

SUJOILtaan menneet

KATI PIETÄRINEN (toim.)

SIILOILtaan menneet

KULUTUKSEN HÄÄTÄMÄ elämä

into

@ Tekstit: kirjoittajat

@ Kuvat: kuvaajat

Suomennokset: englannista Olli-Pekka Haavisto (Tamil Nadun maatalouspakolaiset) ja Kati Pietarinen (Punaisen pölyn keskellä, San Juan Copalan taistelu autonomiasta), portugalista Inkeri Aula (Jokeani ei kahlita!), espanjasta Kati Pietarinen (Leiri keskellä kaupunkia, Kohtuullinen kolmasosa: Elda Villalban haastattelu), indonesiasta Pertti Laakso (Yhdeksän kyläyhteisön tuhotut kodit).

Kannen kuva: Nanang Sujang

Sisäkannen kuva: Aki Månsson

Kuvatoimitus: Kati Pietarinen ja Pia Korhonen

Toimitusneuvosto: Olli-Pekka Haavisto, Ville-Veikko Hirvelä, Pia Korhonen, Mira Kähkönen, Mervi Leppäkorpi, Noora Ojala, Jaana Vormisto, Ruby van der Wekken

Paino: InPrint, Riika 2012

ISBN: 978-952-264-175-5 (nid.)

ISBN 978-952-264-214-1 (pdf)

ISSN 1797-2558 (nid.)

ISSN 1797-2566 (pdf)

Tuettu ulkoministeriön kehitysyhteistyövaroin.
Teoksessa esitetyt kannat eivät välttämättä
edusta ministeriön virallista linjaa.

Kustantaja:

Siemenpuu-säätiö
Lintulahdenkatu 10
00500 Helsinki
www.siemenpuu.org

Tuotanto:

into

Into Kustannus
Hämeentie 48, 00500 Helsinki
www.intokustannus.fi

SISÄLLYS

ALUKSI: TYHJISTÄ KODEISTA ... 7

Kati Pietarinen

RUOKA

TAMIL NADUN MAATALOUSPAKOLAISET ... 15

T. Marirajan

RYÖSTÖKALASTUKSEN KÖYHDYTTÄMÄT ... 27

Kukka Ranta

Pikaopas kalatiskille ... 32

Siemenpuun toimitusneuvosto

VAPAAKAUPAN HÄÄTÄMÄT PELLOT ... 41

Jukka Lassila

Näin perustat ruokapiirin ... 47

OMASTA MAASTA ... 63

Kati Pietarinen

TAVARA

TALVIVAARAN TAKANA ... 87

Ari Kananen

Kaivosongelmia meillä ja muualla ... 90

Mikä Flöjt

PUNAISEN PÖLYN KESKELLÄ ... 99

Ville-Veikko Hirvelä

LEIRI KESKELLÄ KAUPUNKIA ... 109

Yolanda Merino López

San Juan Cópala taistelu autonomiasta ... 110

Scott Campbell

KOHTUULLINEN KOLMASOSA ... 129

Kati Pietarinen, Lizzie Díaz

Äidiltä tyttäreille kohennetuilla kengillä ... 136

Olli-Pekka Haavisto

energia

HIILIVOIMALAT KARKOTETTIIN

PALMURANNOILTA ... 141

Timo Kuronen

YHDEKSÄN KYLÄYHTEISÖN TUHOTUT KODIT ... 151

Rivani Noor

Miksi öljypalmu on ongelma? ... 158

Anu Lounela

TEKOJÄRVET HUKUTTIVAT JA TUHOSIVAT ... 161

Pekka Aikio

JOKEANI EI KAHLITA! ... 169

Juma Xipaia

Belo Monte hukuttaa kodit ... 174

Kati Pietarinen

LOPUKSI: ISTUTAAN HETKI

RANTAKALLIOILLA ... 177

Pia Korhonen

TAUSTA-ARTIKKELIT

HÄÄTÖJEN JA MAANANASTUSTEN

JÄLJILLÄ ... 53

Mira Kähkönen

HÄÄTÖ JA OIKEUS ... 75

Ville-Veikko Hirvelä

SIIRTOLAINEN, PAKOLAINEN, HÄÄDETTY ... 76

Mervi Leppäkorpi

IHMISESTÄ KULUTTAJAKSI, KULUTTAJASTA IHMISEKSI ... 119

Olli-Pekka Haavisto, Elina Turunen,

Ruby van der Wekken ja Ville-Veikko Hirvelä

KATI PIETARINEN

ALUKSI: TYHJISTÄ KODEISTA

Kun olin lapsi, isäni vei minut helsinkiläisessä metsikössä sijaitsevaan autiotaloon. Muistikuvat vierailusta jäivät häiritsemään pitkäksi aikaa. Kuka siinä talossa oli asunut? Mitä heille oli käynyt? Miksi he olivat lähteneet niin kii-reellä, että taloon jäi tavaraa – vaatteita, astioita, tyhjiä pulloja?

Sijoiltaan menneet – kulutuksen häätämä elämä vie tyhjiin tai uhattuihin koteihin etelässä ja pohjoisessa. Kirja kertoo häädöistä ja taisteluista niitä vastaan.

Keskitymme sellaisiin häätöihin, joiden taustasy on kulutuksessa, talouskasvussa ja niin sanotussa kehityksessä. Arviolta 15 miljoonaa ihmistä eri puolilla maailmaa joutuu lähtemään koti-

seudultaan vuosittain, kun kotien, peltojen, metsien ja jokien tilalle tulee kaivoksia, voimaloita, patoaltaita ja plantaaseja.

Käsitämme häädöt kokonaisvaltaiseksi ilmiöksi: ei vain pakkomuutoksi, vaan myös elinkeinon tai perinteen menetykseksi. Kaikki eivät pysty lähtemään vaikka haluaisivat – heidätkin voi mieltää häädön uhreiksi. Plantaasit kuivattavat viljelijän pellot, hakkuut vievät metsäyhteisön keräilyyn perustuneen elintavan. Kotiseutua ei mielellään jätetä, ja monet sinnittelevät kotonaan, vaikka naapurissa toimii ympäristöä saastuttava kaivos, voimala tai plantaasi.

Kulutuksen aiheuttamaa häätöä on helpointa tunnistaa siellä, missä suur-

yritys pakottaa alkuperäiskansan pois mailtaan tai missä hallinto ajaa maatilkkua vuosikymmeniä asuttaneen perheen yhtiön istutusten tieltä. Välillisesti myös teollisuuden ja kulutuksen aikaansaama ilmastonmuutos aiheuttaa häätöä kuivattamalla kasvimaat ja tulvimalla koteihin.

Häättöjä tapahtuu Suomessakin: höllä ympäristövalvonta, teollisuusonnettomuudet ja kaupunkien modernisointihankkeet vievät terveyden, mök-kijärven ja puutalokaupunginosan. Silti suurin osa häädettyksi joutuvista elää globaalissa etelässä ja suhteettoman moni kuuluu alkuperäiskansoihin.

Monesti häädöstä on hyötyä etenkin maailman rikkaimmille asukkaille.

Laosiin suunniteltava valtaisa Xayaburin pato uhkaa lähikyliä.

Voittajia ovat ruokaöljykuninkaat, kavi-
voskeisarit ja sijoittajat, jotka istuvat
lannoitteita myyvien tai kehitysmaissa
sijaitseviin peltoihin investoivien suur-

yritysten kabineteissa. Voittajayritysten
joukossa on myös suomalaisia.

Voidaan ajatella, että hädöistä hyö-
tyvät asukkaat länsimaissa tai etelän

aidatuissa eliittikaupunginosissa, kas-
vava keskiluokka etelässä ja idässä kuu-
luvat hyötyjen kerääjiin. Kulutamme
sipsipusseissa, teräskattiloissa, tietoko-
neissa ja puhelimissamme niitä raaka-
aineita, joiden tuottamiseksi toiset ovat
menettäneet kotinsa.

Harva meistä kuitenkaan halu-
aisi elää näin. Tiedostamme, että yliku-
lutus on noloa. Halveksimme nurkkiin
kerääntyvää krääsää. Markettiruoka ei
maistu. Toivoisimme vaatteiden, kenkien
ja tavaroiden olevan laadukkaita ja kestä-
vän vuodesta toiseen, kuten isovanhem-
piemme nuoruudessa. Silti haluamme
lomailla auringossa ja matkustella lento-
koneella tutustumaan uusiin maisemiin.

Ristiriita toiveiden ja todellisuus-
den välillä on voimakas. Siksi yritämme
tuoda tässä kirjassa esiin myös vink-
kejä parempaan ja vähemmän kulutta-
vaan elämään. Kyse ei ole kuitenkaan
vain yksilötason valinnoista, vaan raken-
teista, jotka sallivat, että me elämme
muiden kustannuksella. Miten ne voi-
daan haastaa? Tausta-artikkeleissa poh-
dimme, millaisia oikeuksia ihmisillä on

puolustautua häätöjä vastaan ja millaisilla puhetavoilla ja rakenteilla häätöjä oikeutetaan.

Pohjimmiltaan kyse on myös yhteiskuntamme tavasta nähdä maailma selaisena, että sen voi kuluttaa ja uhrata. Itsensä voi nähdä kuluttajana, joka tekee kaupassa valintoja, kestävämpiä tai kuluttavampia. *Sijoiltaan menneet – kulutuksen häätämä elämä* haastaa mieltämään asiat toisin.

Lähestymme häätöjä ja kulutusta kolmen teeman kautta. *Ruoka* tuo pöytään viljelijöiden ahdingon suuria tilakokoja, kemiallisia lannoitteita, vapaa-kauppaa ja vientikasveja painottavan politiikan edessä Suomessa ja Intiassa. Ruokaan liittyy myös kysymys vallasta: kuinka pärjää senegalilainen kalastaja, kun eurooppalaiset alukset kalastavat hänen apajansa tyhjäksi?

Tavara kertoo siitä, miten sipsipusseihin ja teräskattiloihin tarvittavien raaka-aineiden tuotanto vaikuttaa kaivosten naapurissa – tai kaivosten sisällä – elävien ihmisten elämään Suomen Talvivaarassa ja Intian Chhattisgarhissa. Kuulemme

Alumiinitehtaan lietealtaasta valunut myrkyllinen punaliete tuhosi Kolontárin kylän Unkarissa. Onnettomuudessa kuoli kymmenen ihmistä.

Meksikon Oaxacasta äärimmäisen bruttaalin tarinan siitä, millaiseksi arki voi muuttua, kun hallinto haluaa varmistaa

Merenpinnan nousu uhkaa Rahima Khatunin kotia Bangladeshissa.

raaka-ainevarantojen kontrolliin.

Energia vie indonesialaiseen metsään, Brasilian Amazonasille ja Suomen Saamenmaalle. Näissä paikoissa kaiken pitäisi olla hyvin, sillä täällä tuotetaan tarpeisiimme vihreää energiaa:

biopolttoaineita ja uusiutuvaa energiaa. Tämä osio näyttää, että helppoihin ratkaisuihin ei pidä luottaa. Vierailu Thaimaassa osoittaa, että taistelu häätöjä vastaan on uuvuttavaa ja vaikeaa, muttei mahdotonta.

RUOKa

Ruoka on elämän perusedellytys – mutta se on myös kauppatavaraa, jolla spekuloidaan ja tehdään rahaa. Ruoka kytkeytyy valtapolitiikkaan: eurooppalaiset kalastavat etelän meriä tyhjiksi, rikkaat valtiot ja ihmiset valtaavat kehitysmaiden pelloja omaan tuotantoonsa. Tehomaatalous ei ole todellisuudessa tehokasta, kun pellot kasvavat fossiilisten polttoaineiden voimalla. Runsaasti vettä vaativat rahakasvit kuivattavat etelän maaperää ja vievät viljelijöiltä niin elannon kuin elinkeinonkin.

Silti suurin osa maailman ihmisistä saa edelleen ruokansa omavaraisesta pienviljelystä. Mutta voiko Suomessa elää omavaraisesti? Millaisia vaihtoehtoja hengettömälle markettiruualle on?

T. marirajan

TAMIL NADUN MAATALOUSPAKOLAISET

Keinokastelun kuivattamat maat ja ulkopaikkakuntalaisten investoinnit pakottavat Thatchapattin kylän viljelijät kaupunkien slummeihin. Koko Intiassa jopa 400 miljoonaa ihmistä jättää kotikylänsä näinä vuosina.

Riisistä tuli Thatchapattissa päävilja sähköistämisen jälkeen 1980-luvulla. Riisipeltojen takana näkyy Länsi-Ghatien vuoristo.

Intiassa maatalouden jättävien ja kaupunkislummeihin vaeltavien talonpoikien ja omavaraisviljelijöiden määrä kasvaa vuosittain. Maailmanpankki arvioi jo vuosia sitten, että vuoteen 2015 mennessä maalta kaupunkiin muuttaa 400 miljoonaa intialaista.

Esimerkiksi Intian eteläkärjessä sijaitsevassa kotiosavaltiossani Tamil Nadussa arvioidaan 70 prosenttia asukkaista siirtyvän kaupunkikeskuksiin vuoteen 2020 mennessä. Osavaltiossa elää yli 72 miljoonaa ihmistä.

Lähtijät ovat erityisesti pienviljelijöitä joista moni vie mukanaan maatalouden perinnetietoa.

Pakkomuuttajat muodostavat uuden

siirtolaisten luokan: maatalouspakolaiset. Heitä tulee olemaan ennusteiden mukaan yksin Intiassa kaksi kertaa se ihmismäärä, jonka arvioidaan päätyvän maailmanlaajuisesti ilmastopakolaisiksi samana aikana.

VELKA JA EPÄTOIVO JOHTAVAT ITSEMURHIIN

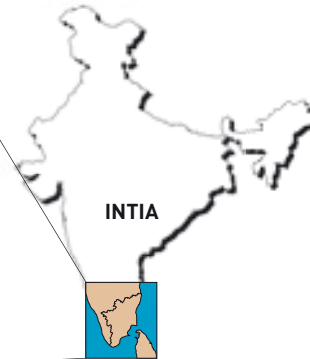
Maatalous on aina toimeentulona monimutkainen. Ikivanhan sanalaskun mukaan ”jos viljelijä tienaa viljelyn kulut, mitään ei jää yli”. Aiemmin viljelijät lähtivät muualle etsimään toimeentuloa vain silloin, kun sato epäonnistui. Tähän on tullut muutos.

Tamil Nadu kuuluu Andhra Pradeshin, Gujaratin, Karnatakan, Maharashtran ja Punjabin rinnalla niihin osavaltioihin, jotka lähtivät 1960-luvulla toteuttamaan eturintamassa vihreän vallankumouksen politiikkaa. Siinä hyödynnetään lannoite- ja kasvinsuojelukemikalleja, keinokastelua ja yhden lajin viljelyä.

1990-luvulla näistä osavaltioista tuli uusliberalistisen maatalouden edelläkävijöitä. Viljelijöiden tilanne kävi sietämättömäksi: siementen, kemiallisten

lannoitteiden ja kasvinsuojelumyrkkyjen korkeiden kustannusten myötä omavaraisviljelijöiden velka nousi nopeasti yhtä suureksi kuin heidän omaisuutensa. Tamil Nadussa 75 viljelijää sadasta on nykyään velkaantunut.

Todella monet päätyvät ahdingossaan itsemurhaan. Intian hallituksen tilastojen mukaan vuosien 1993 ja 2006 välillä 150 000 viljelijää teki itsemurhan – tiedostusvälineiden mukaan itsemurhia tehtiin jopa 300 000. Itsemurhien määrä on suurin niissä osavaltioissa, jotka toteuttavat eturintamassa maanviljelyyn liittyviä uudistuksia.

mitä tapahtui omassa kylässäni?

Thatchapatti on tyypillinen maalaiskylä Länsi-Ghatien vuorijonon juurella, Madurain piirikunnassa Tamil Nadussa. Perheeni muutti tänne elinkeinon perässä lähikylästä kun olin pikkulapsi.

Perinteisesti kylän viljelijät muokkasivat peltojaan ja kasvattivat pikkuhirssiä omaan käyttöönsä sadevesiviljelymenetelmällä. 1960-luvulla hallituksen ohjelman puitteissa kaivettiin harvakseltaan kaivoja, joista nostetun pohjaveden avulla kasvatettiin chiliä, puuvillaa, bajraa eli helmisulkahirssiä, sokerimaissia ja muita viljakasveja myytäväksi markkinoille.

Vuosien 1960 ja 1990 välillä kylässä eli yli 145 perhettä, joista yli 70 omisti maata ja harjoitti viljelyä. Muut olivat joko maataloustyöntekijöitä tai karjanpitäjiä. Toimeentuloa oli saatavissa yli 200 päivänä vuodessa. Kasvukausien välillä kyläläiset kaatoivat puita tai keräilivät metsästä.

Viljelijöiden ja maataloustyöntekijöi-

Marirajanin äiti T. Muthupandiammal on pitkään ollut ainoana kylän naisena vastuussa viljelystä, koska perheen isä työskenteli toisella alalla.

Pongal-
sadonkorjuu-
juhlan aikaan
lehmätkin
koristellaan.

den lisäksi kylässä oli kymmenen puusepän, sepän ja korinpunojan perheet, jotka olivat maaviljelystä riippuvaisia. Järjestelmän ydin oli, että tuotanto tapahtui yksinomaan kylän tarpeisiin. Yhteisön vakaa tila perustui jatkuvaan sadeperustaiseen viljelyyn, vesivarantojen luomiseen ja maitokarjan kasvattamiseen.

Kun sähkö mahdollisti porakaivojen sähköpumput, alettiin viljellä myös vesintensiivisiä rahakasveja, kuten soke-riiruokoa, puuvillaa ja ruokabanaania. Riisistä tuli paikallinen päävilja. Kaste-luvetta saatiin yli kuudestakymmenestä kaivosta.

Rahakasvien kasvatusta muuttui asteittain riippuvuudeksi kemiallisista lannoitteista. Osavaltion maatalousosaston ponnistelut viljelyalan laajentamiseksi vihreän vallankumouksen opein kasvattivat tuotantoa, mutta kustannukset harppasivat.

Samaan aikaan sateisuus muuttui dramaattisesti. Tämä ja runsaasti vettä tarvitsevien rahakasvien lisääntyminen pakotti viljelijät syventämään kaivoja

joka vuosi kuivan kauden varalle. Syventämisen takia otettava vuotuinen lainsumma nousi vähitellen 40 000 rupiaan eli runsaaseen 578 euroon.

Jos kaivoa ei kyennyt vuoteen tai pariin syventämään, seurasi viljelymaan kuivuminen ja hedelmättömän maan laajeneminen. Myös lähinnä kylää sijaitseva manavaari eli sadekasteltu maa jäi kuivuneena ja hedelmättömäksi käyneenä hoitamatta.

pako kaupunkiin

Kustannusten nousu ja laidunmaan kuluminen loppuun teki kouluttamattomien maataloustyöntekijöiden elämän hankalaksi. Thatchapattista kymmenen perhettä muutti Madurain kaupunkiin, jossa he elivät kaupustelemalla maapähkinöitä ja pikkutuotteita kadulla. Toiset päätyivät kaupunkieihin kantajiksi ja ovimiehiksi.

Koska teollisuuden maksama palkka oli paljon suurempi kuin maataloustöistä saatavat tulot, vähitellen moni muu perhe muutti Tiruppurin ja

Coimbatoreen, joissa tekstiiliteollisuus oli alkanut kasvaa eksponentiaalisesti. Taustalla oli valmisvaatteiden kasvanut kysyntä globaaleilla markkinoilla, erityisesti Euroopassa.

Kun vuodesta 2002 vuoteen 2004 jatkunut vakava kuivuus pakotti ottamaan jälleen lainaa kaivojen syventämiseksi, suurtilalliset porasivat keinokastelua varten kaivoja 183–244 metrin syvyyteen. Porakaivot kuivattivat talonpoikien ja omavaraisviljelijöiden kaivot. Tämä oli pääsyy 45 perheen muuttoon. Ne, joilla oli pieniä maatiltilkuja ja vain vähän karjaa myivät kaiken ja lähtivät.

Thatchapattissa on vuodesta 2005 lähtien elänyt enää 66 perhettä. Heistä hiukan vajaa 70 prosenttia on omavaraisviljelijöitä, jotka kykenivät syventämään kaivojaan. Kuusi perhettä tekee heille töitä. Lisäksi on 15 osavaltion hallituksen työntekijöiden perhettä.

Noin 120 perhettä elää nyt pysyvästi kaupunkien slummeissa. He käyvät kylässä vain juhlien aikaan.

Myös perheeni velka kasvoi poissa-

Nimeni on Sundarajan, olen 41-vuotias. Olen syntyni Thatchapattista. Nykyään pyöräitän tekstiilivärjäysyksikköä Tiruppurissa.

Vuoteen 1992 saakka työskentelin maatyöläisenä muiden tiloilla. Koska palkat olivat hyvin pienet, tulin Tiruppuriin teollisuustyöläiseksi. Ensimmäiset neljä vuotta tein töitä ja opin värjäysmekaniikoita. Avasin oman pienen värjäysyksikön vuonna 1998 säästöjeni ja veljeltäni saamani rahan avulla. Nyt veljeni on muuttanut luokseni Tiruppuriin. Meillä on täällä oma talo.

Vaikka asemani täällä näyttää hienolta, haluaisin ostaa palan maata kotikylästäni ja viettää loppuelämäni siellä. Koska muista osavaltioista tulevien ostot ovat nostaneet maan hintaa, maan ostaminen omasta kylästä ei ole enää mahdollista minulle.

oloni aikana huomattavaksi ja naapurit tarjoutuivat ostamaan omistamamme viljelymaan. Maa oli pari vuotta aiemmin kuolleen isäni ostama. Äitini oli kylän ainoa viljelystä vastuussa ollut nainen, koska isäni työskenteli toisella alalla.

Kieltäydyin maan myymisestä, koska maa on ainoa omistamamme resurssi. Se oli myös tapa kunnioittaa isäni muistoa, koska hänellä oli merkittävä

rooli kylässä köyhien perheiden tilanteen edistäjänä karjatalouden ja maito-osuuskuntien avulla. Koin, että on kunnia-asia jatkaa viljelyä.

rikkaat investoivat LAIDUNMAIHIN

Viimeisen 25 vuoden ajan Thatchapattissa vuoren juurella olevia maita käytettiin laitumena. Vuodesta 2007 lähtien maat on myyty pala palalta. Vuonna

2010 keralalainen eläköitynyt kirjuri osti suuren osan aluetta ja aitasen sen kokonaan. Laidunmaa pieneni. Kahdeksan karjanhoidosta elävää perhettä pinnistelee nyt ilman laidunta.

Paikalliset karjankasvattajat ovat menettäneet laitumensa laajemmin. Thatchapatti kuuluu kolmen muun kylän kanssa Uthapuramin kunnanhallituksen alueeseen. Kaikki alueen yli 105 hehtaarin laidunmaat kuuluvat nyt muilta paikkakunnilta tai muista osavaltioista tulleeille rikkaille maanomistajille.

Maat aiemmin omistaneet talonpojat ja omavaraisviljelijät joutuivat lähtemään, koska eivät kyenneet investoimaan viljelyyn. Kaupunkieläin on kiinnostunut alueen maista siksi, että naapuriosavaltioihin verrattuna Tamil Nadussa maan hinta on alhaisempi ja maataloustyöntekijöille maksettava palkka pienempi.

Tulokkaat investoivat tuottaakseen laadukkaita vientituotteita, kuten mangoa, guavaa sekä sapotilla- ja amblapuun hedelmiä. Tästä maanomistajat saavat 40 prosentin tukiaiset keskushallinnon National Orchid Garden -ohjelmasta.

Prathaban on 65-vuotias maailman-kuulusta hindutemppelistä eläkkeelle jäänyt kirjuri Keralan osavaltiosta. Kaksi hänen poikaansa työskentelee Yhdysvalloissa. Poikien tienaamilla rahoilla perhe olisi pystynyt ostamaan Keralasta vain pienen alan maata, mutta Thatchapattista he saivat valta-
van, 24 hehtaarin alan vuoren juurelta.

Perhe suunnittelee muokkavansa maan laadukkaita vientituotteita tuottavaksi tilaksi. Eekkerihinta oli vain 35 000 rupiaa, eli noin 1 237 euroa hehtaarilta, kun Keralassa hinta olisi ollut lähes viisitoistakertainen. Myös Tamil Nadussa maksettava päiväpalkka, 200 rupiaa eli 2,86 euroa, on alle puolet Keralan tasosta.

Ilmasto ja vuodenajat taas ovat samankaltaiset, eli vientituotteiden viljely on herra Prathabanin mukaan kannattavaa. Hän sanoo käyttäneensä noin 42 901 euroa maan ostoon ja muokkaamiseen. Vaikka viljelyä ei ole vielä aloitettu, maan hinta on ampaisut yli etukäteisarvioiden lähes kolminkertaiseksi.

”Kieltäydyin maan myymisestä. Se oli ainoa omistamamme resurssi.”

Hedelmäpuutarhoja on perustettu 26 hehtaarille. Jotkut tilalliset kaivavat porakaivoja jopa yli 300 metrin syvyyteen viljelläkseen sokeriruokoa.

Paikalliset viljelijät haukkovat henkeään. Karjan lannoittamaa maata ei ole saatavilla ja maan hinta on karannut mahdottomaksi. Työntekijöistä on pulaa ja palkkataso nousee. Maaseutuyhteisöjen ytimissä elää pelko omien resurssien menettämisestä.

Tieto siitä, että maille on ostajia, luo talonpojille ja omavaraisviljelijöille kiusauksen maansa myymiseen. Vanhemmat toivovat lapsensa työskentelevän kaupungeissa, eivätkä nuoret halua sitoutua maatalouteen: intialaisten talonpoikien keski-ikä on noussut yli 40

vuoteen. Moni päätyy tuhlaamaan elämänsä merkityksettömänä slummeissa.

POHJAVEDEN PALAUTTAMINEN auttaa jäämään

Kun Thatchapattissa ymmärrettiin, että laskeva pohjavesi, muualta tuodut keinokastelumenetelmät ja ulkopuoliset maahankinnat olivat keskeisiä syitä poismuuttoon, pohjavesitasoja pyrittiin nostamaan. Paikallisten viljelijöiden sekä kylästä poismuuttaneiden yhteisöjen yhteisten ponnistusten ansiosta saatiin aikaan hiekkapohjainen säästö- ja tarkistuspato Thattaparai-vesiväylän poikki vuonna 2007. Pato on nostanut pohjaveden pintaa yli 18 metrillä.

Aiemmin hedelmättömänä hylätty maa on nyt muutettu viljavaksi. Maatyöläiset ovat voineet vuokrata sitä ja alkaa viljellä. Maan arvo on moninkertaistunut.

Omalla perheelläni on tällä het-

Maaseudun jättävistä moni päätyy elämään kaupunkislummeihin.

kellä puolitoista hehtaaria maata, jossa on käytettävissä avokaivo ja sähkö. Lisäksi viljelen puolentoista eekkerin maata vuokraviljelijänä. Kaksi viidesosaa maasta kasvaa ruokaa, kuten riisiä, muita viljoja, palkokasveja ja kasviksia omaan käyttöön. Loput maasta kasvaa rahakasveja, kuten sokeriruokoa. Perheeni on hyötynyt luomuviljelystä.

Silti tulevaisuus näyttää mustalta niin Thatchapattissa, Tamil Nadussa kuin koko Intiassa. Osavaltion hallituksen maatalousosaston mukaan pysyvästi hedelmättömäksi kuivuneiden ja ajoittain käyttämättömien maiden pinta-ala on kasvussa Tamil Nadussa.

Kun sato epäonnistuu viidestä kymmeneen vuoden ajan, viljelijä myy maansa mihin hintaan hyvänsä. Eriytyisesti valtateiden varsien maata myydään. Kukaan ei tunne maiden ostajia, koska he käyttävät edustajia kauppohenkilöihin.

Riisisatoa korjataan.

Monikansalliset yritykset tarvitsevat maata tehtaiden, huipputyöntekijöidensä asuntojen sekä näille tarkoitettujen viihdekompleksien rakentamiseen. Maatalouspolitiikka painottaa yritysketjuihin maatalousmenetelmiä, joilla tuotetaan

”Tulevaisuus näyttää mustalta koko Intiassa.”

tetaan voitollisesti viljeltäviä vientituotteita. Näitä ovat esimerkiksi kurkku, yrtit, isokirjopeippi eli värinokkonen ja koristekasvit. Vain yritykset tai yritysten tukemat viljelijät nauttivat tällaisen viljelyn eduista – omavaraisviljelijät ja talonpojat eivät kykene niitä viljelemään.

Perinteisillä viljelijöillä ei ole mahdollisuuksia menestyä, koska kehityssuuntaus vieroksuu toimivia perinteisiä maataloustekniikoita ja painottaa

keinolannoitteita ja koneiden käyttöä. Uusi siemenlaki ja bioteknologiaa säätelevä laki normittavat siemenstandardit yritysten siemenlajikkeita suosivasti siten, että paikallislajikkeiden käyttö vaikeutuu.

Lainsäädäntö harhauttaa viljelijöitä kiinnostumaan geneettisesti muokatuista siemenistä. Ne tuovat ensimmäisellä kerralla hyvän sadon, mutta seuraavina vuosina sadot heikkenevät jatkuvien haitallisten vaikutusten vuoksi.

Viljelijöiden velkaantuminen, pohjaveden häviäminen, maan hedelmättömäksi tekivät maatalouskemikaalit, yrityksiä ja teollista maataloutta ja rahalajikkeita suosiva lainsäädäntö, perinteisten kestävien maatalousmenetelmien syrjäyttäminen, sateisuuden muutokset sekä geenimanipulaatio yhdessä johtavat lopulta maatalouden tuhoutumiseen. Lähitulevaisuudessa Intian maatalous tulee olemaan täysin yritysten hallussa. Monilla talonpojilla ja omavaraisviljelijöillä sen sijaan ei ole muuta mahdollisuutta kuin joutua pakolaisiksi kotimaassaan.

KUKKA RANTA

RYÖSTÖKALASTUKSEN KÖYHDYTTÄMÄT

Souleyman lähti Eurooppaan, koska kalastus ei enää elättänyt Senegalissa. Ulkomaalaiset tehotroolarit ovat kalastaneet Länsi-Afrikan meret tyhjiksi.

Senegalin pääkaupungin Dakarin eteläosassa aurinko on värjännyt taivaanrannan oranssin punaiseksi. Puiset veneet lepäävät hiekalla, toiset heiluvat ranta-aallokossa ankkurin varassa.

Senegalissa kalastusveneet ovat täyttyneet työttömistä sukulaisista ja naapureista.

Iltahämärä painuu yhä syvemmäksi, mutta kalastajat hakkaavat vielä vimmatusti nauvoja valmisteilla olevaan puuveeneeseen. Käsien rakennettu kalastuspaatti on tavallista suurempi.

Viisi vuotta aiemmin kuusikymmentäkolme hahmoa pakkautui yön hämärän suojassa samanlaiseen veneeseen. Avomeriulappaa valaisivat vain ulkomaisten troolarien valot. Ne loistivat kirkkaammin kuin täysikuu.

Matkustajat istuivat tulevasta koetelemuksesta jännittyneinä tiukasti vierekkäin. Jalkoja ei saanut suoristettua, sillä mahdollisimman monen oli mahdolluttava kyytiin. Eväinä oli vähän maitoa ja riisiä, suuntana unelmien Eurooppa.

28-vuotias Souleyman oli yksi

veneessä matkaavista. Hänen laillaan suuri osa onneaan kokeilevista oli kalastajia, mutta mukana oli myös automekaanikkoja, rakentajia, taksikuskeja ja muita työttömyyden riivaamia.

Souleyman oli koko elämänsä ajan elättänyt itsensä kalastajana samalla Petit Mbaon rannalla, jonka hän nyt jätti taakseen. Rannalle jäivät vaimo ja viisi lasta, joista pienin oli kahden kuukauden ikäinen.

EUROOPAN KALA-APAJAT LÄNSI-AFRIKASSA

Länsi-Afrikka on tunnettu rikkaista kalavaroistaan, Eurooppa taas tyhjäksi kalastetuista merialueistaan: kolmea neljästä

kalakannasta kalastetaan nykyisin EU:n alueella liikaa. Välimeren kalakannoista yli 80 prosenttia on liikakalastettuja.

Kuluttajat eivät juuri ole tietoisia kalakantojen heikkenemisestä, koska kauppojen hyllyt notkuvat vuosi vuodelta mitä moninaisempia kalaherkkuja.

Euroopassa syödystä kalasta 60 prosenttia on tuontikalaa. YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestön mukaan puolet maailman kaloista pyydetään tai kasvatetaan kehitysmaissa. Luku voi olla vieläkin suurempi: EU kalastaa yli neljäsosan kuluttamastaan kalasta EU:n ulkopuolella, suurimman osan Länsi-Afrikassa. Kala kuitenkin rekisteröidään EU:n elintarvikelain perusteella jalostusmaahan mukaan eurooppalaiseksi.

Yhteensä reilut 700 EU-maissa rekisteröityä kalastusalueita pyytää Euroopan komission tietojen mukaan Euroopan ulkopuolisilla merialueilla, joista noin neljäsataa Länsi-Afrikassa.

Tässä artikkelissa kuljetaan sekä Senegalissa että Espanjassa.

Ulkomaiset troolarit ovat syy siihen, että Souleyman ja kymmenet tuhannet muut länsiafrikkalaiset siirtolaiset elävät Euroopassa erossa perheistään. Troolarit vievät paikallisten elinkeinon ja romuttavat heidän ruokaturvansa: Greenpeacen mukaan yksi eurooppalainen alus kalastaa kuukaudessa sen, minkä 7 000 rannikon pienkalastajaa pyytää vuodessa.

Samaan aikaan kun Euroopassa ja Aasiassa kalankulutus kasvaa, vähenee kalan käyttö eläinproteiiniin lähteenä Afrikan alueella. Elinkeinoon menetys ei vaikuta vain yksittäiseen kalastajaan vaan kokonaisuun suku- ja kyläyhteisöihin.

Kalasaaliit romahtivat – siirtolaiset täyttivät

Senegal on vuosikymmeniä ollut Euroopan suurin kalastuskohde, jonka kanssa Euroopan yhteisö solmi ensimmäisen kalastussopimuksen jo vuonna 1979.

Senegal myös sitoutui ensimmäisenä

Kala on nopean väestönkasvun maissa keskeinen proteiini­lähde. Ryöstökalastuksen jäljiltä kalan määrä ja koko heikkenee.

Saharan eteläpuoleisista Afrikan maista 1980-luvulla Maaailmanpankin ja Kansainvälisen valuuttarahaston velkaantuneiden kehitysmaiden rakennesopeutusohjelmaan. Siinä painotettiin erityisesti 1990-luvulta alkaen kalatalouden kasvua. Lähinnä Eurooppaan suuntautuneen kalaviennin tuloilla vähennettiin velkaa ja sen korkoja.

Edelleen suurimmat arvokalat vie-dään Euroopan sekä viime vuosina myös Aasian markkinoille. Paikallisille jäävät entistä ruotoisemmat pikkusintit.

Souleymanin mukaan kalakantojen heikentyminen alkoi tuntua Petit Mbaossa vuodesta 2000 lähtien. Vuosi vuodelta saaliit jäivät pienemmiksi samalla kun matkat merelle pitenivät entisestään. Yhä suurempi osa tuloista jouduttiin käyttämään bensaan ja jään. Sijoitukset eivät aina tuottaneet tulosta ja perheitä jäi puille paljaille.

Vuoteen 2006 mennessä alueen kalakannat olivat romahtaneet. Euroopan

Paikalliset pienkalastajat vetävät kalaa nuotalla.

”Eväinä oli maitoa ja riisiä, suuntana unelmien Eurooppa.”

suurimmista kalastuskumppanimaista Senegalista ja Mauritaniasta lähti vuoden jokaisena päivänä työttömien miesten täyttämä vene kohti Eurooppaa.

Siirtolaisuus Kanarian saarille kuusinkertaistui edellisestä vuodesta: lähes 32 000 länsiafrikkalaista vaaransi henkensä matkatessaan täyteen ahdetuissa entisissä kalastusaluksissa kohti loma-saaria. Espanjan viranomaiset arvioivat yli 6 000 ihmisen hukkuneen matkalla.

EU reagoi vuoden 2006 siirtolaiskriisiin kiristämällä kontrollia ja solmi kahdenväliset yhteistyösopimukset Senegalin, Mauritanian, Marokon, Kap Verden, Gambian, Guinea Bissaun ja Guinean kanssa.

Tavoitteena on estää laitton maahan-tulo EU:hun näistä maista, joihin EU

Senegalissa rannat ovat täyttyneet veneistä, joita kalastajilla ei ole enää varaa käyttää.

Pikaopas kalatiskille

siemenpuun toimitusneuvosto

Kalastuspainetta valtamerissä voidaan laskea korvaamalla tuontikalaa paikallisilla saaliilla. Lähellä pyydetty kala vähentää kuljetuksesta aiheutuvia ympäristöhaittoja ja on tuoreempaa kuin kaukaa kuljetettu. Lautaselle kannattaa valita kestävästi pyydettyä, (pienikokoista) suomalaista kalaa aina kun se on mahdollista. Ekologisia vaihtoehtoja ovat etenkin made, muikku, ahven, silakka, särki ja lahna.

Välttääkseen pitkiä kuljetusketjuja sekä kalakaupan keskittymistä viljeltyihin kaloihin, kannattaa esimerkiksi vierailla kalamarkkinoilla ympäri Suomen (<http://www.ahven.net/kalamarkkinakalenteri>). Markkinoilla on mahdollisuus löytää kontaktit kalan suoraan ostoon kalastajalta.

Jos mahdollisuutta suoraan ostoon kalastajalta ei ole, voi kalanostaja käyttää valintojensa tukena esimerkiksi MSC-sertifikaatiota (www.msc.org). MSC-merkin saaneiden kala- ja äyriäistuotteiden populaation on oltava riittävän suuri, jotta se kestää kalastuksen kaupallisiin tarkoituksiin. Lisätietoja kaloista ja kestävästä kalastuksesta saa myös ympäristöjärjestöiltä.

on vuosikymmenien ajan ostanut kalastusoikeudet. Käytössä on päivittäin Länsi-Afrikan yllä partioiva lentokone, valtava satelliittijärjestelmä, kansainvälisiä poliisioperaatioita sekä valvontaluksia partioimassa Senegalin ja Mauritanian merialueilla.

SIIRTOLAISEN KOTI ON KADULLA

Souleymanin merimatalla ei onneksi kuollut yksikään. Espanjan Punainen risti otti paahtavassa auringossa ja kylmässä yössä nääntyneet vastaan. Tenerifan säilöönottokeskuksessa vietetyn kuu-kauden vankeuden jälkeen siirtolaiset lennätettiin poliisikoneella Madridiin.

Muutaman vuoden ajan Souleyman työskenteli espanjalaisella troolialuksella, kunnes vuonna 2008 Espanjan hallitus aloitti paperittomien siirtolaisten kiinniottoon keskittyvän kampanjan. Työntantajia painostettiin ja ratsattiin. Monet luopuivat laittomasta halpatyövoimastaan.

Souleyman jäi työttömäksi ja joutui kadulle. Pahimmillaan hän asui kuu-kauden bussiasemien penkeillä, ilman

kunnollista peseytymismahdollisuutta. Onneksi toisilta siirtolaisilta sai toisinaan tukea ja apua.

Souleyman jatkoi matkaansa Etelä-Espanjan Almeriaan ja sieltä Antakseen. Vuoden 2010 joulukuusta elokuuhun 2011 hän oli töissä tomaattiviljelmillä,

ihan oikealla työ sopimuksella.

Yhdeksänsadan euron kuukausipalkasta sata euroa meni muiden siirtolaisten kanssa jaettavan talon vuokraan ja sata euroa perheelle soitettuihin puheluihin. Kotiin lähetettäväksi jäi 200 euroa kuukaudessa.

EU:N KALASTUSSOPIMUKSET LÄNSI-AFRIKASSA

EU:n kahdenväliset sopimukset EU:n ulkopuolisten valtioiden kanssa antavat unionille oikeuden kalastaa vyöhykkeellä, joka ulottuu 370 kilometriä maan lähivesien ulkopuolelle.

Sopimukset jättävät YK:n periaatteen mukaisesti paikallisille, pienimuotoisille kalastusta harjoittaville veneille yksinoikeuden lähivesiin. Samalla kuitenkin monet kymmenet yksityisen sopimuksen tehneet – niin Euroopasta, Aasiasta kuin Venäjältä – pyytävät kalaa aivan rantavesien tuntumassa, paikallisten apajilla.

Vaikka EU:n solmimat sopimukset ovat läpinäkyviä, niitä on kritisoitu *cash for access* -periaatteesta: köyhän maan korruptoitunut hallinto on riippuvainen yksipuolisesta kauppasopimuksesta ja sen tuomista miljoonista, huolimatta sopimuksen aiheuttamasta syvenevästä ekologisesta ja sosiaalisesta kriisistä.

Esimerkiksi EU maksoi viimeisimmästä kalastussopimuksestaan Senegalin kanssa 16 miljoonaa euroa vuosittain välillä 2002–2006. Vuonna 2006 Senegalin kalakannat romahtivat, eikä sopimusta enää uusittu. Yksityisillä sopimuksilla kalastus jatkuu.

Tällä hetkellä EU:n suurin, 70 miljoonan euron arvoinen kalastussopimus on solmittu Mauritanian kanssa. Summa kattaa noin kuudesosan Mauritanian valtion vuosibudjetista. Kaksivuotinen sopimus uusittiin heinäkuussa 2012. Kalakantojen heikentyessä paine uusille kalastussopimuksille lähivaltioiden aluevesille kasvaa.

Työsopimuksen myötä Souleyman haki oleskelulupaa ja papereiden varmistuttua hän varasi välittömästi lennon kotiin, mutta vain käydäkseen. Jos Souleyman ei työskentelisi Espanjassa, hänellä ei olisi varaa kouluttaa lapsiaan.

TEHOTROOLARIT TUHOAVAT MERIÄ

Päivän mittaan Petit Mbaon kalastajarannan ohitse lipuu suuria troolareita edestakaisin. Kauempana horisontissa siintää aina aluksia, jotka pyytävät Senegalin rannikkovesialueella mustekalaa, tonnikalaa ja muita syvänmeren markkettierhkuja.

Pohjatroolit vetävät kaiken mukanaan. Useiden ympäristöjärjestöjen mukaan pahimmillaan neljä viidesosaa tehotroolarien saaliista on sivusaaalista. Mukaan tarttuu paljon uhanalaisia lajeja, merikilpikonna, delfiinejä, valaita, haita sekä lintuja.

Markkinoille kelpaamaton saalis heitetään heitetään kuolleena takaisin mereen. Senegalilaiset kalastajat kuvailevat, kuinka kuollutta kalaa kelluu pinnalla

usein tonneittain. Merten joukkosurmien raadot ajautuvat kylien rantaveteen.

Liikakalastuksen ja liian tehokkaiden alusten taustalla on elinkeinoa vahvistava massiivinen tukijärjestelmä. Eurooppa myöntää Kiinan ja Japanin ohella eniten kalastustukia maailmassa. Meriensuojelujärjestö Oceanan selviytyksen mukaan EU käyttää 3,3 miljardia euroa vuodessa ylläpitääkseen omia kalamarkkinoitaan ja 140 000 eurooppalaisen kalastajan elinkeinoa.

Tukien vuoksi Euroopan kalastuskalusto on kaksi tai jopa kolme kertaa suurempi kuin mitä luonnonvarat sallivat. Yksi tärkeimmistä tuista on polttoaineiden verohelpotus. Sen ansiosta alukset voivat kalastaa yhä kauempana ja yhä pidempään.

KOKO SAALIS PARISSA ÄMPÄRISSÄ

Souleyman seisoo nyt ensi kertaa viiteen vuoteen kotirannallaan Petit Mbaossa ja seuraa sukulaistensa veneenrakennusta.

Kalastajarannan horisontissa lipuu päivittäin ulkomaisia troolareita.

Hänen pienimmät lapsensa eivät enää tunnistanee isäänsä tämän palatessa kotiin. Kahden kuukauden ikäisenä hyvästely kuopus on jo lähes kouluiässä.

Kalastajakylän ranta on täynnä miehen ystäviä ja sukulaisia. Koko suku elää kalastuksesta. Rannan takaiset talot ovat täynnä siskoja, veljiä ja serkkuja, tätejä ja isoäitejä. Joka puolella tulee vastaan tuttu lapsi, jota tervehtii.

Kalastus on Länsi-Afrikassa yksi keskeisimpiä elinkeinoja. Senegalissa kalasektori työllistää eräiden arvioiden mukaan 600 000 ihmistä, kaikki väliportaat mukaan lukien jopa miljoona ihmistä.

Aamubarhaisella ensimmäiset kalastusveneet suuntaavat kohti avomerta. Vielä 1990-luvulla kalastettiin vain viidestä kymmeneen kilometrin päässä rannasta. Nykyisin täytyy matkata 30–40 kilometrin päähän, eikä saalista silti välttämättä tule. Veneet ovat täpötäynnä, sillä työttömäksi jääneitä kotirannan sukulaisia ja naapureita pyritään auttamaan. Heikentyneet kalasaaliit jaetaan entistä suuremman ruokakunnan kesken.

Vene tyssähtää rantahiekkaan, ja

rannalla odotelleet miehet ampaisivat mereltä palaavia vastaan.

Yksi potkii riviin tukkeja, joiden päällä vene kiskotaan hiekalle. Kaikki pyrkivät osallistumaan, keksimään itselleen tekemistä ja mahdollisia tuloja.

Viiden kalastajan koko saalis mahtuu muutamaan ämpäriin. Tuore kala kannetaan punnittavaksi ja tarkat kilomäärät kirjataan ylös. Kaislakatos täytty nopeasti: kalavaa'an ympäristö kuhisee miehiä, lapsia ja vanhuksia. Myyntiin kelpaamattomat kalat lahjoitetaan eläkeläisille ja heidän perheilleen, pienimmät sintit tarjotaan lapsille grillattavaksi. Jakaminen on monelle elinehto.

salaiset sopimukset köyhdyttävät kansaa

Länsi-Afrikassa on EU:n kahdenkeskisten julkisten sopimusten ohella lukuisia yksityisiä sopimuksia, sekä myös laittomasti ilman minkäänlaisia sopimuksia pyytäviä aluksia.

Tarkkaa tietoa Senegalin nykyisistä, vuonna 2006 umpeutuneen EU-sopi-

muksen jälkeen solmituista yksityisistä ja osin salaisista kalastussopimuksista ei ole julkisesti saatavilla. Kalastusyrietykset ostavat oikeuksia Senegalin merialueille suoraan kalastusministeriöstä. Alueella hääraävät etunenässä espanjalaiset, kiinalaiset ja muut aasialaiset. Suurimmat, jalkapallokenttien kokoiset troolarit ovat venäläisiä.

Lisäksi vuosina 2000–2012 toimineen presidentti Abdoulaye Waden hallinto solmi lukuisia salaisia kalastussopimuksia erityisesti Venäjän, Ukrainan ja Georgian kanssa, kertoo Senegalin Ammattikalastajien Gai-pes-järjestön pääsihteeri Dougoutigui Coulibaly.

Salaisista sopimuksista maksetut miljoonat päättyivät suoraan presidentin lähipiirille. Yksikään Senegalissa haastattelemani kalastaja ei ollut saanut mitään avustusta elinkeinonsa tueksi.

Merellä kulkee paljon myös ulkomaisia laittomia ryöstökalastajia. Kehityksmailla ei ole varaa valvoa rikkaita merialueitaan, ja juuri siksi niitä hyödynnetään runsaasti. Oceanan mukaan

maailman suurin laittoman kalakaupan alue on Länsi-Afrikka.

Luonnonsuojelujärjestöjen mukaan laittomaan kalastukseen syyllistyvät ovat usein muun kuin kotivaltion lippurekisteriin merkittyjä mukavuuslippulaivoja, jotka kiertävät sekä paikallisia että kansainvälisiä työ- ja ympäristölainsäädäntöjä. Mukavuuslippulaivoja on EU:n komission mukaan lähes kaksi kolmasosaa maailman kauppa- ja kalastus-aluksista ja ne pyytävät arviolta 30 prosenttia maailman kalasaaliista.

kotiranta jää taas

Souleyman seisoo surun musertamana kotirannallaan, mutta hymyilee sinnikäästi. Hänen vaimonsa pyytää öisin itkuisesti miestään jäämään vielä kuukaudeksi, mutta aikaa ei ole. On kotivierailun viimeinen ilta. Oleskelulupa Espanjassa umpeutuu kahden kuukau-

Suurimmat arvokalot suuntaavat Eurooppaan, jossa kalan alkuperä merkitään jalostusmaan mukaan.

den kuluttua ja siihen mennessä Souleymanin täytyy löytää uusi työsopimus.

Talouskriisin Espanjassa joka neljäs on työtön, nuorista joka toinen. Paperittomat siirtolaiset menettivät ensimmäisinä työnsä halvan työvoiman aloilla. Espanjan kaupungit ovat täyttyneet katumyyjistä, joista monet ovat entisiä kalastajia Länsi-Afrikasta.

Souleyman palaa Espanjaan. Hän ei tiedä, saako paperinsa uusittua, joutuuko hän jälleen laittomaksi ja kuinka monta vuotta kuluu ennen kuin hän seuraavan kerran näkee jälleen perheensä. Vaihtoehtoja ei ole. Senegalissa kouluttamaton, työtön kalastaja ei elätä perhettään.

Eron hetki on musertava, mutta Souleyman pitää toivostaan kiinni. Se on leipä, joka pitää koko perheen hengissä.

Ulkomaiset troolarit tuhoavat usein paikallisten kalastajien työvälineitä.

Yhden päivän saalis mahtuu useimmiten muutamaan koriin.

JUKKA LASSILA

VAPAAKAUPAN PAKETOIMAT PELLOT

Suomessa maatilojen määrä supistuu ja tilakoko kasvaa. Historiakatsaus auttaa ymmärtämään, miksi pienviljelijät luovuttavat. Entä mikä voisi olla vaihtoehto?

Mitä hän henkensä elatukseksi tarvitsee, sitä hänen täytyy itse maatilaltansa hankkia. Raha on hänelle outo vieras, eikä hän sitä tarvitse kuin ruununveroihin, suolaan ja rautaan, ja sitä hän saapi kerran vuodessa kaupunkiin matkatessa ja siellä myy-

mällä, mitä vuoden tulosta jääpi ylitse perheen tarpeesta.

Näin kuvataan suomalaisen maamiehen elämää 1800-luvun puolivälissä. Omavaraisten vuosisatojen jälkeen suuret mullistukset olivat edessä. Omalla sukutilallani Tuusulanjärven länsipuolella oli tällöin viljelty jo yli 150 vuoden ajan.

Vuonna 1846 Englannissa kumottiin suojatullijärjestelmä. Se oli vapaakaupan kannattajien ensimmäisiä voittoja, joka johti vähitellen maailmakaupan vapauttamiseen. Suomessa vaikutukset alkoivat tuntua 1870-luvulla, kun viljan hinta romahti.

Sen seurauksena pelloista ja kotieläimistä oli saatava kaupattavia tuotteita.

Omavarainen maamies väistyi kapitalistisen yrittäjän tieltä: maatilan päätarkoituksena ei enää ollut omistajaperheen tarpeiden välitön tyydyttäminen.

Kun aikaisemmin leipävilja oli ollut tärkein maataloustuote, jota karjatalous palveli lannantuottajana, alettiin nyt viljellä rehua karjalle. Suomi muuttui viljaa vievästä maasta viljantuojaksi.

Enää ei tarvinnut pelätä nälkää, sillä jos halla vei viljan, sitä sai ostaa halvalla puodista, eikä halla pystynyt heinään ja karjantuotantoon. Myynnistä kertyvillä tuotoilla voitiin ostaa mitä erilaisimpia tarvikkeita.

Samalla syntyi epäkohtia, kuten maataloustuotannon yksipuolistumista. Halvan ulkomaisen villan takia lam-

paista alettiin luopua ja tullitta tulleet munat romuttivat kanatalouden.

Sukuni tilalla alettiin 1900-luvun vaihteessa tuottaa erityisesti maitoa. Viljely säilyi kuitenkin melko monipuolisena: oli nurmea karjalle, eri viljalajeja, hernettä, perunaa, juureksia sekä puutarhatuotteita omaan käyttöön.

HUOLTovarmuus pettää

Ensimmäisen maailmansodan aattona vain 35–45 prosenttia Suomessa käytetystä leipäviljasta oli kotimaista. Kun tuontiviljaa ei sodan aikana saatu riittävästi, elintarvikehuolto koki vakavan kriisin. Se johti oman viljantuotannon elvyttämiseen: ymmärrettiin, ettei ulkomaiseen tuontiviljaan voida aina turvautua.

Neljänkymmenen vuoden ajan vallinneiden villien maailmanmarkkinoiden vastapainoksi syntyivät maamiesseurat, osuuskunnat ja maatalouspolitiikka. 1920-luvulla alkanut elintarvikeomavaraisuuteen tähtäävä politiikka jatkui 1900-luvun lopulle asti. Oma tuotantoa suojattiin tullipoliti-

kalla maailmanmarkkinoiden tuomia ongelmia vastaan.

Pienviljelyssä nähtiin tulevaisuutta. Sen kannattavuutta pyrittiin parantamaan kannustamalla monipuoliseen tuotantoon esimerkiksi siipikarjanhoidon ja puutarhatalouden kautta. Sukuni tilalla 1920-luku oli kasvun aikaa: rakennettiin uusi navetta ja tuotantorakennuksia.

TEHOKKUUS UUSIN SILMIN

Toisen maailmasodan jälkeen maatalouden tehokkuutta katsottiin uusin silmin. Kun aikaisemmin tuotanto perustui paikallisten resurssien tehokkaaseen hyödyntämiseen, keskityttiin nyt pelkästään tuotostason kasvattamiseen, huomioiden siihen tarvittavia ulkopuolisia tuotantopanoksia. Halvan öljyn johdosta typpilannoitteet olivat edullisia.

Apulannasta tuli väkilantaa. Maatiloista tuli fossiilisten polttoaineiden avulla teollisuuden ja kaupan tarpeisiin tuottavia raaka-ainetehtaita. Valtio tuki lannoitteiden ostoa pientiloilla niin

sanotulla maatalousmiljardilla.

Myös sukuni tilalla keinolannoitteet otettiin käyttöön. Viljelijät uskoivat, kun maatalouskaupassa neuvottiin uusien, näennäisesti helpottavien aineiden käyttöä. Meillä kemikaalien käyttö oli kuitenkin melko maltillista, koska tilalla on ollut aina myös karjaa. Tuotanto ei pääs-

” 1920-luvulla
pienviljelyssä
nähtiin
tulevaisuutta.”

syt aivan yksipuolistumaan. Juuresten viljely kuitenkin väheni. Pelloilla kasvoi etenkin viljaa ja heinää.

Kemiallisen maatalouden huumassa A. I. Virtasen 1930-luvulla kehittänyt ekologinen typpiomavarainen vuoroviljelyjärjestelmä jäi unohtuiksi. Virtanen pääsi tällä luomuviljelyn esiasteella varsin hyvin satoihin.

KATASTROFI MAASEUDULLA

Uusi muutos maatalouspolitiikassa oli liittyminen Maailman kauppajärjestöön ja tulliliittoon koskevan yleissopimukseen (GATT) EU-jäsenyyden myötä vuonna 1995. Suomi oli jo mukana Euroopan vapaakauppa-alueessa ja sillä oli sopimus Euroopan talousyhteisön kanssa, mutta maatalouskauppa oli jätetty sopimusten ulkopuolelle.

Koska Suomi sulautui osaksi EU:n GATT-sopimusta, tuottajahintojen pudotus oli vähemmän dramaattinen kuin pudotus maailmanmarkkinahintojen tasolle. Suunnanmuutos maatalouspolitiikassa oli kuitenkin selvä. Myyntitulojen merkitys heikkeni rajusti: EU-jäsenyydestä lähtien maatilojen yritystulo on laskenut yli 20 prosenttia. Viljelijöiden tulot koostuvat enenevässä määrin tuista. Valittu tie on aiheuttanut melkoisen katastrofin suomalaiselle maaseudulle.

Ennen EU-aikaa toimeentulon takasivat ammattitaito ja onnistuneet viljelmät. Nyt tärkeää on kustannusten minimointi, pilkuntarkka

tukipapereiden täyttö sekä tukiehtojen noudattaminen.

Viljelijä ei enää pärjää pelkällä maataloudella, vaan sen rinnalle on keksittävä muita tuloja. Meidän tilallamme tämä on tarkoittanut elintarvikkeiden jatkojalostamista, suoramyyntiä kuluttajille sekä pienmuotoista maatilamatkailua ja kahvilan pitoa.

Tilakoko on kaksinkertaistunut ja tilojen lukumäärä on pudonnut 155 000:stä reiluun 60 000:een.

Tämä on johtanut viljelyn yksipuolistumiseen sekä maatilojen luonnon monimuotoisuuden ja maan kasvukunnon heikkenemiseen. Myös kuluttajan mahdollisuudet ostaa suoraan tiloilta monipuolisesti tuotteita ovat huonontuneet.

MIHIN tukieurot menevät?

Euroopan unioniin liittymistä perusteltiin erityisesti ruoan hinnan laskulla, vaikka tämä oli teoreettisestikin mahdollista: raaka-aineet vastaavat vain pientä osaa elintarvikemenoista.

”Kaupan tilanne muistuttaa keskiaikaa.”

Maksamme nyt enemmän elintarvikkeista kuin ennen EU:hun liittymistä, jolloin tuottajat saivat raaka-aineista tuotantokustannuksia vastaavan hinnan. Lisäksi maksamme noin kaksi miljardia euroa maataloustukea.

Käytännössä maataloustuki ei hyödytä viljelijää, vaan teollisuutta ja kaupaa, joille se takaa alhaiset raaka-ainehinnat. Tuet korottavat myös peltojen vuokra- ja myyntihintoja, josta hyötyy viljelemätön maanomistajaluokka.

Torpparijärjestelmä purettiin aikoinaan epäoikeudenmukaisena, koska torppareiden tekemästä työstä suurin hyöty ohjautui maanomistajille. Nykyään vastaavassa tilanteessa ei nähdä ongelmaa – viljelijöitä suoras-

taan kehoitetaan haalimaan enemmän vuokramaita.

Kaupan tilanne muistuttaa keskiaikaa. Silloin kruunu pyrki keskittämään kaupankäynnin kaupunkiporvareille. Tilanteeseen vastattiin kansalaistotelemattomuudella: rannikon talonpojat veivät purjeitse omat tuotteensa kulutuskeskuksiin.

Tällä hetkellä yli 80 prosenttia elintarvikekaupasta on kahden kauppaketjun hallinnassa. Lainsäädäntö vaikeuttaa suoramyyntiä, pienimuotoista jatkojalostusta sekä viljelijä- ja kuluttajaomisteisten kauppaketjujen syntyä.

Kun monissa Euroopan maissa viljelijät voivat myydä suhteellisen vapaasti omissa ja lähialueen kaupoissa tiloilla jalostettuja tuotteita, Suomessa alkutuottajat joutuvat toimimaan samojen ehtojen puitteissa kuin teollismaiset toimijat.

Omalta tilaltamme kananmunien myynti ekokauppoihin ja ravintoloille loppui edellisen elintarvikelakiuudistuksen johdosta, kun elintarvikehuoneisto ei enää kelvannut munanpakkaamoksi.

Muutaman sadan kananmunan myymiseksi olisi vaadittu satojen tuhansien investointia.

Ne viljelijät, jotka uskaltavat puhua ongelmista ääneen, ovat harvassa, eikä ahdingon aiheuttajia ole helppo tunnistaa. Harva osaa yhdistää ostamansa lannoitesäkin, käyttämänsä traktorin, öljyä tuovan rekan tai marketista kantamansa kauppakassin logoja globaalin maatalouspolitiikan todellisiin voittajiin.

Fossiilisilla polttoaineilla valmistetuista lannoitteista ja kasvinsuojeluaineista riippuvainen maatalous on Suomessa kahden yrityksen hallinnassa: S-ryhmällä on Agrimarkettinsa ja K-ryhmällä K-maatalous. Nämä yritykset myyvät viljelijälle ylikansallisen Yaran valmistamat keinolannoitteet, Monsanto, Bayerin ja Bernerin kasvinsuojeluaineet ja yhä useammin monikansallisten yritysten hallinnoimat siemenet.

Samat yritykset ostavat viljelijöiltä sadot keinotekoiseen maailmanmarkkinahintaan, mikä ei missään

puolella maapalloa vastaa tuotteiden tuotantokustannuksia. Suuria voittajia ovat petrokemianteollisuus, öljyala sekä maatalousalan kansainväliset suuryritykset.

Tulevaisuuden maatalous

Ruoan vapaakauppa mahdollistaa suuret voitot inhimillisellä kärsimyksellä: niukkuus nostaa hintaa ja nälänhätä tuo dollareita taskuihin. Keinotekoisilla maailmanmarkkinoilla yli- ja ali-

näin perustat ruokapiirin

Luomuruokapiirin avulla voi ostaa säännöllisesti puhdasta luomuruokaa suoraan lähituottajalta, tutustua tuottajiin ja tukea heidän itsenäisyyttään ja toimeentuloaan. Ruokapiiri voi olla muutamien tai kymmenien talouksien joukko.

1. **Kerää lähekkäin asuva ydinporukka.** On hyvä aloittaa pienimuotoisesti ja toiminnan vakiintuessa kutsua lisää porukkaa. Sovi luomupiirin töiden jakamisesta.
2. **Etsi luomutuottajia.** Netistä ja lähiruokapiireiltä voi saada vinkkejä.
3. **Perusta ruokapiirille tili.** Se helpottaa tilausten järjestämistä.
4. **Sovi luomupiirin jäsenten ja tuottajien kanssa säännölliset välit ruokatoimituksille.** Nettipohjainen tilausjärjestelmä auttaa huomattavasti tilausten järjestämisessä, mutta pienessä piirissä voi tilaukset kirjata käsinkin.
5. **Etsi osoite, jossa yhteinen ruokalähetys on helppo ottaa vastaan, lajitella ja jakaa tilaajille.** Pienissä ruokapiireissä jako järjestetään usein jäsenten kodeissa. Isomman piirin jakelutila voi olla esimerkiksi kerhuhuone, autotalli, päiväkotitai seurakuntatalon aula. Yritä saada tuottaja kuljettamaan ruokalähetys jakeluosoitteeseen. Jos käytössä on kylmätiloja, helpottuu esimerkiksi lihan ja maitotuotteiden tilaaminen.

Lähteet:

Jussila, Noora. "Luomua ja lähiruokaa ruokapiirillä." *Vihreä Lanka* 31.10.2008

Ruokapiiri lähelläsi. Kehu ry.

http://www.kehu.fi/fi/sisalto/tekstit/tuote_palvelu/ruokapiiri_tietopaketti_esite.pdf

tuotanto, spekulatio ruoan hinnalla ja tuotteiden liikuttelu maapallon ympäri tuovat hyötyä sijoittajille, välittäjille ja kuljetusyhtiöille.

Maksajiksi joutuvat maanviljelijät ja kuluttajat ympäri maailman. Ruokaa tuotetaan 15 miljardin ihmisen tarpeisiin, mutta maapallolla on miljardi nälkää näkevää, joista suurin osa on viljelijöitä.

Ekologisesti nykyinen fossiiliseen energiaan ja rajattomaan luonnonvarojen hyväksikäyttöön perustuva ruokajärjestelmä on tullut tiensä päähän. Öljyä ei riitä tulevaisuudessa, fosforivarannot ehtyvät. Ravinne- ja ilmastopäästöt sekä luonnon monimuotoisuuden vähentyminen ovat katastrofaalisia ympäristölle.

Usein kysytään, voidaanko luonnonmukaisella maataloudella ruokkia maailman kasvava väestö. Kysymyksen voi esittää myös toisin päin: kuinka kauan meillä on varaa jatkaa energiataloudellisesti tehotonta, uusiutumattomia luonnonvaroja tuhlaavaa ruokajärjestelmää, joka aiheuttaa kärsimystä miljardeille?

Olennaisinta on saada muutos

tehokkuusajatteluun. Teollista maataloutta kutsutaan tehotuotannoksi, mutta tehokkuudessa on huomioitu ainoastaan mahdollisimman vähäinen ihmistyövoiman käyttö. Tehomaatalouden tehottomuus paljastuu, kun tuotantoon käytettyjä energiapanoksia verrataan tuotteista saatavaan energiaan.

Todellista tehotuotantoa on monipuolinen luonnonmukainen maatalous, jossa tuotanto on suhteutettu paikallisiin kulutustarpeisiin ja tilan tarjoamiin resursseihin. Myös YK:n ruokaturvan erikoisraporttoijan Olivier De Schutterin mukaan luonnonmukaisella paikallistuotannolla sadot voitaisiin kaksinkertaistaa köyhimmissä maissa. Onko meillä varaa jättää tätä mahdollisuutta käyttämättä?

ekologinen tehotuotanto ja ruokasuvereniteetti

Myös Suomessa luomutuotannon avulla on mahdollisuus päästä jopa parempiin satoihin kuin tavanomaisessa tuotannossa. Kysymys on vain siitä, onko se

taloudellisesti kannattavaa. Tämän ratkaisee pitkälti tuotteista saatava hinta.

Suomessa on käytössä olevaa peltoalaa noin 0,4 hehtaaria asukasta kohden. Tällä hetkellä jääme monen keskeisen maataloustuotteen osalta kauas omavaraisuudesta.

Nykyisillä kulutustottumuksilla tarvitsimme kaiken väestön tarvitseman ravinnon tuottamiseen noin 0,2 hehtaaria asukasta kohden, jos maatalous olisi kokonaan luonnonmukaista ja tilan resurssiin suunniteltua. Kesikokoinen tila tuottaisi 500 ihmiselle kaiken heidän tarvitseman ruoan. Ravinnoksi kelpaamattomasta ylijäämäbiomassasta ja yhdyskuntajätteistä maatila voisi tuottaa energiaa omiin ja jopa lähialueen tarpeisiin.

Ekologinen tehotuotanto tosin vaatisi enemmän käsipareja alkutuotannon pariin sekä uudenlaista ruokajärjestel-

mää, jossa kuluttajat ja tuottajat olisivat suorassa yhteydessä. Yhteisö- tai kumppanuusmaatilamalleissa kuluttaja sitoutuu ostamaan tilalla tuotettavat tuotteet suoraan. Viljelijälle takuu siitä, että tuotteita ostetaan, antaa varmuutta tehdä investointeja tuotannon monipuolistamiseksi, esimerkiksi kasvihuoneen käynnistämiseksi.

Yksinkertaisimmillaan kyse voi olla ruokapiiristä, joka tilaa tiettyjä tuotteita säännöllisesti. Osuuskuntamallissa toiminnassa kuluttaja sitoutuu pitkällä aikajänteellä ostamaan kuukausittaista summaa vastaan elintarvikkeita, jopa kaikki tarvitsemansa elintarvikkeet. Suomessa tällainen toiminta on vielä alkutekijöissään.

Mahdollisuuden laajamittainen hyödyntäminen vaatisi ruokasuvereniteettia. Pienviljelijöitä ja maatalousväestöä edustava globaali Via Campesina -liike on vaatinut tätä viljelijöiden ja kuluttajien oikeutta määritellä itsenäisesti kulkekin alueelle parhaiten sopivat ruoan tuotannon, jakelun ja kulutuksen tavat huomioiden ekologiset, sosioekono-

miset ja kulttuuriset olosuhteet. Liike perustettiin vuonna 1993 globaalistuvaa maatalouspolitiikkaa ja agribisnestä vastustamaan.

Via Campesinan 200 miljoonaa jäsentä ympäri maailmaa vastustavat valtioiden tukemia suur yritysten pyrkimyksiä hallita ruokajärjestelmää, koska sen ottaminen ruoantuottajien ja kuluttajien hallintaan on mahdollisuus luoda uutta alhaalta ylöspäin rakentuvaa ihmisten hallitsemaa yhteiskuntaa.

Lähteet:

- Ellilä, K.J. (1957): *Maatalouspolitiikkamme*. Pellervo-seura, Helsingin liikekirjapaino Oy.
- Granberg, Leo (1989): *Valtio maataloustulojen tasaajana ja takaajana*. Suomen tiedeseura.
- Simonen, Seppo (1949): *Pellervolaisen osuustoiminnan historia*. Suomen kirjallisuuden seuran kirjapaino Oy.
- Suomen kirjallisuuden seura (2003): *Suomen maatalouden historia 1, 2, 3*. Gummerus kirjapaino Oy.

Kyöttökarjaa ulkoilemassa Uljas Ilmari Majurin tilalla Valkealassa. Majuri joutui luopumaan kaksikymmenpäisestä karjastaan heinän hinnan nousun ja muiden vaikeuksien vuoksi.

mira kähkönen

TAUSTA-ARTIKKELI

HÄÄTÖJEN JA MAAN- ANASTUSTEN JÄLJILLÄ

Miksi maita anastetaan,
kuka niitä anastaa ja miten
anastukset oikeutetaan?

Onko maailman resurssien haltuunoton vauhti kiihtynyt? Ovatko asiat ja ihmiset menneet entistä enemmän sijoiltaan? Onko maan anastuksilla, globaalilla ruo-
kakriisillä, kaivosteollisuuden tuotta-
milla ongelmilla, metsäkadolla ja uusilla
ekosysteemipalveluiden markkinoilla
jotakin yhteistä? Yhä useampi tutkija on
nimennyt ongelmien yhteiseksi nimittä-
jäksi globaalin kapitalistisen talouden.

Kambodžan ensimmäisen suuren sementtitehtaan työntekijät kohtaavat paikallisen tytön Kampotin provins-
sissa Kambodžassa. Thaimaalaisen jättiyhtiö Siam Cementin tytäryhtiön tehdas on nimetty puhtaan kehityksen
mekanismin hankkeeksi. Kyläläiset valittivat, että tehdas on pilannut heidän juomavetensä.

alkuperäinen kasautuminen:
haltuunoton ja syrjäyttämisen
dynamiikka

Kapitalistisen talouden laajenemisen
perusvaiheita ovat alusta lähtien olleet
haltuunotto, syrjäyttäminen, hyödyntä-
minen ja varallisuuden kasautuminen.

Haltuunottoon perustuvan alkuperäisen
kasautumisen on moni katsonut kuuluneen
kapitalismin alkuvaiheisiin kuten yhteisö-
maiden aitaamiseen Euroopassa ja kolonia-
lismiin. Mutta alkuperäinen kasautuminen
ei ole vain alkusynti globaalien kapitalistisen
talouden varhaisvaiheiden hämärissä. Sitä
tapahtuu jatkuvasti edelleen.

Alkuperäisessä kasautumisessa julki-
sessä tai yhteisessä käytössä olevat maat
tai resurssit siirretään yksityiseen omis-
tukseen. Edelliset käyttäjät syrjäyte-
tään alueelta tai heidän aiempi resurssien
käyttönsä estetään. Tämä tuottaa saman-
aikaisesti omaisuuden kasautumista että
omaisuudettomuutta ja osattomuutta.

Kasautuminen voi tapahtua pakkohal-
tuunottoina, mutta prosessi ei välttämättä
nojaa fyysiseen väkivaltaan. Haltuunoton
kohteita voivat olla maa-alueet ja luonnon-
varat kuten myös julkisen sektorin hallussa
olevat toimialat tai hyödykkeistymisen
ulkopuolelle jääneet sosiaalisen kanssakäy-
misen muodot ja luonnonprosessit.

Kiivaimmin raaka-aineita otetaan
haltuun globaalien etelän alueilla, joita

usein kutsutaan luonnonvarojen rajaseuduksi. Alueet ovat luonnonvaroiltaan rikkaita ja ne eivät ole vielä kiinteästi osa globaalia taloutta. Näiden alueiden politiikkaa ohjaavat usein suuryhtiöiden luonnonvaroihin liittyvät investoinnit ja investointien tekoa helpottavat kehityshankkeet, kuten infrastruktuurihankkeet, luonnonvarojen kartoitustyöt ja maa-omikeuksien uudelleenjärjestämisen projektit.

käänteinen globaali maareformi

Kolonialismin epäoikeudenmukaisten maanomistussuhteiden perintöä pyrittiin kehitysmaissa viime vuosikymmeninä korjaamaan maareformeilla, joissa maita jaettiin suuromistajilta pientilallisille. Nyt käynnissä näyttää olevan päinvastainen kehitys.

Viime vuosien keskeisimpiä resursien haltuunoton muotoja ovat maanastukset. Niissä pääomiltaan rikkaat, mutta raaka-aineiden suhteen köyhät maat investoivat aggressiivisesti maa-alueiden ostamiseen ja vuokraamiseen köyhemmissä maissa kasvattaak-

seen maailman ruoka- ja polttoainevarojen hallintaa. Kyseessä on usein myös valtioiden tai suurteollisuuden tarvitsemien viljelykasvien, kuten kumi- tai sel-lupuuun saannin varmistaminen. Lisäksi maahankinnat liittyvät öljy- ja mineraalivarojen haltuunottoon.

Yritykset ovat valtioita aktiivisempia maahankinnoissa, mutta toiminnan taustalla ovat monesti valtiolliset toimenpideohjelmat. Maat ostetaan tai vuokrataan jopa vuosikymmenten ajaksi.

Suurin osa raportoiduista maanastuksista sijoittuu Afrikan maihin: Sudaniin, Etiopiaan, Madagaskariin ja Mosambikiin. Suuren mittakaavan maahankintoja on tehty runsaasti myös Kaakkois-Aasiassa – erityisesti Kambodžassa, Laosissa, Filippiineillä ja Indonesiassa. Lisäksi merkittäviä investointikohteita ovat entisen Neuvostoliiton maat kuten Ukraina, Venäjä ja Kazakstan.

Kumipuuviljelyä resurssirajamailla Kambodžassa, Mondulkirin provinssissa. Kumipuun kysynnän valtava kasvu viime vuosina liittyy muun muassa kiinalaisten autotehtaiden kasvavaan renkaiden raaka-aineen tarpeeseen.

Globaalin etelän maan hyödyntäminen globaalin pohjoisen tuotteiden tuottamiseksi ei sinänsä ole uutta, mutta ilmiön suuruusluokka on. Edes kolo-nialismin aikana maa-alueita ei otettu haltuun samassa mittakaavassa. Maan-anastusten tarkkaa määrää on tosin vai-kea arvioida. Lukuisat tutkijat ovat kui-tenkin yhtä mieltä siitä, että ilmiö on massiivinen ja kasvaa edelleen.

GRAIN-järjestön mukaan yksis-tään 2008–2009 välisenä aikana medi-assa raportoitiin maakaupoista yhteensä 56,6 miljoonalta hehtaarilta. Alue vas-taa yli puolta koko Euroopan viljellyistä pelloista. Joidenkin arvioiden mukaan viimeisen kymmenen vuoden aikana maahankintoja on tehty vähintään noin 70 miljoonan mutta mahdollisesti jopa 227 miljoonan hehtaarin edestä (Oxfam 2011). Näissä luvuissa ovat mukana myös kaivoksiin, metsähankkeisiin ja turismiin liittyvät hankinnat.

Ensimmäinen merkki maan haltuunotosta ja yksi-tyistämisestä on yleensä aitaus. Aidatut alueet ja samalla maakiistat ovat kasvaneet Kambodžassa viime vuosina.

Uutta on sekin, että maakaupoista ja ruuantuotannosta on tullut myös osa spekulatiivisia rahamarkkinoita. Taustalla on globaali odotus siitä, että ruokaturva heikentyy, minkä seurauksena maan ja ruoan hinta nousee. Investoijat – jotka voivat olla esimerkiksi yksityisiä sijoittajia tai eläkerahastoja – hyötyvät laajalle levinneestä huolesta ruoan loppumisesta.

Kolmanneksi muutoksia on toimijakentässä: rajat rikkaan pohjoisen ja köyhän etelän välillä ovat muuttuneet. Kiina, Lähi-idän maat ja Etelä-Korea ovat aktiivisia maiden valtauksessa. Myös intialaisten, singaporelaisten ja malesialaisten maakaupat ovat lisääntyneet Afrikassa. Kiinan ja Lähi-idän maiden maakaupat ovat saaneet kuitenkin suhteettoman paljon mediahuomiota. Eurooppalaisten ja pohjoisamerikkalaisten osuus on edelleen merkittävä – erityisesti biopolttoaineisiin ja biomassaaenergian tuotantoon liittyvissä maahankinnoissa. Eurooppalaiset dominoivat hankintoja entisen Neuvostoliiton alueella.

Neljänneksi globaalin maatalous-

bisneksen toimintalogiikka on muuttunut. Edellisinä vuosikymmeninä tuotteet hankittiin paikallisilta tuottajilta pitkäaikaisilla sopimuksilla. Suuryhtiöt keskittyivät lannoitteisiin, siemeniin, maatalouskoneisiin sekä jalostukseen ja jakeluun ja maataloudesta tuli vihreän vallankumouksen opein pääomasta riippuvaista. Tämä työnsi mailtaan miljoonia, joilla ei ollut varaa investointeihin. Maat keskittyivät eliiteille ja suurituloisille viljelijöille. Monsanto kaltaiset yhtiöt onnistuivat hankkimaan monopolin esimerkiksi viljelykasvien siementen kaupassa sekä maataloustuotteiden jakelubisneksessä. Samalla ne hallitsivat sopimuksillaan viljelijöiden toimintaa.

Nykyiset suorat maahankinnat vaikuttavat vieläkin ongelmallisemmilta. Niiden seurauksena maa on lopullisesti pois paikallisten viljelijöiden käytöstä. Vaikka nykyiset maiden hankintaan liittyvät sopimukset ovat monenkirjavia, yhteisenä piirteenä vaikuttaa olevan se, että paikalliset ovat vain harvoin sopimuksen osapuolena. Useimmiten he eivät ole sopimuksista tai hank-

keista edes tietoisia ennen niiden täytäntöönpanoa.

VIHREÄN TALOUDEN PIMEÄ PUOLI

Maahankintoja tehdään myös niin sanotusti vihreitä päämääriä varten kuten täyttämään biopolttoaineiden ja energiaa tuottavien puuplantaasien tarvetta tai vaikkapa hiilinielujen tuottamiseksi päästövähennysmarkkinoille.

Taustalla on korkean kulutuksen maiden suosima ympäristö- ja ilmastopolitiikka, joka ei niinkään puutu kulutuksen tasoon, vaan pyrkii korvaamaan fossiiliset polttoaineet muun muassa biopolttoaineilla. Lisäksi biodiversiteetin, tiettyjen lajien tai niin sanottujen ekosysteemipalvelujen tuhoamista ja hiilidoksiidipäästöjä kompensoidaan ympäristösuojelu- tai kunnostushankkeilla toisaalla, siellä missä se on halvinta. Toiminnassa on mukana myös kansainvälisiä ympäristöjärjestöjä.

Kyseessä on vihreän talouden pimeä puoli: etelän paikallisyhteisöjen kannalta tilanne on usein yhtä ongelmallinen kuin muissakin maan anastuksissa.

KEHITYSTOIMIJOIDEN RISTIRIITAINEN ROOLI

Kansainvälisten kehitystoimijoiden rooli on ristiriitainen. Yhtäältä esimerkiksi kehityspankit ovat edistäneet yksityisten investointien lisäämistä maakaupoissa. Kehityspankkien ja kansainvälisten rahoituslaitosten ajamat rakennesopeutumishjelmat ovat helpottaneet agribisnekseen liittyvien investointien tekoa. Maailmanpankki on edistänyt näkemystä, että ainoastaan suuret teolliset plantaasit tai kansainväliseen agribisnekseen kiinteästi liitetyt sopimusviljelijät pärjäävät kilpailussa ja voivat täyttää viennin edellyttämät standardit.

Toisaalta useat kehitystoimijat Maailmanpankki mukaan luettuna ovat tuoneet esiin maananastusten ongelmia ja kehittäneet menettelyjä niihin puuttumiseksi.

Keinoksi räikeimpien maananastus-

Ugandassa Mubenden ja Kibogan paikkakunnilla jopa 20 000 ihmistä häädettiin vuosien 2006 ja 2010 välillä kodeistaan ja viljelmiltään New Forests Companyn plantaasien tieltä. Ugandan hallituksen mukaan asukkaat elivät alueella laittomasti. Yksi hädätyistä on kuvan kahdeksan lapsen isä.

ten estämiseksi on nähty maanrekisteröintihankkeet. Suurin osa anastuksista nimittäin tapahtuu alueilla, joilla muodollisia maa-omakeuksia ei ole. Rekisteröinnin kääntöpuolena on, että se, että se kasvat-
taa maan arvoa ja tekee siitä helpommin myytävän. Viljelijät saattavat turvautua maanmyyntiin vapaaehtoisesti tai painostusten tuloksena. Ulkopuoliset investoijat ovat usein tietämättömiä tavasta, jolla maa-alueet tavalla maa-alueet on otettu alkuperäiskäyttäjiltään haltuun.

Monet keskeiset kehitystoimijat ovat katsoeet, että maahankintojen ongelmiin kuten kauppojen salamyhkäisyyteen, korruptioon ja voimakeinoin toteutettuihin häätöihin voidaan vaikuttaa säätelyllä. Tuloksena on lukuisia ohjeistuksia ja vapaaehtoisia toimintaperiaatteita, kuten Maailmanpankin, FAO:n, IFAD:n ja UNCTAD:n ehdottamat Vastuullisten maatalouden investointien periaatteet (Principles on Responsible Agricultural Investment). Mutta voiko yksityisten yritysten vapaaehtoiseen vastuullisuuteen luottaa?

Paremmat menettelytavat eivät

myöskään pyri puuttumaan syihin, jotka maavaltauksia tuottavat. Vaikka kaikkia ehdotettuja menettelytapoja noudatettaisiin ja paikallisia kuultaisiin vähän enemmän, maahankinnat jatkuvat niin kauan kuin se on investoijille kannattavaa ja houkuttelevaa.

Ratkaisujen etsiminen ainoastaan paremmista menettelytavoista kaventaa keskustelua ja luo kuvan mittavista maahankinnoista eräänlaisena väistämättömyytenä. Tämä vahvistaa käsitystä siitä, että pääomaintensiivinen agribisnes on ainoa tie eteenpäin.

Useat sosiaaliset liikkeet ovat pyrkineet haastamaan tätä näkemystä ja korostaneet, että pienviljelyä pitäisi helpottaa ja tehdä siitä varteenotettava vaihtoehto. Investoinnit voivat olla myös julkisia tai pienviljelijöiden tekemiä. Erilaisissa kannattavuuslaskelmissa tulisi huomioida toiminnan tuottavuus, työllistävyys ja kestävyys pitkällä aikavälillä. Plantaasien kannattavuutta selittävät usein myös monenlaiset massiiviset epäsuorat tukimuodot.

Samalla tulee kiinnittää huomiota

Mondulkin provinssi on Kambodžan ainoita edelleen metsäisistä maakuntia. Metsät hupenevat kovaa vauhtia erityisesti vietnamlaisien kumipuuplantausten tieltä. Mondulkinissä on useita alkuperäiskansoja, joille metsä on elintärkeä.

myös omistuksen muotoon ja toiminnan tavoitteisiin. Osuuskuntapohjaisesti toimivat suuremmat tuotantoyksiköt voivat todennäköisemmin tavoitella ekologisuu-
suutta, ruokaturvaa ja oikeudenmukaisuutta vahvistavia tuotannon malleja.

niukkuuspuheen ongelmallisuus

Kehitysjärjestöt ovat tuoneet tärkeällä tavalla esille sitä, että maailman resurssit ovat rajalliset. Mutta esimerkiksi Maailmanpankin kaltaiset kehitystoimijat ovat luoneet kriiseihin ja niukkuuteen keskittyvän puhettavan, jolla oikeutetaan myös maananastuksia.

Useita maakauppoja esimerkiksi Afrikassa on perusteltu sillä, että niillä varaudutaan tulevaan ruokakriisiin ja tehdään alueilla, jotka ovat niin sanotusti tyhjiä, käyttämättömiä tai alihyödynnettyjä. Maailmanpankin mukaan käyttämättömänä olisi 450 miljoonaa hehtaaria viljelylle sopivaa maata. Sen mukaan myös suuri osa nyt viljellyistä alueista on tuottamattomassa käytössä.

On helppoa ajatella, että ruokakriisiin

voitaisiin vastata näiden maiden haltuunotolla tai käytön tehostamisella uusien teknologioiden hyödyntämisen ja tilakojen kasvattamisen keinoin. Näkemys on luonut epärealistisia käsityksiä maatalousinvestointien potentiaalista ja siten osaltaan kiihdyttänyt investointien tekemistä. Vaikka investoijat usein sanovat olevansa kiinnostuneita ”marginaalisista” maista, todellisuudessa niiden huomio on tähän mennessä kohdistunut infrastruktuurin sekä veden saatavuuden ja kastelumahdollisuuksien osalta parhaille alueille. Maananastusten ohella on näinollen kyse myös veden anastuksesta.

Usein unohdetaan, että ”marginaaliset” alueet saattavat olla jo käytössä, esimerkiksi yhteisinä laidunmaina tai vuoroviljelyn alueina. Lisäksi pienviljely ja erityisesti omavaraisviljely näyttäytyvät alihyödyntämisen näkökulmasta ongelmalta, eikä toiminnalta, jota tulisi tukea ja vaalia.

Niukkuuspuheissa maat ja luonto pelkistyvät ainoastaan hyödynnettäväksi resurssiksi. Tämä mielikuva häivyttää näkyvistä maahan, metsiin tai veteen liittyvät monenlaiset tarinat, elinkei-

not ja elämän muodot. Pikemminkin kuin niukkuudesta sinänsä on kyse siitä, miten oikeudet maihin, metsiin ja veteen jaetaan. Kyse on myös eroista luontokäsityksissä ja maailmankatsomuksissa. Niukkuuspuheissa nämä kysymykset suljetaan pois, vaikka vaihtoehdot nykyiselle haltuunoton ja syrjäyttämisen dynamiikalle voivat löytyä vain niiden ääreltä.

Lähteet:

- Cotula, L. 2012. The international political economy of the global land rush: A critical appraisal of trends, scale, geography and drivers. *Journal of Peasant Studies*, 39: 3–4.
- Harvey, D. 2003. *The new imperialism*. Oxford: Oxford University Press.
- Li, T.M. 2010. To make live or let die? Rural dispossession and the protection of surplus population. *Antipode*, 41(supplement 1), 66–93.
- Oxfam 2011. *Land and Power. The growing scandal surrounding the new wave of investments in land*.
- White, B., S.M. Borras, R. Hall, I. Scoones & W. Wolford. 2012. The new enclosures: critical perspective on corporate land deals, *Journal of Peasant Studies*, 39: 3–4, 619–647.

KATI PIETARINEN

Omasta maasta

Viljelemällä itse voi välttää ruokabisneksen kiroukset, kemikaalit ja kovat hinnat. Kolme suomalaista pohtii suhdettaan omavaraisuuteen. Miltä maistuu itse kasvatettu ruoka?

Kädet neljän kasvimaan mullassa

Helsinkiläisen omakotitalon keittiöstä näkyy kukkia pursuava piha, lemmikit

Anneli Nukari ja kevään ensimmäiset retiisit.

valtaavat kalliorinnettä. Eläkkeellä oleva maantiedon ja biologian opettaja Anneli Nukari käy hakemassa piparminttua teehen.

”Olen kotoisin Mäntyharjulta yhdeksänlapsisesta perheestä. Lapsuudessani elettiin lähes omavaraistaloutta, tehtiin ruoan edestä työtä ihan konkreettisesti. Meillä oli kymmenen hehtaaria peltoa. Se oli siihen aikaan, 50–60-luvulla keskisuuri tila. Talossa oli lehmiä, hevosia, sikoja, lampaista ja kanoja. Isä kävi vaarin kanssa nuotalla. Voi kirnuttiin itse.

Marjassa käytiin koko porukka. Puutarhassa oli omenoita ja viinimarjoja. Kaupasta piti ostaa sokeri, suola ja kahvi. Vaatekankaat ostettiin, mutta villa tuli omasta takaa.

Oli selvää, että kesät piti tehdä kotona töitä. 4–5-vuotiaasta lähtien olen osallistunut puutarhatöihin, kylälästymiseen asti. Muistan elävästi, kun itkin porkkanamaata kitkiessä, että kun minä olen iso, minulla ei ole ikinä juuresmaata, tämä on niin kurjaa. Nykyisin mikään ei ole minusta niin ihanaa, kuin saada kädet multa.

Päädyin opiskelemaan Turkuun ja sieltä opettajaksi Helsinkiin. En silti koskaan päässyt irti maatoista. Oli itsensänselvyyttä, että opiskeluaikoinakin kävin kotona hoitamassa kasvimaata. Tulin kaupunkiin aina kassit täynnä ruokaa.

Kun menin naimisiin, aloin viljellä myös mökillä lapsuudenkotini lähellä.

”Päädyin Helsinkiin, mutta en koskaan päässyt irti maatöistä.”

Nykyään viljelen edelleen molemmilla mailla sekä kaupunkikodin takapihalla ja naapurissa tyttäreni tontilla. Yksikään vuosi ei ole jäänyt väliin.

Kaupungissa viljelyn olen aloittanut aikuisia tyttäriä varten, jotta he voivat kesällä hakea täältä ruokaa. Täällä kasvaa lähinnä yrttejä ja salaattia. Varsiselleriä, pinaattia, raparperia ja sipuleita. Muutama parsan taimi ja kurpitsaa.

Olen myös kylvänyt tyttäreni talon aidan viereen herneitä ja istuttanut mansikoita lapsenlapsille. Haluan, että he oppivat näkemään, miten ruoka tuotetaan maasta.

Talven ruoat viljelen maalla. Työt alkavat heti kun maa on sula. Taimia kasvatan helmikuusta alkaen. Käyn

keväällä maalla viikon, parin viikon välein. Tänä keväänä teimme mieheni kanssa automatkan Euroopassa – suosuin lähtemään sillä ehdolla, että ollaan toukokuussa takaisin.

Ai mitä kaikkea maalla kasvaa? Siitä tulee kauhea luettelo! Perunoista olen täysin omavarainen, sitä riittää koko vuodeksi ja lapsille myös. Perunaviljelmä on meillä sisaruksilla yhteinen, pidämme talkoot keväällä ja syksyllä. Porkkanoista, lantuista ja pavuista on ihan ylituotantoa.

Sitten on punajuurta, palsternakkaa, selleriä ja juuripersiljaa. Tänä vuonna on mustajuurta, naurista, retiisiä ja retikkaa. Kaikkia kaaleja: parsakaalia, kukkakaalia ja kyssäkaalia, tietysti myös lehtikaa- lia. Aiemmin olen kasvattanut tomaattia, kasvihuonekurkkua ja avomaan kurkkua. Lisäksi kasvaa herneitä sekä eri lajeja kesäkurpitsoja ja talvikurpitsaa.

Sipulia on ainakin seitsemää lajia. Mausteyrttejä tulee joka vuosi uusia, nyt on sitruunaverbenaakin. Äidilläni oli maa-artisokkaa ja sama viljelmä elää edelleen. Olen kasvattanut maissiakin ja

melonია, mutta ne vaativat todella kuumaa sään.

Mehiläisiä hoidan nyt seitsemättä kesää. Muutamana viime vuonna hunajaa on tullut niin paljon, ettei kaikkea ole saatu käytettyä itse. Myymme sitä jonkun verran tuttaville, mutta ei sillä rikastu. Lähinnä se on harrastus,

”Olen kasvattanut maissiakin ja melonია.”

joka teettää hirveästi töitä. Sen tekee sydämellä.

Sienestys on intohimoni. Nautin siitä, että voin kulkea metsässä kaikessa rauhassa itseseni. Meillä on pakastimessa niin paljon lampaankääpiä, etten tiedä mitä teen niille.

Maalla käymme kaupassa ehkä viisi kertaa kesässä: ostamme maitoa ja lihaa. Ostan suoraan kalastajilta suuria

eriä muikkuja, jotka öljyän, maustan ja umpioin. Kaupungissa syön paljon tarjousruokaa. Voisin miettiä ekologisuuksiakin, mutta käytän niin paljon lähiruokaa, että kaupasta tulevat lähinnä hedelmät, maito, öljyt, kahvi, lihat ja juusto.

Viljelemisessä tärkeä motivaatio on se, että tietää, mitä syö. Kotona isä ei käyttänyt myrkkijä, olen syönyt puhdasta ruokaa koko elämäni. On myös ihanaa, kun voi mennä ja hakea suoraan puutarhasta inspiraatiota, että mikä tänään maistuisi.

Tämä on minun elämäni, elämäntapani. Se työllistää minut, mutta minä rakastan sitä. Aikamoinen luopumisen tuska tulee sitten, kun ei jaksakaan enää.

Olen silti onnellinen siitä, että eläntöni ei ole ollut maataloudesta kiinni. On ollut ihanaa saada oma ammatti. Kun viljely on harrastus, siitä nauttii, kun saa tehdä sen verran, minkä jaksaa.”

Ann-Mari Lintunen elää lampaittensa rytmissä.

LAMPURI ETSII PERINNEMAISEMAA

Ann-Mari Lintunen vastaa puhelimeen laittaessaan puita saunan pesään. Ollaan Saimaan vesistöalueen rannoilla, mäen päällä, josta näkyy Haukivesi. Lintunen istahtaa pihanpuoleisille portaille ihailemaan alkukesän vihreää luontoa.

”Kahdeksan vuotta sitten ajattelin, että annan itselleni 30-vuotislahjan ja muutan tänne. Olin asunut Turussa kymmenen vuotta. Mummoni kuolemasta oli viisi vuotta ja tila oli tyhjänä.

”Olen syönyt
puhdasta ruokaa
koko elämäni.”

En muista milloin minulla ei olisi ollut ajatusta, että joskus muutan maalle. Molemmat vanhempani ovat kotoisin täältä Rantasalmelta. Vietin täällä lapsuuteni kesät, vaikka asuimme Savonlinnassa.

”Annoin itselleni
30-vuotislahjaksi
muuton maalle.”

Osallistuin kasvimaan pitoon, sienestykseen ja marjastukseen. Keitimme myös valtavasti mehuja ja kalastimme. Puskin mummon kanssa aina väkisin lypsykarjanavettaan.

Kun muutin tänne, alkuun minua vaivasi, että pihapiiri pusikoituu eikä täällä näy elämisen jälki. Eläinten tulo oli alkuunsa esteettinen kysymys. Ensimmäisenä vuonna minulla oli naapurilta vasikoita lainassa ja sain tämän avartumaan melko avoimeksi.

Sitten rupesi harmittamaan, että navetasta ei näy valoa. Otin ensimmäiset kokeilukesälamput kahden vuoden jälkeen. Ne olivat päsejä, mutta oli ihan selvää, että syksyllä hommaan muuttaman uuden.

” Kesällä välillä
kaikki mitä syö on
omaa.”

Tällä hetkellä minulla on reilu 20 emoa. Tänä vuonna rakennetaan uusi suurempi lampola, johon mahtuu 35–40 aikuista eläintä. Jos kaikki karitsoivat kerran vuodessa, tulee vajaa sata karitsaa. Ajastani ehkä puolet menee oman tilan töihin. Lisäksi teen töitä maatalouslomittajana.

Päätuotteeni on karitsanliha: suoramyyntiin puolikasta paloitetua karitsaa. Pyrin käyttämään kaiken: myyn taljat ja kehruutan villat, jonkun verran myyn niitä. Olen kokeillut myös lampaanrasvasaippuan keittämistä. Mitä jää jäljelle, koirat syövät.

Haaveilen kesäpossuista, omavaraisuuden näkökulmasta olisi hyvä kasvattaa liha itse. Ne voisivat myös laittaa

kasvimaan kuntoon. Eläinten pitämisessä minulle tärkeää on se ajatus, että omalla pienellä osallaan ylläpitää monimuotoisia alueita. Vähät metsäni ovat laidunmetsinä.

Pientuottajia kohdellaan samalla tavalla kuin miljardien liikevaihtoa, mikä tekee omavaraistalouden vai-

keammaksi koko ajan. Vaikka olisi vain yksi kana, pitää täyttää lappu, että olen kananpitäjä: lappuun pitää ruksia, onko kana lihantuotantoon vai munimiseen.

Juuri nyt sidon kasvihuoneessa tomaatteja. Tämä on kyhailty kasaan vanhoista ikkunoista, täällä kasvaa myös basilikaa ja salaattia sekä muutama pap-

rika. Kasvimaalla kasvaa perunoita, joita riittää ehkä vähän yli joulukaan – tai riippuu siitä, miten usein miesystävä käy syömässä.

Lisäksi minulla on porkkanoita, sipulia, yrttejä, palsternakkaa, härkäpapua ja lanttua. Kyssäkaalit odottavat istutusta. Enkä osaa ajatella, että pakastimessa ei olisi mustikoita ja vattuja, tai omia mansikoita.

Naapurin maitotankilla vierailen usein. Yleensä maksan siitä töillä tai vien kananmunia. Haluaisin ostaa ruista jauhatettavaksi, viime talvena aloitin uudestaan leivän paistamisen.

Kaupasta ostan juuston, kerman, suklaan, teen ja kahvin vieraille. Säilykkeitä, pastaa ja sellaista. Taisin ostaa tänään luumuja sekä voita, jauhoja ja hiutaleita. Perunoita ja sipuleita tulee ostettua silloin kun itsellä ei ole. Talvella en osta tomaatteja, mutta alkukevästä ostan kotimaisia, ennen kuin omasta kasvihuoneesta saa.

Jossain vaiheessa en ostanut ulkomaisia vihanneksia tai hedelmiä, mutta en ole enää niin ehdoton. Ylipäänsä

”Haaveilen
kesäpossuista, olisi
hyvä kasvattaa liha
itse.”

kuitenkin kotimaisuuden vaatimus on kasvanut vuosi vuodelta. Mitä lähempänä tuotettu, sen parempi.

Jos vaihtoehtoina ovat tavanomaisesti tuotettu suomalainen ja ulkomainen luomu, ostan suomalaisen, koska minua huolettaa suomalaisen maatalouden tulevaisuus. Kotimainen luomu on tietenkin paras vaihtoehto. Joskin myös pientuottajat ovat lähellä sydäntäni, eli saatan ostaa ulkomaalaisten pientuottajien tuotteita.

Itse kasvatettu ruoka tuntuu erilaiselta. Varsinkin kun kesällä on sellainen

aika, kun kaikki mitä syö on omaa, kaiken voi hakea pihalta tai ottaa pakastimesta. Ja onhan oma ruoka herkullista, ei siitä mihinkään pääse. Mutta ehkä se sitten on korvien välissä.

Helmikuut ja kovat pakkasjaksot ovat henkisesti vaikeita. Silloin tuntuu, että onko ihan pakko elää näin vaikeasti. Sitten huomaa, että tähän on helpoa, selkeää ja konkreettista. Sitä tietää, mistä asiat tulee ja mikä on viime kädessä elämisen edellytys.

Vaikka välillä haalii liikaa puuhaa ja tuntuu, että eläimet vaativat, eikä voi itse päättää, mitä tekee. Mutta on ihan mahdoton ajatus, että eläisin toisin.”

LinnunLaulua perunamaalla

Jarmo Kalantin kotona Helsingin Lautasaassa tuoksuu kesäsateen jälkeen tuoreelta. Neljännen kerroksen asunto-

Jarmo Kalantin pastalla Helsingin Lapinlahdessa maa-artisokka on levinnyt kaikkialle.

jen ikkunoista näkyy kaksi tuuheaa koi-
vua, joiden lehdet ovat juuri puhjenneet.

”Palstaviljely tuli ensimmäistä ker-
taa elämäni 80-luvun lopulla, kun olin
kolmekymppisenä yhden kesän yliopis-
ton leivissä. Silloin oli mahdollista saada
palsta Malminkartanosta työsuhde-
etuna. Ehkä sitä jotenkin halusi nähdä
miten ruoka kehittyy ja kasvaa.

Olen paljasjalkainen helsinkiläi-

”Sain viljely- palstan työsuhde- etuna.”

nen. Suhteeni ruoantuotantoon oli lap-
suudesta lähtien hyvin ulkokohtainen.
Kesämökillä kalastettiin, muttei hirveän
hyvällä menestyksellä. Keräsimme met-
sämarjoja jälkiruuksi.

Ensimmäisellä omalla palstalla
minulla kasvoi yrttejä ja herneitä, ehkä
joku papukin. Silloin oli pari kaveria

siinä vähän auttamassa ja satoa jaettiin
vastaavasti. Sitten oli pari vuotta taukoa.
Viljelin muutaman vuoden Östersundo-
missa, mutta alue oli hyvin pieni ja maa
oli huonoa.

Palasin palstaviljelijäksi Lapinlahden
sairaalapuistoon viisi vuotta sitten. Tällä
hetkellä minulla kasvaa perunaa, reti-
siä, porkkanaa, hennettä, härkäpapua,
persiljaa, tilliä ja keräsalaattia. Palstalla
on ollut alusta alkaen maa-artistokkaa.
Olen pyrkinyt hävittämään sitä, koska
se leviää ihan mahdottomasti.

Siemenperunoita oli yli kilo, eli jos ei
tapahdu katastrofia, perunaa tulee aika
paljon. En ole kovin innokas ruoanlait-
taja, joten ne riittävät noin joulun asti.
Porkkanat alkavat elokuussa olla syötä-
vän kokoista, lokakuussa viimeistään ne
loppuvat.

Viljelen muutamastakin syystä: Yksi
on se, että olen vähän tympääntynyt
kahden suuren kauppaketjun tarjontaan
ja sen laatuun. On hyvä nähdä ja muis-
taa, mistä se ruoka varsinaisesti tulee,
että se ei kasva kaupan hyllyllä. Siinä saa
raitista ilmaa ja vähän liikuntaakin.

Myös globaali näkökohta kiinnos-
taa. Dodo-järjestö on puhunut paljon
siitä, että on tärkeää, että kaupungeissa-
kin tuotetaan omaa lähiruokaa. On hyvä
olla omalta osalta siinä mukana.

Käyn palstalla yleensä alkuillasta.
Sairaalapuisto on todella kaunis, jän-
nittävä maailma. Siellä on vanhoja
omenapuita ja lehtipuita, joista osa on
todennäköisesti 1800-luvulta. Siellä
näkee perhosia samoin kuin mustaras-
taita ja kerttusia.

Pyrin käymään kesällä torilla ehkä
noin kerran viikossa ja talvella Haka-
niemen hallissa kerran viikossa, mutta
kyllä sitä tulee suurten ketjujenkin
kaupoissa käytyä. Painotan luomua,
mikäli se ei ole tolkkottoman kallista tai
huonolaatuista.

Pyrin eläinten kohtelun takia vält-
tämään kanaa ja munia, jotka eivät ole
luomua. Toinen melkein yhtä paha on
sika, sekä kalkkuna. Oikeastaan har-
vemmin muuta lihaa kuin kalaa tulee
syötyä.

Kyllä itse viljelty ruoka maistuu eri-
laiselta, maukkaalta.”

HÄÄTÖ JA OIKEUS

Kulutus aiheuttaa häätöä, joka loukkaa elämän perusoikeuksia. Usein maan riistäminen teollisuuden tarpeisiin tapahtuu ilman rangaistuksia. Seurauksena tästä on lisääntyvä määrä pakolaisia ja kodittomia. Eniten hädettään heikoimmassa asemassa olevia ja suhteellisesti eniten alkuperäiskansoja.

Sadat miljoonat ihmiset on pakkohäätö-

detty kodeistaan, mailtaan ja yhteisöistään viime vuosisadan aikana, jolloin Maapallon luonnonvarojen kulutus kahdeksankertaistui.

Globaali kulutuksemme lisää häätöjä kasvavaa vauhtia. Tämän vuosikymmenen aikana hädetään 150 miljoonaa ihmistä lisää erilaisten suurten kehityshankkeiden tieltä, heistä 80 prosenttia kehitysmaissa.

Teollisuusmaihin etelästä virtaavat tuotteet ovat pakkohäätöjen keskeisin syy. Metalleja, mineraaleja, öljyä, kaasua, puuta, vesivoimaa ja viljelytilaa haetaan valtaosin kehitysmaiden köyhien elinseuduilta – harvoin omien kotiemme alta. Yksin Intiassa kehityshankkeet ovat häätäneet 60 vuoden aikana liki 65

miljoonaa ihmistä, joista 30 miljoonaa kuuluu alkuperäiskansoihin.

Kulutuksemme nykykasvun mukaan kulutamme tulevana vuosikymmeninä vuosittain keskimäärin 140 miljardia tonnia mineraaleja, metalleja, fossiilisia polttoaineita ja biomassaa. Tätä palvelevat häätöihin johtavat padot, kaivokset, metsän, öljyn ja kaasun tuotanto, tiet, kaupunkien kasvu, maan suurhankinnat, -sijoitukset ja maakeinottelu, ilmastomuutos ja ympäristön tuotteistaminen kaupalliseen hallintaan.

Kulutuksemme aiheuttamat häädöt ovat globaali ihmisoikeusloukkaus. Harvojen ihmisoikeusloukkausten salitaan jatkua rankaisematta yhtä massiivisin, kauaskantoisin seurauksin. Häätö

SIIRTOLAINEN, PAKOLAINEN, HÄÄDETTY

MERVI LEPPÄKORPI

SIIRTOLAISET

Siirtolaisuus on yläkäsite muuttoliikkeelle. Se voi olla maan sisäistä tai suuntautua kauemmas. Lähdön syinä voivat olla esimerkiksi toive paremmasta toimeentulosta, sukulaisuussuhteet, vaino, ympäristön muutokset tai sodat.

Siirtolaisia koskevia oikeuksia on kirjattu YK:n siirtotyöläisiä ja heidän perheenjäseniään koskevaan sopimukseen, jonka on ratifioinut 45 valtiota. Siinä huomioidaan erikseen paperittomien eli ilman oleskelulupaa elävien siirtolaisten oikeudet. Euroopan unionin jäsenvaltioista yksikään ei ole ratifioinut sopimusta.

Käytännössä siirtolaisten oikeuksien toteutuminen riippuu aina siitä, miten valtio suhtautuu yksilön oikeuksiin. Esimerkiksi Euroopan unionin maissa muiden jäsenvaltioiden kansalaiset ovat paremmassa asemassa kuin EU:n ulkopuolelta tulevat. Paperittomat jäävät kaikkien palveluiden ulkopuolelle ja heidän ihmisoikeutensa eivät toteudu.

YMPÄRISTÖPAKOLAISET

Pakolaisuus määritellään vuonna 1951 laaditussa pakolaissopimuksessa. Sopimuksen nojalla vainoa pakenevilla ihmisillä on oikeus hakeutua turvaan toiseen valtioon. Pakolaissopimuksessa ei mainita ympäristösyistä pakenevia.

Ilmastomuutoksen seurausten tieltä muuttavien ihmisten oikeuksia ja asemaa ei määritellä missään kansainvälisessä sopimuksessa. Siksi esimerkiksi saarivaltion peittyessä veden alle ihmisillä ei ole automaattisesti oikeutta asettua toiseen valtioon asumaan. Ilmastomuutoksen seurauksia väistävät siirtolaiset joutuvat käytännössä hakemaan oleskelulupaa esimerkiksi työn, opiskelun tai perhesyyntä perusteella.

OECD-maat ovat heikosti valmiita tekemään todellisia muutoksia ilmastomuutoksen hidastamiseksi. Samaan aikaan kiihtyneen kasvihuoneilmiön seurausten takia liikkeelle lähteneiden vastaanottamiseen suhtaudutaan nihkeästi. Esimerkiksi

pakolaisuuden käsitettä ei haluta laajentaa niihin, jotka pakenevat ympäristösyistä.

Suomen, Ruotsin ja Tanskan ulkomaa-laislakeja pidetään esimerkillisinä. Lainsäädäntö mahdollistaa väliaikaisen tai pysyvän oleskeluluvan myöntämisen ympäristökatastrofin perusteella. Tanska on myöntänyt turvapaikkoja esimerkiksi vaikean kuivuuden takia kotinsa jättäneille. Suomessa oleskelulupia ympäristökatastrofin perusteella ei ole toistaiseksi haettu, eikä myönnetty.

HÄÄDETYT

Häädetyt (tai pakkomuuttajat) ovat ihmisiä, jotka on pakotettu jättämään kotinsa.

Jos häädetyt eivät liiku kotimaansa rajojen ulkopuolelle, heitä kutsutaan maan sisäisiksi pakkomuuttajiksi tai maan sisäisiksi pakolaisiksi. Pakolaissopimus ei turvaa heidän oikeuksiaan, vaikka jotkut pakenevat samoista syistä kuin pakolaiset: sodan, vainon tai aseellisen konfliktin takia. Toiset pakenevat ihmisten aiheuttamia tai ympäristökatastrofeja. Vastuu häädettyjen asemasta on sen maan hallinnolla, jonka alueella liikutaan, vaikka hallinto olisi syynä

ihmisten pakoon. Vuonna 2010 maailmassa arvioitiin olevan 27,5 miljoonaa maan sisäistä pakolaista. Mikään sopimus ei suoraan sido valtioita hädettyjen oikeuksien kunnioittamiseksi maan omaa lainsäädäntöä enempää.

Osa hädetyistä joutuu jättämään kotinsa taloudelliseen kehitykseen liittyvien projektien, kuten patojen, kaivosten, plantaasien, hakkuiden, suojelumetsien tai rakennushankkeiden takia. Maailmanpankki on arvioinut, että vuosittain noin kymmenen miljoonaa ihmistä joutuu jättämään kotinsa tällaisten hankkeiden vuoksi. Kehityshankkeiden vuoksi hädetyt jäävät usein kotimaahansa asumaan, eikä heitä tilastoida. Heitä on kuitenkin huomattavasti enemmän kuin sotien ja konfliktien vuoksi pakenevia.

Nomadiseen penanheimoon kuuluva äiti ja hänen poikansa vuonna 2002 Malesian Sarawakin maakunnassa. Kahdeksan vuotta myöhemmin alueelle rakennetun Bakunin patoaltaan alle jäi 70 000 hehtaaria maata. Padon alta siirrettiin ainakin 9 000 ihmistä jälleenasutuskylään, missä ei ole mahdollista kalastaa, metsästää tai viljellä maata. Asukkaiden mukaan heille ei ole maksettu luvattuja korvauksia.

loukkaa oikeuksia asuntoon, ravintoon, veteen, elinehtoihin, terveyteen, koulutukseen, työhön, turvallisuuteen, maahan ja liikkumisen vapauteen. Helpoiten uhreiksi joutuvat köyhät, naiset ja lapset. He menettävät kotinsa, ravintonsa tai jopa henkensäkin tai jäävät vaille toimeentuloa.

Arvokas maa otetaan köyhiltä rikkaille ”julkisen edun” nimissä. Maan valtaaminen sen asukkailta bisneksen haltuun lisää sekä kurjuutta että konflikteja. Aukkaat syrjäytyvät entisestään. Esimerkiksi lähes miljardia ilman maankäyttöoikeutta elävää slummiasukasta uhkaa häätö.

Väkivalta ja terrori ovat pakkohäätöjen välineinä pelottavan yleisiä. Hallin-

Albertus Balagaizella meni kaksi päivää puukengurun metsästyksen. Kampung Zangein kylän ympärillä Länsi-Papuassa hakataan lähes 170 000 hehtaaria luonnonmetsää akaasiaplantaasien tieltä. Puu jalostetaan Japaniin ja Etelä-Koreaan vietäväksi puupelletiksi. Zangein kylän malindheimon kuuluvat asukkaat elävät villisian, kengurun ja kasuaarien metsästyksestä sekä kalastuksesta ja keräilystä. Ennen ruokaa sai kylän viereisestä metsästä, nyt on metsästettävä kaukana, koska hakkuiden melu häiritsee eläimiä. Kätilö kertoo lasten aliravitsemustapausten määrän kasvaneen yli kymmenkertaiseksi plantaasien tulon jälkeen.

”Häätöä ei ole vain pakkosiirto, vaan myös paikalleen jäävien elinehtojen tuho.”

not pidättävät ja jopa murhaukset häätöjä vastustavien yhteisöjen johtajia.

Jäljempänä artikkelissa *Punaisen pölyn keskellä* haastattelen Intiassa baigaheimoon kuuluvaa Jugri Baita, jonka puoliso Birju Baiga murhattiin kirveellä vuonna 2003 hänen vastustettuaan metsähallinnon yritystä häätää kylä. Artikkelissa *San Juan Cópala* Scott Campbell kertoo meksikolaisen triqui-yhteisön tukijoiden murhasta ja häädöstä, jotka hallinto ulkoisti puolisolilaallisille toimijoille.

Häätöjen luoma uhka maapallolle ei kohdistu kuitenkaan vain ihmisiin. Uhka on laajempi: kulutuksemme häätää myös muita eläviä olentoja, kokonaislaajuuksia, elinympäristöjä ja elämänmuotoja.

Biodiversiteettiä tuhoutuu nykyään tuhat kertaa nopeammin kuin historiassa keskimäärin. Sitä tuhoavan tuotannon tuotteet tulevat teollisuusmaiden kulutukseen suurelta osin kehitysmaista, joiden biodiversiteetistä on 42 vuodessa hävinnyt yli 60 prosenttia, mikä on yli puolet enemmän kuin häviö koko maapallolla.

oikeus suojaan häädöltä

YK:n sitovien ihmisoikeussopimusten valvontaelinten mukaan valtioilla on velvoite estää ihmisoikeuksia loukkaavat häädöt. YK:n eri elimissä on tältä pohjalta hyväksytty monia häädettyjen asemaa turvaavia kansainvälisiä sitoumuksia ja suosituksia. Myös kestävän kehityksen, biodiversiteetin, ympäristön ja alkuperäiskansojen oikeuksien sitoumukset rajoittavat häätöä.

Ihmisiillä ja kaikella elämällä on siten oikeudet suojaan häädöltä lukiusten kansainvälisten lakien, sitoumusten ja suositusten mukaisesti. Näistä pääosa sisältyy artikkelini lähteisiin.

Jokaisella on oikeus olla suojattu mielivaltaiselta hädöltä, elää ihmisarvon mukaisesti turvassa ja rauhassa, vapaana valitsemaan asuinsijansa.

Valtioilla on velvoite poistaa hädön syyt, ja ehkäistä myös häätöihin johtavat yhtiöiden toimet. Pakkohäädöiltä suojaava maan käyttöoikeus on valtioiden taattava lailla myös alueella vailla virallista oikeutta tai suojaa eläville.

Valtioiden tulee turvata yhdenvertaisesti ne maapallon enemmistön omat oikeusmuodot, jotka on vastoin tahtoa haudattu pakkovalloin kaikkialle leviettyjen länsimaisten oikeus- ja omistumuotojen alle ja joita kaupallisten oikeuksien virallistamisohjelmat eivät turvaa.

Häätöä ei ole vain ihmisten pakko-siirto. Sitä on myös ihmisten elinehtojen hävittäminen, vaikka väestö jäisi

Lapsi ja akaasiapuun taimi Kampung Zanegin kylän lähellä. Medco Groupin tytäryhtiö PT Selaras Inti Semesta hallinnoi plantaasihanketta yhdessä eteläkorealaisen energiayhtiön LG:n kanssa. Plantaasi ympäröi nyt malind-heimon asuttaman kylän.

”Alkuperäis-
kansoilta on saatava
vapaa, tietoinen
suostumus heidän
elämänsä vaikutta-
viin hankkeisiin.”

paikoilleen. On ihmisoikeuksien perus-
tavia lähtökohtia, ettei kansalta saa riis-
tää sen omia elinehtoja, jotka ovat kor-
vaamattomia yhteisöjen elämälle ja
olemassaololle kansana sekä alueen
elämälle.

YK:n jäsenvaltiot ovat myös sitou-
tuneet turvaamaan paikallisyhteisöjen
totutut oikeudet alueisiinsa sekä yhtei-
söllisesti käytettyihin ja hoidettuihin
julkisiin maihin, vesiin ja metsiin ovat
YK:n jäsenvaltiot sitoutuneet turvaa-
maan yhteisöjen elinehtoina.

maan elämän oikeus alueeseen

Maapallon eri alueet tarjoavat eläville
olennoille, niiden yhteisöille ja elämän-
muodoille uusiutuvia elinsijoja, joiden
elämän hengityksessä ne ovat kasvaneet.
Maan elämää voi ajatella siinä elävien
olentojen elämänä. Siten maa ja alueen
elämään sopeutunut yhteisö ylläpitävät
toistensa elämää. Näin elämän oikeu-
det sitä kantavaan maahan ovat maan
oikeutta sen elämää elävien olentojen
yhteisöihin.

Metsä- ja paikallisyhteisöt, eten-
kin alkuperäiskansat, ovat vuosituhansia
kestävästi viljelleet ja käyttäneet ympä-
ristöään. Niiden asuinalueilta löytyy val-
taosa maailman kasvilajeista ja kulttuu-
rien muodoista. Nyt alueiden elämään
ikimuistoisesti sopeutuneet yhteisöt,
kulttuurit, kielet ja elämänmuodot
pakotetaan jättämään maansa, niittynsä,
jokensa ja metsänsä meidän kulutuk-
semme raaka-ainelähteiksi.

Jottei maapallon elämää ylläpitäviä
järjestelmiä eikä sen alkuperäiskansoja
– joihin hädät kohdistuvat selvästi eni-
ten – tuhottaisi, valtiot ovat sitoutuneet

varmistamaan, ettei maan perinteisestä
käytöstä eläviä yhteisöjä pakkohäädetä
elinehdoistaan esivanhempiensa mailta.
Yhteisön vapaa, tietoinen suostumus on
ehto hankkeille, jotka vaikuttavat sen
asutukseen tai elinehtoihin.

Alkuperäiskansojen pysyvä oikeus
esivanhempiensa elinalueisiin ja nii-
den käytön oikeuksien määrittämiseen

”Pakkohäätö on
oikeutettavissa vain
poikkeusoloissa.”

on lailla taattava sen alueiden elämään
sopeutuneen perinteisen hallinnan ja
käytön mukaisena, joka on vakiintunut
oikeuksiksi jo ennen valtion lakeja.

Valtioilla on velvollisuus tunnus-
taa ja turvata nämä oikeudet myös siltä
osin, miten ne eroavat kaupallisesta
yksityisomistuksesta. Valtiot loukkaavat
oikeutta yhdenvertaiseen oikeussuojaan

lain erotteluilla, jotka antavat muille omistumuodoille etuoikeuksia yli sen mikä on alkuperäiskansoille omaa.

Alueen elämään sopeutuneet yhteisöjen omat elinehdot ovat usein kaupallisia arvoja kestävämmiin omia ja taloudellisia. Se mikä on alueen elämälle omaa sen uusiutumisen ehtona, tulee suojata arvona, joka kuuluu alueen elämälle.

”Hyvä Häätö” ja oikeus palata kotiin

Pakkohäätö on kansainvälisten sitoumusten mukaan oikeutettavissa vain poikkeusoloissa. *Viranomaisten on voitava ennen häätöä osoittaa, miksi se on väistämätön ja miten se toteutetaan ihmis-oikeussitoumuksia kunnioittaen*, kuten hädettäessä sortumassa olevan talon asukkaat heidän suojelemisekseen. *Henkilön kotiin on oikeus puuttua vain lain säätämien ehtojen mukaisesti.*

Jo ennen häätöihin mahdollisesti johtavia hankkeita ja kauppa- tai sijoitussopimuksia tulee niiden vaikutusten arvioinnilla varmistaa, että ihmisoikeus-

”Sitoumukset antavat kansalaisliikkeille perustan tukea oikeuskamppailua kansainvälisesti.”

velvoitteet pysyvät voimassa ensisijaisina ja heikentymättä. Jos sijoitukset tai kehitys- tai kaivannaishankkeet uhkaavat yhteisöjen elinehtoja, heidän oikeusvaateensa alueeseen on käsiteltävä ja ratkaistava ennen hankelupien käsittelyä.

Valtioiden tulee hylätä hankkeet, jotka uhkaavat alkuperäiskansayhteisön tai -kulttuurin olemassaoloa, arvoja, kieltä, taloutta tai ympäristösuhdetta. Häätö ei saa jättää ketään kodittomaksi, vaan uusi asutus ja korvaus tulee taata jo ennen häätöä. Jos häätö on tehty vailla riittävää jälleenasutusta ja suojaa, tulee hädettyjen elinolot välittömästi korjata heidän ihmisoikeuksiensa mukaisiksi. Häädetty yhteisö säilyttää oikeutensa elinaluei-

siinsa. Sillä on oikeus saada takaisin vastoin sen suostumusta viedyt alueet.

Oikeusvaltion tulee palauttaa uhri oikeusloukkausta edeltäneeseen tilaan niin pian kun mahdollista. Sen tulee turvata hädettyjen, myös vailla muodollista omistusoikeutta olevien, oikeus palata kotiin ja käyttää asuntoaan ja elinaluettaan, sillä oikeusloukkausten riski kasvaa hädän kestäessä.

Kaupallisista oikeuksista poikkeaville hallussapidon muodoille tulee myös hyvittää ja palauttaa niiden oikeudet. Valtion tulee turvata yhteisön oikeus määrittää kehityshankkeista, yhtiöiden toimista tai sijoituksista alueelle aiheutuva elinehtojen menetyt, ympäristöhaitat ja niiden korvaus.

KUOLLEET KIRJAIMET KÄYTTÖÖN

Kansainvälinen oikeus ilmaisee paljon sellaista, joka voisi suojata ihmisiä hädöiltä. Onko papereista hyötyä?

Kansainvälisiä sitoumuksia pannaan täytäntöön kansallisissa ja osin myös kansainvälisissä tuomioistuimissa ja niiden noudattamatta jättö voi tuoda ris-

kejä hallinnoille. Silloinkin, kun emme voi nostaa kanteita kansainvälisen oikeuden käsiteltäviksi, sitoumukset antavat kansalaisliikkeille vahvan perustan tukea oikeuskamppailua kansainvälisestäikin.

Esimerkiksi dongria-kansan protestien ja hallinnolle, oikeusistuimille ja Sterlite-yhtiön osakkaille suunnatun kansainvälisen kampanjan tuloksena Intian ympäristöhallinto totesi, ettei se voi myöntää Sterliten bauksiittikaivokselle lupaa Orissassa, koska dongrioien asutusta, elinehtoja ja ympäristöä koskevien metsäoikeuksien määrittystä ei oltu laillistettu heidän elinalueellaan, Niyamgiri-vuorella.

Dongriat saivat näin pyhän Niyamgiri-vuorensa toistaiseksi pelastettua kaivokselta tuon kampanjan avulla vuonna 2010, sen kansainvälisen sitoumuksen nojalla, että alkuperäiskansan häätöä tai sen elinalueen arvoa tai käyttöoikeuksia heikentäviä toimia ei ole oikeutta päättää, ennen kuin hallinto on laillistanut yhteisön määrätykset perinteisistä oikeuksistaan alueen maahan ja metsään.

Lähteet

Kansainvälinen laki:

Alkuperäiskansojen oikeuksia koskeva julistus, 2007

ILO-sopimus 169, 1989

Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, 1966

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, 1966

Kansainvälisen lain tulkinnat:

IACHR Indigenous and Tribal Peoples' Rights over Their Ancestral Lands, OEA/Ser.L/V/II.Doc. 56/09

KP-komitea, General Comment No. 23: The rights of minorities

TSS-komitea, General Comments 4. The right to adequate housing

TSS-komitea, General Comment 7. The right to adequate housing: forced evictions

TSS-komitea, General Comment No. 21, Right of everyone to take part in cultural life

Kansainvälisesti hyväksytyt sitoumukset ja suositukset:

FAO Voluntary Guidelines on the Responsible Governance of Tenure of Land, Fisheries and Forests..., 11 May 2012

UN Guiding Principles on Internal Displacement

UN Pinheiro Principles on Housing and Property Restitution for Refugees and Displaced Persons

UN Basic principles and guidelines on development-based evictions and displacement, 2006

UN Guiding principles on human rights impact assessments of trade and investment agreements, A/HRC/19/59/Add.5

UN General Assembly resolution 60/147 of 16 December 2005

UN Sub-Commission on Human Rights resolution E/CN.4/Sub.2/RES/1998/9

UN Universal Declaration on Cultural Diversity Rio+20, The future we want, A/CONF.216/L.1

Muut lähteet:

Global Biodiversity Outlook 3

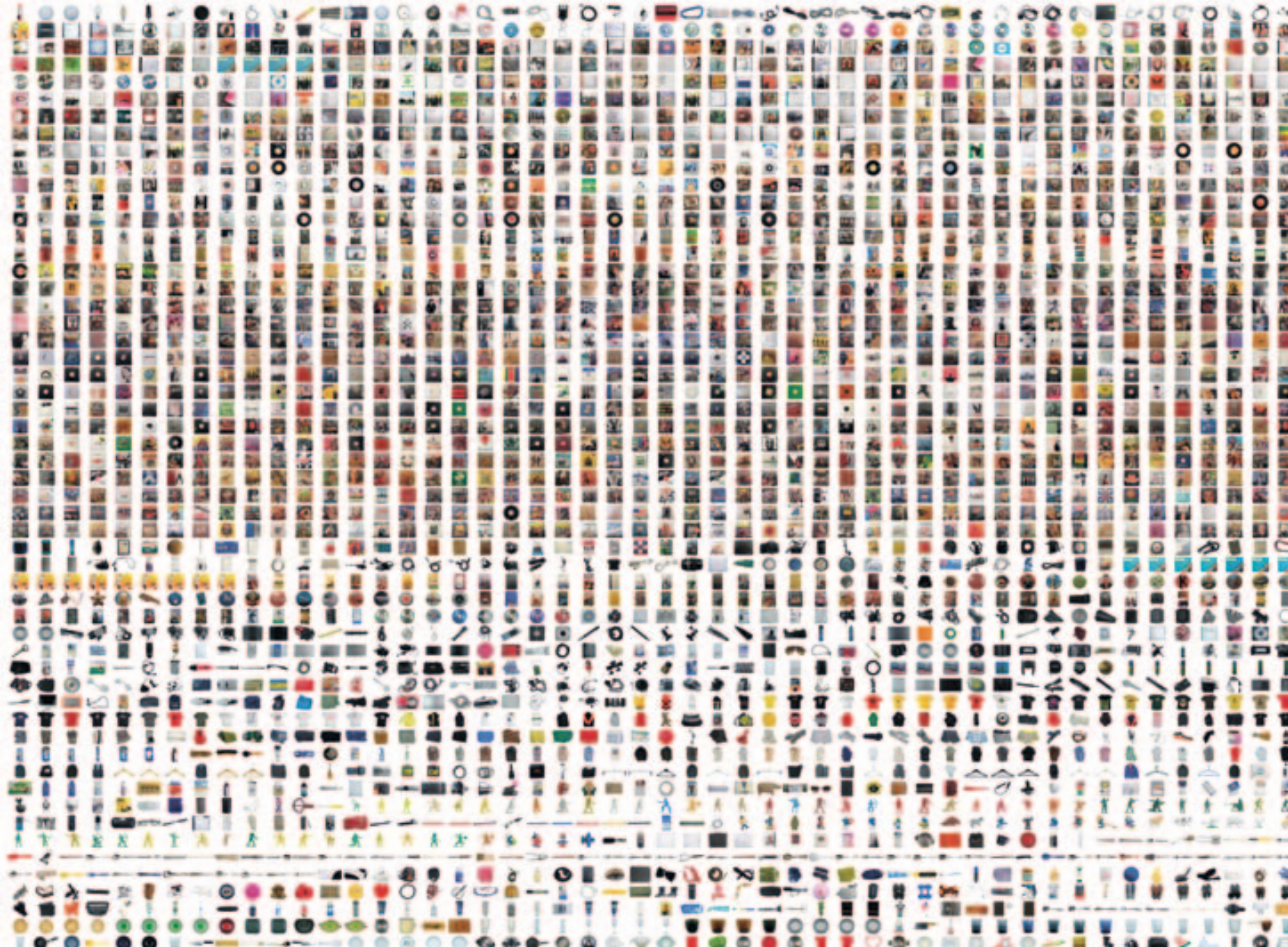
Forced Evictions-Global crisis, Global solutions, UN Habitat 2011
GEO-5

Report of the Special Rapporteur on Right to adequate housing, A/66/270, A/HRC/10/7 ja A/HRC/16/42

UN Fact Sheets 21 (Rev. 1) & 25

UNEP 2011, Decoupling Natural Resource Use and Environmental Impacts from Economic Growth

Living Planet Report 2012

Tavara

Krääsää, roinaa, tavaraa, kamaa. Tunnustamme helposti, että meillä kaikilla on sitä liikaa. Silti haalimme lisää – usein vain sen takia, että tavaraa saa niin edullisesti. Halpaa tavaraa ei kuitenkaan ole: tuotteella on aina maksaja.

Se voi olla bauksiittikaivoksen keskelle jäänyt, elinkeinonsa menettänyt yhteisö, höllästä ympäristövalvonnasta kärsivä nikkeli-kaivoksen naapuri tai rikkaan maaperän hallitsemiseksi hajotettu kansa.

Kulutuksemme aiheuttaa häätöä, mutta miten elää kuluttamatta? Miten vähällä pitää pärjätä elääkseen hyvin? Entä miten muuten voi käsittää itsensä kuin kuluttajana? Voiko meistä tulla tekijöitä, ihmisiä?

ARI Kananen

TALVIVAARAN TAKANA

Talvivaaran naapurille kodin ja ympäristön puolustamisesta on tullut toinen työ. Kaivosyrittäjä ja viranomaiset suhtautuvat asukkaisiin ylimielisesti.

Ne olivat ensimmäiset karhunjaljet miesmuistiin, joita kävimme isäni kanssa katsomassa läheisellä Kuusimäentiellä joskus 1980-luvun alkupuolella. Mieleeni jäi lisäksi kaksi mustaa kivikasaa tien varrella. Ne olivat

Kaivospiirin kadonnut metsä keväällä 2007.

jääneet siihen, kun Outokummun rekka oli talviliukkailla suistunut tieltä ja kaatunut. Kivi oli mustaliusketta Kuusilammen koelouhokselta ja sitä ajettiin Outokumpuun rikastettavaksi.

Toinen Talvivaaran kaivoksen synthyetkiin liittyvä muistikuvani on 1970-luvulta, jolloin Geologinen tutkimuskeskus suoritti lentomittauksia alueellamme. Ryntäsin aina ulos katsomaan, kun koneen jylinä alkoi kuulua.

Koko kylä odotti varovaisen toiveikkaana positiivisia tutkimustuloksia ja kaivoksen avaamista. Pettymys olikin melkoinen, kun tulokset viimein tulivat. Malmi oli liian köyhää, ja jalostaminen nikkeliä olisi aivan liian kallista.

Kaivostoiminta toi jo tuolloin lei-

vän moneen kotiin Sotkamossa. Isäni oli töissä Suomen Talkilla Korholanmäellä. Menin aikanaan kesätöihin samaan kaivokseen, joka oli silloin nimeltään Finnminerals Oy. Edelleen toiminnassa oleva kaivos oli hyvä työpaikka: tunsin ylpeyttä hyvämaineisesta ja vakavaraisesta yhtiöstä työskentelemisestä. Tuohon aikaan Finnminerals oli yksi alueen suurista työllistäjistä Kainuun Osuusmeijerin ja Kajaanin paperitehtaan ohella.

Kadonnut Luonto

Vuonna 1995 toteutimme vaimoni ja poikani kanssa suuren unelmamme ja rakensimme talon Sotkamon Tuhkakilalle kotitilani mailta lohkaistulle

palstalle rauhallisen luonnon keskelle. Annoimme paikalle nimeksi Ahoranta.

Samoilin monet kerrat Kuusilammen koelouhoksella ja sen liepeillä metsästään ja marjastaen. Alue oli hyvää riistaseutua. Ammuin Talvivaaran alueella monta teertä, pyytä ja muutaman metsonkin. Toisaalta annoin huonompana lintuvuonna lintujen lentää rauhassa ihastellen niiden sekä alueen luonnon kauneutta. Poikani ampui ensimmäisen teerensä aamupassissa Tammasuon reunaan – monet alueeseen liittyvät muistot herkistävät mieleni edelleen.

Enää eivät Kuusilammen soilla teeret soi, eivätkä metsot kankailla käyskentele. Ne ajat ovat iäksi menneet, mutta muistot säilyvät kauniina mielissämme.

Talvivaara on Euroopan suurin nikkelikaivos. Talvivaaran nikkeli myydään Norsilk Nickelille, joka jalostaa siitä autoteollisuuteen, paristo- ja akkuteollisuuteen, CD-levyjen pinnoitukseen sekä elektronisten laitteiden ja hanojen pinnoitukseen käytettäviä materiaaleja. Nikkeliä käytetään myös teräskattiloihin ja aterimiin, lasin tummentamiseen ja lannoitteisiin.

Vuonna 2004, aivan kuin tyhjästä, alkoi kuulua kummia. Oli kehitetty uudenlainen luontoystävällinen ja erittäin kustannustehokas nikkelillekin soveltuva bioliuotustekniikka, joka mahdollistaisi myös köyhien malmioiden hyödyntämisen. Jo kuolleeksi luultu koelouhos heräsi erittäin nopeasti eloon. Pian meille saakka kuului kompressorien iloinen pörinä, kun Kuusilammella pumpattiin ilmaa koekasaan.

Kaikki hankkeeseen liittyvät ennakkotiedot vaikuttivat lupaavilta. Perusajatus oli yksinkertainen: jauhetaan vain mustaliuske sopivaan raekokoon ja kasataan se aumoihin; kasaan pumpataan ilmaa ja sitä kastellaan alueen vedellä, joka sisältää sattumalta luontaisesti juuri tässä prosessissa tarvittavia kiveä ”syöviä” bakteereja.

Jo vuonna 2006 voitiin todeta, että prosessi toimii. Kaivospiiriä alettiin rakentaa kiireellä. Koekasa oli tuottanut nikkeliä ja muita mineraaleja odotuksia paremmin. Nikkelin hinta oli kaikkien aikojen huippulukemissa.

Tähän saakka kaikki tuntui minus-

”Enää eivät Kuusilammen soilla teeret soi.”

takin olevan kuin unta – alueelle piti saada luontoystävällinen ja huippuosaimisen ansiosta erittäin kustannustehokas kaivos, jonka lopputuotteet oli hinnoiteltu pilviin.

Ei harttaa kaivospiirin ulkopuolelle

Aloin ensimmäistä kertaa epäillä, kun näin alueen valtavan koon. Kaivospiiri peittäisi alleen lähes koko Tuhkakylän metsästysseuran alueen, joka oli siihen aikaan noin 8 300 hehtaaria. Olin vaeltanut alueen moneen kertaan läpi ja käsitin, että tuleva kaivos on sellainen, johon ei näillä seuduilla eikä koko Suomessa ole ennen törmätty.

kaivosongelmia meillä ja muualla

mika Flöjt

Ympäristön kannalta kaivokset ovat aina ongelma. Ne käyttävät uusiutumattomia malmivaroja ja kuluttavat suuria määriä vettä. Kaivokset saastuttavat alapuolisia vesistöjä, koska niille ei vaadita jätevedenpuhdistamoja. Kaivosten jätemalmi- ja murskekasat sisältävät raskasmetalleja, kemikaaleja ja usein radioaktiivisia aineita, joiden puoliintumisaikat ovat todella pitkät.

Ympäristö ja pohjavedet saastuvat. Toiminnan päättymisen jälkeenkin maakerroksen alla olevat aineet tuottavat päästöjä ilmaan, ympäristöön ja pohjavesiin. Aluetta ei voida käyttää enää luonnon moninaiskäyttöön ja jätteet rajaavat tulevien sukupolvien toimintaa alueella.

Kun kaivoksia perustetaan, vastakain joutuvat työpaikat ja ympäristö. Tämän seurauksena kaivokset sijoittuvat syrjäseuduille, joilla työpaikkoja on vähän ja ympäristöongelmien ajatellaan haittaavan har-

voja. Tosiasiassa vesistövaikutukset ovat usein laajoja ja pitkäaikaisia. Tästä syystä uuden kaivosbuumin kaivokset sijoittuvat etelän maihin ja pohjoisessa etenkin alkuperäiskansojen asuinsijoille, vaikka malmia todennäköisesti on muuallakin.

maan tapa

Suomen malmiaihiot sijaitsevat pääosin Lapissa sekä Pohjois- ja Itä-Suomessa. Täällä on ongelmallista, että hankkeet käynnistetään usein ennen ympäristövaikutusten arviointia paikallispolitiikkojen ja Työ- ja elinkeinoministeriön tukemana – ”jo sovittua” hanketta on vaikea vastustaa. Ympäristöviranomaiset on liitetty ELY-keskuksiin, joissa valtaa käyttää työ- ja elinkeinoministeriö.

Maan tapa on tulkita ympäristönsuojelulakia siten, että kaivosteollisuuden ei tarvitse noudattaa teollisuuden yhteiseurooppalaisia BAT-normistoja: kaivosten salli-

taan laskea jätevesiä suoraan, kunhan ne vain laimenevat riittävästi vesistöissä. Jätevedenpuhdistamoja kaivosten jätevesille ei vaadita.

Talvivaaran mokat

Talvivaara rikkoi kansalaisten oikeusturvaa piilottelemalla oleellisia tietoja lupaprosessin yhteydessä. Kaivosyhtiö tiesi uraanin liukenevan kasoissa PLS-liuokseen ja päätyvän kipsisakka-altaaseen. Yhtiö oli myös tutkituttanut uraanin erottamista PLS-liuoksesta, mutta ei ollut löytänyt taloudellista menetelmää. Näitä tietoja yhtiö ei tuonut esille ympäristölupaprosessissa.

Yhtiö sai peräti helpotuksia normaaleista kaatopaikkavaatimuksista valtaville liuotuskasoilleen. Näihin liuotuskasoihin jäävät uraanin ja toriumin hajoamistuotteet, jotka ovat ongelmallisempia kuin uraani itsessään.

Talvivaaran rikkivety haisi pahimmil-

laan Kuhmossa saakka. Yhtiö kertoi, että kun haisee on turvallista – mutta jätti kertomatta, että vaarallisen korkeassa pitoisuudessa hajuaisti turtuu, eikä hajua tunne.

Jo vuonna 2008 kuivatusvesialtaan pato murtui ja raskasmetallipitoiset vedet valuivat vesistöön. Lähijärvet ovat suolaantuneet. Kivijärven vesi on edelleen käyttökiellossa löylyvetenä manganin vuoksi. Vuonna 2010 kipsisakka-allas vuosi pohjastaan lähes hallitsemattomasti. Yhtiö kuitenkin kiisti uraania päässeensä ympäristöön. Keväällä 2012 Vuoksen vesistössä todettiin Talvivaaran vaikutuksia 100 km:n päässä kaivoksesta. Nikkelituotanto on puolet tuotantoluvasta, mutta ympäristöpäästöt ovat monikymmenkertaiset myönnettyyn lupaan nähden. Silti yhtiölle ei ole asetettu edes uhkasakkoa.

”Se on suuruuden ekonomiaa”, myhäili Pekka Perä, kun hän esitteli alueen asukkaille tulevaa kaivospiiriä. Euroopan suurin nikkelikaivos ja maailman suurimmat koneet ihastuttivat

Talvivaaran avajaiset kesäkuussa 2009 olivat suurta juhlaa. Kainuun Sanomat kirjoitti avajaisista ”Kainuun sotien jälkeisen taloushistorian suurimpana päivänä”. Pekka Perä, G. Edward Haslam ja Mauri Pekkarinen tyhjensivät symboliset malmiämpärit malmikonttiin.

alussa monia, mutta meitä muutamia alkoi painaa suuri huoli kodeistamme ja ympäristöstämme. Tämä ei ollut selvästikään sellainen pieni Suomen Talkki, johon olimme tottuneet, vaan oikea jät-

tiläinen, joka louhisi vuodessa enemmän kuin tuttu talkkikaivos oli louhinut koko siihenastisen olemassaolonsa aikana.

Aloimme vaimoni kanssa varovasti

kysellä päästöistä ja muista meihin kohdistuvista vaikutuksista. Tyrmistyimme, kun meille kerrottiin Talvivaara-projektilta, että kaivos ei vaikuttaisi meihin mitenkään. Kaivospiiri tulisi suunnitelmien mukaan ympäröimään meidät etelän, lännen ja pohjoisen suunnilta, eikä piirin rajaan olisi matkaa kuin 600 metriä. Läjitysalueet olisivat lähimmillään vain 650 metrin päässä. 6 100 hehtaarin kaivoksella räjäytettäisiin päivittäin yli 100 000 kg räjähteitä – ja tämä ei muka vaikuttaisi meihin ollenkaan!

”Kaivospiirin ulkopuolelle ei tule mitään haittoja, eikä siten minkäänlaista korvattavaa haittaa synny.” Lause tuli sittemmin meille hyvin tutuksi.

Yksi merkittävimmistä virhearvioista tapahtui mielestämme jo Lapin vesitutkimuksen tekemässä ympäristövaikutusarviossa. Raportissa oli erittäin tarkka selostus alueen kasvistosta, sammalista, sienistä ja eläimistä, mutta oleelliset

”Meille kerrottiin, että kaivos ei vaikuta meihin mitenkään.”

arviot itse kaivoksen tulevista vaikutuksista luontoon olivat erittäin puutteellisia, suorastaan valheellisia.

Esimerkiksi pölystä todettiin, että se lentäisi vain muutamia satoja metrejä, erittäin kovalla myrskyllä ehkä kilometrin. Nyt jokainen alueella asuva tietää, että pöly lentää helposti kymmeniä kilometrejä, koska se on mustaliuskeelle ominaista mustaa grafiittipölyä, eikä rakeista normaalia kivipölyä, jollaisen perusteella Lapin Vesitutkimus ennusteensa laati.

Toinen täysin epäonnistunut arvio oli se, että tutkimuksessa ei nähty vesistövaikutuksia millään tavalla ongelmallisina. Nyt saamme joka viikko kuulla

vakavien vesistöongelmien vain pahe-
nevan ja leviävän. Uraanista ei arviossa mainittu sanallakaan, vaikka sen olemassaolo oli asiantuntijoilla tiedossa jo 1970-luvulla tehtyjen koelouhintojen perusteella. Talvivaaran mukaan kaivos ei silti saastuta – se vain muuttaa ympäristöään.

melu, pöly ja haju

Viranomaisten ja johtavien poliitikkojen siunauksella ja heidän ylistävien puheidensa saattelemana Talvivaaraa alettiin rakentaa. Paikalla kävi kypäräpäinen pappismieskin, joka ylisti Talvivaaraa Jumalan lahjana. Lausahdus tuntui irvokkaalta ja satuttavalta: Raamatussa sanotaan, että ihminen on luotu varjelemaan luontoa, ei tuhoamaan sitä.

Lähiympäristöämme raiskattiin, päivät päästään kuului räjäytyksiä, raskaiden koneiden ääniä ja kivien kolinaa ja kirsuntaa niiden jauhautuessa palasiksi kymmenien murskainten kidoissa. Pyyhimme pikimustaa pölyä piharakennuksista ja nukuimme korvatulpat päässä.

Maa vapisi jalkojen alla suurten räjäytysten voimasta.

Valitimme pölyistä, meluista ja tärinöistä yhtiölle ja valvovalle viranomaiselle. Meille vastattiin, että kyseessä oli vain rakennusvaiheesta johtuva tilapäinen haitta. Odotimme kiihkeästi rakennusvaiheen loppumista.

Tehdas käynnistettiin. Melut, pölyt ja tärinät pysyivät ja nyt mukaan tuli

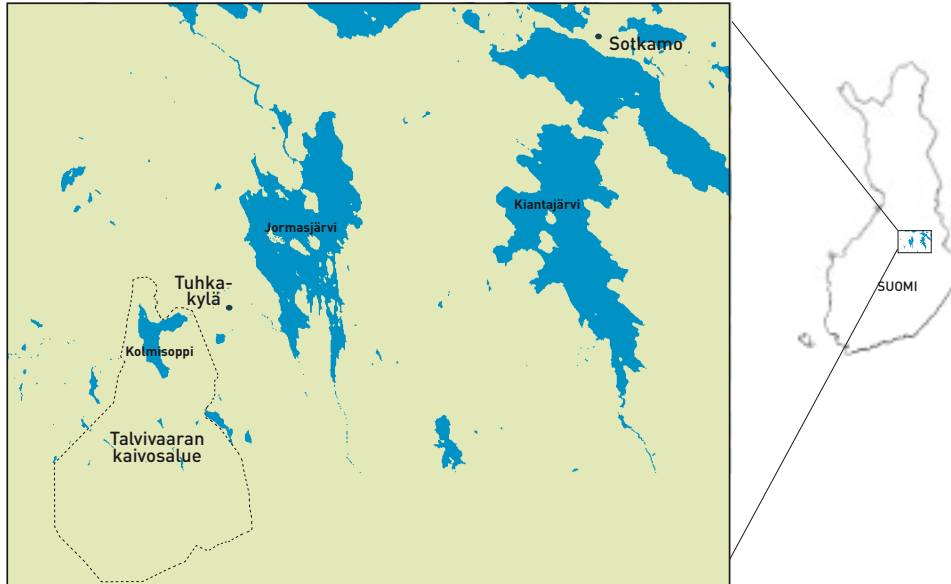
kuvottava rikkivedyn haju. Haju kuulemma yllätti kaikki osapuolet, vaikka asiantuntijoiden luulisi tunnevan rikkivedyn ominaisuudet. Perehdyimme rikkivedyn ominaisuuksiin: totesimme sen olevan erittäin vaarallista myrkyä, joka on jo pieninä pitoisuuksina haitallista astmaatikkoille.

Saimme ensimmäisen varoituksen, kun astmaatikkoisani joutui ranka-

metsässä rikkivetypilveen. Hän onnistui vain vaivoin nousemaan traktoriin ja ajamaan kotiin ottamaan lääkkeensä. Isä arveli, että ilman traktoria hän ei olisi päässyt kotiin. Isäni otti välittömästi yhteyttä valvovaan viranomaiseen, joka naurahti ja sanoi: ”Kyllä ne tehtaalla kuolevat ensin.” Tiedämme nyt, kuinka oikeassa hän silloin oli. Ylimielinen vastaus vihastutti kovasti.

Aloimme menettää uskoamme sekä yhtiöön että valvovaan viranomaiseen. Tunsimme olevamme yksin ja voimattomia. Emme keksineet muuta keinoa kuin tehdä asiasta julkinen. Avasimme ilmaispalveluun internetsivuston talvivaaraymparisto.nettisivu.org, johon aloimme kerätä Talvivaaran ympäristöongelmiin liittyvää aineistoa ja uutisia. Päätimme luottaa sosiaalisen median voimaan.

Julkisuus on vienyt asiaamme eteenpäin, mutta toisaalta se on loitontanut Talvivaaraa meistä. Ensimmäisinä kahdena vuotena Talvivaara imuroi keväisin rakennuksemme graffitipölystä – tutkittuaan ensin monen viikon ajan, oli-

siko pöly sittenkin tullut muualta kuin kaivokselta. Kun toimme ongelmat julkisuuteen, tämä etuoikeus loppui.

LOUHO 600 metriä KODISTA

Oikeastaan pahin asia kannaltamme on Talvivaaran jatkuviin ongelmiin liittyvä yllätyksellisyys. Vesiä lorahtelee ja pilviä tupsahtelee milloin miltäkin nurkalta. Suunnitelmat vanhenevat sitä mukaa, kun niitä tehdään ja uusia taivaita tavoittelevia ulottuvuuksia haetaan yhä kiihtyvällä vauhdilla, vaikka edellisiä-kään prosesseja ei ole saatu hallintaan.

Esimerkki tästä on viimeisen vuoden puheenaihe, Talvivaaran uraani ja uraanin erotukseen tarvittavan laitoksen rakennusprosessi yrityksen omalla riskillä. Laitos on jo laiteasennusvai-

Aili Suutari kotipihallaan Kolmisoppijärven rannassa syksyllä 2006. Nykyään 200 hehtaarin laajuinen järvi sijaitsee kokonaisuudessaan kaivosalueella. Se on kaivoksen pääasiallinen raakavedenlähde. Keväällä 2012 yhtiö tiedotti aikeistaan laajentaa kaivospiiriä. Suunnitelmiin sisältyy Kolmisoppijärven kuivaaminen.

heessa, vaikka sille on vasta myönnetty Sotkamon kunnan rakennuslupa teollisuuslaitokselle ja valtioneuvoston myönteinen päätös käyttöönotolle. Laitoksen ympäristövaikutusten arviointi (YVA) on vielä kesken.

Toinen esimerkki jatkuvista muutoksista ja yllätyksistä on Talvivaaran kaivospiirin laajennushanke. Se kasvattaa jo nyt valtaisaa kokonaispinta-alaa yli kaksinkertaiseksi. Hanke sisältää myös kokonaan uuden suunnitelman nykyisen Kolmisopen louhoksen merkittävästä laajentamisesta. Avolouhoksen pinta-ala kasvaisi noin kolminkertaiseksi tähän saakka suunnitellusta ja sen reuna tulisi vain 200 metrin päähän lähimmästä asuinrakennuksesta.

Meille piti olla alkuperäisen suunnitelman mukaan matkaa louhoksen reunalta 1,6 kilometriä, mutta nyt etäisyys jää 800 metriin. Sivukivialue alkaisi 600 metrin päästä. Lähtökohtana kaivoksella

Autiotalo maansiirtotyömaan keskellä touku-
kuussa 2007.

tuntuu olevan, että tämäkään ei vaikuta ympäristöömme tai kiinteistöömme arvoon haitallisesti, eivätkä korvaukset ole mahdollisia.

Olemme asiasta jyrkästi eri mieltä. Pelkonamme on, että lähellä avolouhosta sijaitsevasta lähdepohjaisesta Hakosen järvestä häviää vesi. Valmistaudumme parasta aikaa tekemään jälleen uutta muistutusta koskien alueen laajennusta ja Kolmisopen louhoksen kasvattamista.

Talvivaara on toinen työ

Teemme yhtä aikaa muistutuksia ja mielipiteitä kolmeen eri Talvivaaraa koskevaan lupaprosessiin: laajennukseen, uraanilaitokseen ja ympäristö- ja vesitalousluvan uudistamiseen. Lisäksi olemme lähes viikoittain yhteydessä erilaisiin Talvivaaran toimintaa valvoviin viranomaistahoihin ja omaa asiaamme ajaviin tahoihin.

Talvivaarasta on tullut meille tahtomattamme toinen työ, kuluttavaa tuulimyllyjä vastaan taistelemista. Olemme

Dumperia lastataan Talvivaaran kaivoksella.

oppineet, että jos ei ole joka käänteessä mukana tuomassa näkemyksiään esille, menettää puheoikeutensa aiheesta ja mahdollisuuden vaikuttaa kaivoshaittojen pienentämiseksi.

Meistä on väärin, että pienet ihmiset joutuvat uhraamaan merkittävän osan vapaa-ajastaan taistellakseen suurta

ja kasvatonta yritystä ja sitä hännysteleviä viranomaisia vastaan. Meistä on väärin, että suuren kaivoksen ei tarvitse noudattaa Suomessa määrättyjä päästöarvoja, että kaivosyhtiö saa toistuvasti rikkoa lakia ja että meitä ei kuunnella, kun puolustamme kotiamme ja ympäristöämme.

VILLE-VEIKKO HIRVELÄ

PUNAISEN PÖLYN KESKELLÄ

Tulkkaus: Naresh Kumar Bunkar, Anima Banerjee ja Rajesh Ranjan.

Intian Chhattisgarhissa sadat baiga-kansaan kuuluvat perheet elävät Balco-yhtiön bauksiittikaivoksen keskellä. Yhteisöltä on riistetty omat elinehtonsa ja elintapansa.

Matkalla Mukamin vuoren ylätasangolla sijaitsevaan kylään puomi sulkee yllättäen tiemme.

Olemme saapuneet Intialaisen Bharat Aluminum Companyn eli Balcon Daldalin bauksiittikaivoksen alueelle Kabird-

Kaivosalueella sijaitsevan baigakylän asukkaita.

hamin alueella Chhattisgarhin osavaltiossa. Hieman yli 20 miljoonan asukkaan Chhattisgarh sijaitsee Intian keskiosassa.

Kaivosyhtiön miehet opastavat meidät vuoren laella olevaan yhtiön toimistoon. Kerromme sopineemme ennalta vierailusta vuorella sijaitsevaan baiga-yhteisön asuttamaan kylään, mutta meille ilmoitetaan, että pääsy kaivosalueelle on kielletty ilman yhtiön keskuskonttorin erityislupaa.

Esitämme ihmetyksemme: kaivoksen alueella on neljä kylää, joissa elää yhteensä satoja baiga-heimoon kuuluvia ihmisiä. Eivätkö he saa ottaa vastaan vieraita?

Lopulta saamme luvan vierailuun yhdellä ehdolla: yhtiön edustajat kulkevat mukana.

metsät ovat kadonneet

Syrjäisillä metsä- ja vuorialueilla perinteisesti eläneelle baiga-kansalle metsät ovat sekä koti, viljelyalue että puutarha. Baigoja kutsutaan adivaseiksi, kuten suurinta osaa Intian sadoista alkuperäiskansoista. Baigat kuuluvat niihin erityisen haavoittuviin heimoihin, joiden yhteisöjä, maita, elinehtoja ja kulttuureja tulee Intian lain mukaan erityisesti suojella.

Todellisuus on toinen. Kaivosyhtiöt loukkaavat jatkuvasti Intian alkuperäisyhteisöjä sekä tuhoavat ja saastuttavat heidän ympäristöään.

Hyvä esimerkki tästä on alumiinia tuottava Balco, jonka osakkeista suurin osa kuuluu Sterlite-yhtiölle. Sekä Balco että Sterlite kuuluvat Vedanta resour-

ces -konsernille, jonka suurin osakkeenomistaja on Lontoossa elävän intialaismiljardööri Anil Agarwalin perhe.

Balcon nykyisen Bodai-Daldalin bauksiittikaivoksen vuoristometsäalueella on asunut baigojen lisäksi toista alkuperäiskansaa, gondeja. Ennen kaivoksen tuloa yllätasangolla eli noin 1500 ihmistä.

Vuonna 1997 Balco tarjoutui ostamaan maata asukkailta, mutta harva käsitti mitä tuleman piti.

”Emme halunneet lähteä, mutta miehimme, että yhtiö tarvitsee maan vain

kaivannaisia varten. Että voimme myydä maan heille, mutta jäädä itse elämään ja nauttia metsän antimista ja viljellä täällä. Siksi ostotarjoukset olivat houkuttelevia. Balco myös painosti myymään”, kertoo alueella aiemmin asunut mies.

”Yhtiö sanoi, että kymmenen vuoden päästä maa palautettaisiin meille, se olisi vain paljaampi. Kokouksessa oli läsnä myös aluehallinnon edustaja.”

Kaivostoiminta on kuitenkin kuluttanut aluetta voimakkaasti. Vuoren laella ei ole juuri puita, ympäristö on karun paljaaksi kaluttu. Näkyy vain punertavaa pölyä. Asukkaat arvioivat, että metsien takaisinkasvu veisi ainakin

kymmenen vuotta. Pohjaveden pinta on laskenut suuresti.

”En koe, että alue on enää elämiskelpoinen, se on täynnä pölyä”, kertoo alueella ennen kaivoksen tuloa elänyt nainen baigaheimosta.

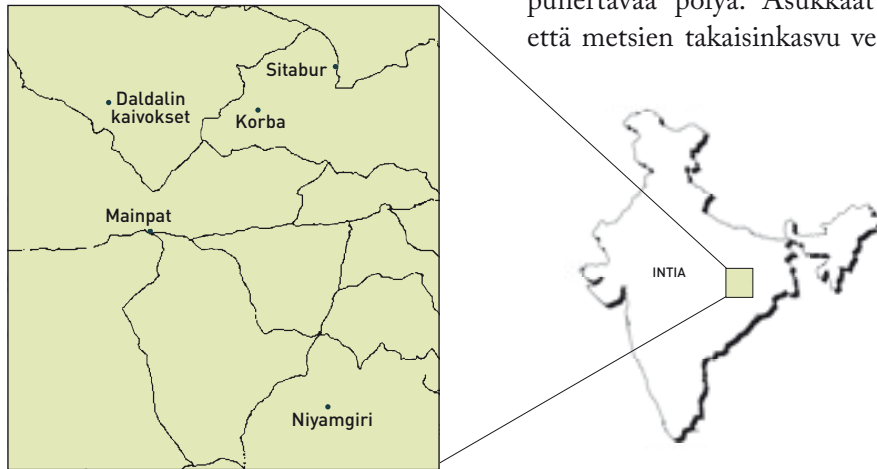
kaivoksen keskelle jätetyt

Balco kertoo internetsivuillaan tarjoavansa ainutlaatuiset jälleenasutus- ja rehabilitaatiomahdollisuudet kaivosalueelta hädetyille perheille. Silti sadat baigat elävät edelleen toimivan bauksiittikaivoksen aitojen sisällä.

Vuonna 2009 yhtiö kertoi alueella elävän 261 perhettä, jolla oli maanomistuspaperit ja jotka tulisi siirtää muualle. Näistä vain 50 perhettä oli jo asutettu uudelleen ja vain yksi oli baigaperhe.

”Kun Balco saapui, aluksi yhtiö lupasi korvata meiltä ottamansa maan antamalla maata muualta, mutta sitä saivat lopulta vain yhden kylän asukkaat”, kertoo kaivosalueella sijaitsevassa kylässä edelleen elävä mies.

”Lopuille on luvattu rahallista kor-

vausta. Ne, joilla ei ole omistuspapereita maastaan eivät ole saaneet mitään.”

Intian metsäministeriön asiantuntijakomitean selvityksen mukaan kaivosalueella sijaitsevan Keshmardhan kylässä sukupolvien ajan ilman maanomistuspapereita eläneitä oli kolme neljäsosaa asukkaista. Heille ei ole myönnetty lainakaan korvauksia eikä heitä ole jälleenasutettu muualle.

Myös moni jälleenasutettu on tyytymätön tilaansa. Lähellä vuoren lakea, kaivokselta alaspäin johtavalla tiellä tapaamme bauksiittikuljetusten kuskina työskentelevän gondmiehen. Hän kertoo oman kulttuurin säilyttämisen oleva todella vaikeaa.

”Aiemmin, jos tiettyssä perheessä oli ongelmia, koko kylä kerääntyi. Nykyään kaikki lähtevät hakkaamaan kiviä ansaitakseen rahaa, vaikka joku olisi kuollut. Syön kuukaudessa kilon kiviä, kivipöly tulee nenän, korvien ja silmien kautta. Vedestä on pulaa ja niin monesta asiasta, että vaikka tätä sanotaan kehitykseksi, olemme menettäneet maamme. Ruoka jota syömme, ei ole enää ravinteikasta.”

Balcon Daldalin kaivosalueella näkyy vain punaista pölyä ja satunnaisia puita.

Häädetyistä BaigaeLämästä ja Bewarista

”Missä ennen asuimme, vesi oli puhdasta, ilma raikasta ja tuuli virkistävää. Metsä suojeli meitä kuumuudelta. Elimme hyvin onnellista elämää ennen Balcon tuloa”, kertoo Daldalin kaivosalueen sisällä elävä baigakyläläinen.

Chhattisgarhin osavaltion metsistä 40 prosenttia on menetetty vuosien 1999 ja 2007 välillä. Nykyään lähes 40 prosentissa osavaltion metsistä on kaivoksia.

Daldalissa kaivos estää baigojen perinteisen elinehdon, kiertävän kaskiviljelyn eli bewarin harjoittamisen. Siinä puut katkaistiin ensin vajaan metrin korkeudelta tavalla, joka jätti kannot versomaan.

”Sen seurauksena metsä oli tuuheampi”, kuvaa Jugri Bai, bewaria harjoittanut baiganainen Birjunagarista, 30 kilometrin päästä kaivoksesta. ”Nykyään

Aiemmin baigat saivat metsäviljelmiltään ja metsästä lukuisia erilaisia siemeniä, nyt ne ovat harvassa.

metsähallinnon hakkaama puu ei säilytä juuriaan eikä kasva uudestaan.”

Baigat polttivat kaadetut puut ja aluskasvillisuuden, mutta jättivät juuret ehjiksi. Sen jälkeen tuhkaan kylvettiin siemeniä, jotka kasvoivat sateen voimalla. Jos juuret olisi auralla särjetty, jyrkkien rinteiden hedelmällinen maa ja metsä olisi menetetty.

”Kun olin lapsi, kylvimme kyntämättä maata”, vanha baiga kuvailee kaivosalueella listaten useita maatiaislajikkeita, joita baigat perinteisesti viljelivät.

Baigojen perinteen mukaan he ovat maan ja metsän vartijoita, eivätkä voi vaatia äiti maata tuottamaan ruokaa kerta toisensa jälkeen samasta kohdasta, koska tämä heikentää maaäitiä. Kiertävä kaskiviljely tukee sitä, miten maa itse uusiutuu villinä, istuttamattomana metsänä läpi vuosituhansien.

”Kasken jälkeen nuoressa metsässä alkoi kasvaa myös uusia kasveja, lintujen ja tuulen tuomista siemenistä. Sekin, mitä maa oli aiemmin kasvanut uusiutui maahan jääneistä juurista”, kertoo kaivosalueella elänyt Jansingh Baiga.

”Pystyimme löytämään tietyn lehden tai mukulakasvin, eri villikasveja kasketuilta alueilta. Nykyisin on vaikea löytää sellaisia määriä eri keräilymetsätuotteita. Emme saaneet vain viljaa vaan löysimme myös villikasveja kaskiaukiolta. Nykyään riisin ansiosta on enemmän ruokaa, mutta se on ravintona liian yksipuolista. Kärsimme sairauksista, joita meillä ei ollut ennen”, kertoo Jugri Bai.

Ihmisoikeusrikkomus

”Nykyään saamme töitä kahdeksana päivänä kuukaudessa emmekä voi seurata perinteitämme, koska metsiä ei enää ole. Ei ole maata eikä töitä, me kuolemme”, kaivosalueella elävä baiga kertoo.

Baigoilla on kansainvälisten sitoumusten mukaan kansana oikeus omiin elinehtoihinsa. Ne tulisi taata niin, että he saavat elää metsärinteillään bewarviljelyllä ja metsätuotteiden keräilyllä.

Intian valtio on tehnyt päinvastoin: pääministeri Jawaharlal Nehru vaaati kaikkia vuorilla asuvia heimoja 1960-luvulla laskeutumaan ja bewarvil-

jely kiellettiin. Vaikka maan nykyinen metsäoikeuslaki sallii bewarin, hallinto on vuosikymmenten ajan riistänyt kansalta sen omat bewar- ja keräilyelinehdot tavalla, joka on häätänyt baigoja sitoumusten vastaisesti.

Myös Balcon kaivos Daldalissa loukkaa baigojen oikeuksia omiin elinehtoihinsa, koska vasta kaivos pystyi hallinnon kieltoja tehokkaammin estämään bewarviljelyn. Yrityksillään on toiminnissaan velvollisuus kunnioittaa alkuperäiskansojen oikeuksia.

Intian heimometsälaki takaa alkupe-
räiskansoille oikeuden sopia heille maksettavista korvauksista ja jälleenasutamisesta, ennen kuin häätö pannaan toimeen. Kaivosalueella elävät baigat kertovat kuitenkin, että heille ei ole kerrottu yhteisön metsäoikeuksista häätöihin liittyen. Yhtiön edustajat ovat myös antaneet väärää tietoa, jonka mukaan

Budhia bai, Dashmi bai, Andhiarao bai ja Tiklo bai elävät Bhalindadarin baigakylässä Chhattisgarhissa. Balcon kaivostoiminnan laajennussuunnitelmat uhkaavat kylää.

alueella sijaitseva virallisesti viljelys-
maaksi luokiteltu maa ei kuuluisi hei-
mometsälain piiriin.

Osavaltion ministerit ovat tietoisia
yhtiön aiheuttamista häädöistä, mutta
yhtiö saa jatkaa toimintaansa. Häädöt
ja maksamatta jätetyt korvaukset oli-
vat tosin vahva peruste sille, että Intian
metsäministeriön asiantuntijakomitea
kieltäytyi myöntämästä yhtiölle oikeutta
laajentaa kaivosta vuonna 2009.

balco-vedanta-sterlite ja adivasit

Daldalin kaivos ei ole yksittäistapaus.
Balco omistaa toisenkin bauksiittikai-
voksen samassa osavaltiossa, pahadi
korba -väestön kotialueella Mainpatissa.
Yhtiö yrittää nyt laajentaa kaivostoi-
mintaansa molemmilla alueilla.

Balcon toiminta sisältää monia rik-
komuksia. Sekä Daldalin että Mainpatin
kaivokset toimivat maalla, joka on Intian
lainsäädännön mukaan luokiteltu heimo-
maaksi. Heimomaata ei saa lain mukaan
ostaa tai myydä pois näiltä heimoilta.

Mainpatissa Balco myös aloitti kai-

vostoiminnan ennen kuin oli saanut tar-
vittavan luvan. Se myönsi kaivaneensa
laittomasti 15 000 kuorma-autollista
bauksiittia, mutta joutui maksamaan
vain 350 euron sakot.

Molempien kaivosten bauksiittia
jalostetaan Balcon alumiinisulattamossa,
joka sijaitsee myös Chhattisgarhin osa-
valtiossa, Korban alueella. Sulattamo tuli
surullisen kuuluisaksi syksyllä 2009, kun
46 ihmistä kuoli sen hiililämpövoima-
lan laajennustöissä yhtiön laiminlyöntien
takia. Heimomaat oli otettu heimoilta
lähes ilmaiseksi yksityiskäyttöön ja maille
oli alettu rakentaa laittomasti yhtä maail-
man suurimmista hiilivoimaloista.

Osa Daldalin ja Mainpatin bauksiit-
tista taas viedään jalostettavaksi Ster-
lite-Vedantan Lanjigarhin tehtaaseen
naapuriosavaltioon Orissaan. Tehdas
loukkaa paikallisia dongria- ja kuti-
akondh-ryhmiin kuuluvia alkupe-
räisasukkaita muun muassa pump-
paamalla saastuttavaa punaliejua
ympäröivään maaperään ja vesistöön
suomalaisen Metso-Mineralsin valmis-
tamilla jätepumpuilla.

ajatus Lopuksi

Yli 60 prosenttia maailman monien
tärkeiden mineraalien etsityistä ja
löydettyistä esiintymistä sijaitsee
alkuperäiskansojen mailla, vaikka alku-
peräiskansoihin kuuluu vain 5,7 pro-
senttia maailman ihmisistä.

Bauksiitista jalostetaan alumiinia,
jota käytetään erityisesti kulkuvälineissä,
pakkausmateriaaleissa ja elektroniikka-
tuotteissa – sipsipusseissa, foliossa, sekä
autojen, lentokoneiden, tiekoneiden,
sateliittien ja sotavälineiden osissa.

Baigakansan kaltaiset alkuperäisyh-
teisöt käyttävät näitä tuotteita erittäin
vähän. Silti juuri heidät häädetään. Kai-
vostuotteita ylituotantomme ei etsitä
ja kaiveta omien urbaanien, modernien
kotiemme läheltä.

Baigaperinteen mukaan silloinkin,
kun kaikki maailman kuningaskunnat
tuhoutuvat, maasta tehty eivät koskaan
jätä maata.

Muuten maalle ei jää suojelijaa, eikä
kukaan pidä paikallaan sen nauvoja, jotka
pitävät maa-aineksen ja maan yhdessä.
Samoin kaskirinteiden puut kiinnittävät

niiden hedelmällisen maan, joka pysyy näin maan pinnan yläpuolella vuorilla maan pinnan alle valumisen sijaan.

Daldalin kaivosalueella tuho on jo pitkällä. Jansingh Baigan sanojen mukaan:

”Maan ylempi hedelmällinen kerros on uponnut hyvin syvälle ja punainen maaperä on noussut. Siinä mikään ei voi kasvaa, ei edes ruoho.”

Lähtettä:

Down to Earth, Baigas in Exile, <http://www.downtoearth.org.in/content/baigas-exile> (31.7. 2012).

Elwin, Verrier (2007): *The Baiga*. Gian Pub. House.

London Mining Network: *Press release: Korba's Killing Field. Thirty workers buried alive at*

Rokhnidadarin kylän metsää Kawardhan alueella, Daldalin kaivoksalueen lähellä Chhattisgarhissa. Alue on nistarmaata eli yhteisömaata, joka on laidunmaa sekä puun, polttopuun ja rehun lähde. Metsästä keräillään ruokaa, maalajeja ja mineraaleja ja sitä käytetään hautausmaana. Balco tutkii mahdollisuutta perustaa alueelle uusia bauksiittikaivoksia.

Ramiji Baigan omistama kahden eekkerin tila Chhattisgarhissa. Alueella on tutkittu bauksiittiesiintymiä.

UK mining company's Indian operation. http://www.sipcotcuddalore.com/pr_240909_london_mining.html (24.9.2009).

Metso: A journey through success http://www.metso.com/in/india_articles.nsf/Web-WID/WTB-110523-22577-86B7C?OpenDocument&mid=E654154669B8FF14C22577B6001F5600 (12.5.2012)

Mines and Communities (20.7.2009): *Vedanta Damned* <http://www.minesandcommunities.org/article.php?a=9363>

Mines and Communities (2.4.2009): The Manila Declaration of the International Conference on Extractive Industries and Indigenous Peoples <http://www.minesandcommunities.org/article.php?a=9147>

Oxfam India: Case Study: Land Grabs (Chhattisgarh) <http://www.oxfamindia.org/content/case-study-land-grabs-chhattisgarh> (26.5.2012)

The Hindu (31.10.2010): Collapsed BALCO chimney built on unacquired land, says administration. <http://www.hindu.com/2010/10/31/stories/2010103157771200.htm>

Balcon omistava Vedanta-Sterlite pyrki perustamaan bauksiittikaivoksen dongrioiden pyhälle Niyamgiri-vuorelle Orissaan. Yhtiö rakennutti paikallisille koulun, jonka vihastuneet asukkaat polttivat maan tasalle.

¡Alto a las Agresiones
contra el Municipio Autónomo de
San Juan Copala!

Castigo a los asesinos de
Beatriz Cariño Trujillo
y Tyri Jaakkola

¡RESPETO A LA AUTONOMÍA
¡FUERA LOS PARAMILITARES!

Castigo
Beatriz
y Tyri

¡RESPETO A LA AUTONOMÍA
¡FUERA LOS PARAMILITARES!

MUNICIPIO AUTÓNOMO

YOLANDA MERINO LÓPEZ

LEIRI KESKELLÄ KAUPUNKIA

Kun ammuskelu yltyi ja ruoka loppui, Pilar Martínez Flores jätti kotinsa Meksikon triqui-väestön tärkeimmässä kylässä San Juan Cópalassa. Hän päätyi elämään mielenosoitusleirille osavaltion pääkaupungin keskustorille.

San Juan Cópalasta kotoisin olevat triquit osoittavat mieltään Meksikon pääkaupungissa.

Triqui-kansaan kuuluva oaxacalainen opiskelija Yolanda Merino López kustelee San Juan Cópalan kylästä hädetyn kälänsä Pilar Martínez Floresin kanssa.

Yolanda Merino López: Miten kuvailisit, millainen merkitys San Juan Cópalalla on triqueille?

Pilar Martínez Flores: Se on triqui-kansan sydän, koska siellä sijaitsevat kirkko sekä julistamamme autonomisen yhteisön keskus. Isoisät sanovat, että pyhimys nimeltä Juan saapui ja istui joessa olevalle kivelle. Alueella oli ennen paljon copal-puita, siksi paikan nimi on San Juan Cópala.

Yolanda: Itse sanoisin, että San Juan Cópala on koko alueen triquien kauppal-

linen, uskonnollinen ja poliittinen keskus. Cópalassa on alueen kirkko, ja siellä sijaitsee Tata chu, triqui-alueen tärkein pyhimys. Pyhimyksen luona käydään pyytämässä terveyttä perheenjäsenille ja suojelua itselle. Kylässä on myös San Juan Cópalan kunnallishallinto.

Keskustelua kommentoi myös Cópalasta kotisin oleva Mariano Merino: Suurin osa alueella asuvista triqueista elää maataloudesta. He saapuvat päivittäin San Juan Cópalan torille myymään maissiaan, chilejään, papujaan, kanojaan ja naudanlihaa. 1970-luvulla markinnat olivat paljon suuremmat, sinne tultiin myös kaukaisemmista triqui-yhteisöistä, kuten Xihuaxtlasta ja San Martín Itunyososta.

san Juan cópalan taistelu autonomiasta

scott campbell

Tammikuun ensimmäisenä päivänä vuonna 2007 kymmenen triqui-alkuperäisyhteisöä julisti perustaneensa San Juan Cópalaan autonomisen alueen. San Juan Cópala kylä on triqui-väestön seremoniallinen keskus köyhällä Etelä-Meksikon maaseudulla. Se sijaitsee Mixteca Bajan vuoristoalueella Oaxacan osavaltion samannimisen pääkaupungin lounaispuolella.

Triqui-väestö tunnetaan pitkästä vastarinnastaan ensin espanjalaisia valloittajia ja myöhemmin Meksikon valtiota kohtaan. Triquien asuttama Mixteca Baja on mineraalilöytöjen, rikkaiden metsien, vesilähteiden ja hyvän viljelymaan aluetta. Meksikon valtion ja ylikansallisten toimijoiden näkökulmasta nämä ovat resursseja, jotka tulee käyttää hyväksi. Koska triqui-väestö on puolustanut aluettaan hanakasti, ylikansallisten yhtiöiden tunkeutuminen alueelle on pitkälti epäonnistunut, toisin kuin läheisellä Mixteca Altan alueella, jossa suur-

hakkuut ovat muuttaneet aiemmin vihanan maiseman autioksi jättömaaksi.

Oaxaca vuodesta 1910 vuoteen 2010 johtanut PRI-puolue oli jo 1990-luvulla alkanut perustaa paramilitaariryhmiä varmistukseksi triqui-alueiden alueen hallinnan. UBISORT-nimellä tunnettu ryhmä luotiin alun perin naapuriosavaltio Chiapasin Zapatisti-kapinan vastavoimaksi. 2000-luvulla ilmestyi toinen paramilitaari-ryhmittymä, kun 1980-luvulla vasemmistoliikkeenä triquien parissa syntynyt MULT suostui PRI-hallituksen apulaiseksi ja sen aseellinen ryhmä ryhtyi valtiovallan lisäkedeksi triqui-alueella.

Aseistettujen ryhmien ilmestyminen johti odotettavasti väkivallan lisääntymiseen Mixteca Bajan triqui-alueella. Esimerkiksi pelkästään vuosina 2005 ja 2006 Cópalaan alueella tehtiin 20 poliittista murhaa. Vuodelle 2006 sijoittui myös osavaltion laajuinen kansannousu PRI:tä ja silloista

kuvernööriä, Ulises Ruiz Ortizia vastaan. Viiden kuukauden ajan suurin osa osavaltiosta oli hallituksen ja poliisin kontrollin ulottumattomissa; päätökset teki Oaxacan alueen kansankokous APPO. Vasta militarisoidun valtiollisen poliisin väliintulo marraskuussa 2006 lopetti kansannousun.

Monet triquit osallistuivat APPOon. Pari kuukautta kansannousun murskaamisen jälkeen moni näistä aktiiveista oli myöhemmin uuden ryhmän, MULTIn edustajina mukana San Juan Copalan autonomisen kunnan synnyttämisessä. Autonomian julistuksen tavoitteena oli palauttaa rauha alueelle sekä yhdistää alueen pienemmät triqui-kylät ja elää omavaraisesti. Hallinta tapahtui perinteisten triqui-tapojen mukaisesti.

Marraskuuhun 2009 asti yritys näytti onnistuneen. Väkivalta alueella väheni ja autonomisen yhteisön edustajat työskentelivät alueen kehittämiseksi: hankkivat tie-

tokoneita, kunnostivat kouluja, hallintorakennuksia, julkisia tiloja, terveyskeskuksia ja lastentarhoja. He myös aloittivat yhteisöradio-aseman tammikuussa 2008, joka lähetti ohjelmaa kymmeniin triqui-yhteisöihin väestön omalla kielellä.

Autonomia herätti kuitenkin uusliberaalin ja korruptoituneen Oaxacan osavaltiohallituksen uhman. Nähdessään kuolleeksi luulemansa vastarintaliikkeen ja triqui-alueiden luonnonvaroja varjelevan toiminnan jatkuvan, Ulises Ruiz määräsi MULT- ja UBISORT-ryhmien paramilitaarit hyökkäykseen autonomisen Cópalan kunnan kannattajia vastaan.

Vain pari viikkoa autonomian julistamisen jälkeen tammikuussa 2007 MULT-paramilitaarit tulittivat kyläkokousta. Väki-valta jatkui yksittäisinä hyökkäyksinä ja murhina, kunnes tammikuun alussa 2010

San Juan Cópalan asukkaat juhlivat yhteisön autonomianjulistusta tammikuussa 2007.

UBISORT-paramilitaarit saarsivat kylän täysin. Vesi- ja sähkölinjat katkaistiin ja lääkäreiden ja opettajien tulo kylään kiellettiin. Saarto kesti lähes kymmenen kuukautta. Selvitäkseen kyläläiset, useimmiten naiset, lähtivät salaa kaupunkiin ostamaan ruokaa. Usein heidät saatiin kiinni, ruoka

varastettiin ja naiset raiskattiin tai murhattiin. Kaikkiaan kymmeniä kyläläisiä kuoli.

27. huhtikuuta 2010 avustussaattue lähti Huajuapán de Leónista kohti Cópala rikkomaan saartoa, mutta joutui väijytykseen. UBISORTin paramilitaarien luoteihin kuoli oaxacalainen kansalaisaktivisti Bety Cariño ja suomalainen Jyri Jaakkola.

Syyskuussa 2010 sadat San Juan Cópalan asukkaat pakotettiin teloitusten uhalla jättämään kotikylänsä. Moni oli lähtenyt jo aiemmin. He elä-

vät edelleen ilman paluumahdollisuutta eri puolilla Oaxacan osavaltiota ja Meksikoa. Samaan aikaan triqui-alueita murjoneen väkivallan aallon suunnittelijat ja toteuttajat ovat edelleen vapaalla jalalla. Ketään ei ole rangaistu.

Muistan myös, että puhuimme misteek-
kia misteekkiyhteisöistä tulevien asiak-
kaiden kanssa.

Yolanda: Miksi jätit San Juan
Cópalan?

Pilar: Elimme siellä hyvää elä-
mää. Lapset kävivät koulua, kävimme
kävellessä torilla, kirkossa ja teimme
töitä pelloilla. Tyttäreni kävivät perus-
koulua. Kun ongelmat alkoivat, kai-
kesta tuli jännittynyttä ja surullista. Kun
tie Cópalaan suljettiin ja taloja alet-
tiin ampuu, opettajat ja lääkärit lähtivät
kylästä ja koulu suljettiin.

Elimme suljettuina koteihimme ja
elimme vähällä säästämällemme ruoalla.
Olimme aina kodin viimeisessä hu-
oneessa. Veimme sinne säästämämme
materiaalit ja kudoimme kankaita,
teimme huipileja eli perinteisiä, kirjoj-
tuja paitoja sekä hiuspantoja ja ranne-
koruja. Aina kun kuulimme, että ulkona
alettiin ammuskella, olimme vain hiljaa
ja odotimme ammuskelun loppumista.
Olimme todella peloissamme ja rukoi-
limme Jumalaa.

Ajan myötä alkoi olla vaikea elää

niin, kun ei pystynyt tekemään töitä
vapaasti. Pelkäsimme koko ajan, että
meidät tapetaan. Lopulta joimme sade-
vettä ja söimme pilaantunutta kui-
vaa tortillaa selvitäksemme, mutta kun
kaikki loppui, emme enää syöneet. Sil-
loin oli hyvin vaikea jäädä, vaikka
olimme hyvin kiintyneitä kotiimme.

Yolanda: Miltä tuntui jättää kotikylä?

Pilar: Olin todella surullinen. Kuvit-
tele, joudut jättämään perheesi tilan-
teessa, jossa pitää valita elämän ja
kuoleman välistä. Isäni vaati minua läh-
temään. Se oli todella vaikeaa, jätin per-
heeni ja lähdin aviomieheni Fauston ja
tyttäreni kanssa, jotta olisimme tur-
vassa. Pilar Noemi oli silloin yhdek-
sän ja Karla Betzabet 11. Se oli maalisi-
kuussa 2010.

Koska tie oli suljettu ja miehet olivat
aseistettuja ja ammuskelivat koko päi-
vän, lähdimme vuorta pitkin aamuyöstä.
Emme ottaneet mitään mukaan, koska
tiesimme että joutuisimme kulkemaan
jalan vuorta pitkin ja olisi vaikea kan-
taa mitään. Miellä oli mukanaamme vain
sinä päivänä käyttämämme vaatteet.

Yolanda: Mitä muistat siitä päivästä?

Pilar: Muistan, että emme nukku-
neet. Odotimme että olisi täysin hil-
jaista ja tapasimme muita ihmisiä, sitten
kävelimme yhdessä kohti vuorta, mutta
kaikki oli pimeää ja kuuta ei ollut. Yksi
miehistä loukkaantui matkalla, mutta
silti jatkoi matkaa, koska halusimme
lähteä kylästä. Emme enää halunneet
elää ammuskelun keskellä; lisäksi meillä
ei ollut syötävää eikä rahaa.

Jatkoimme Yosoyuxin kylään asti,
siellä saimme ruokaa ja majapai-
kan sukulaisilta, mutta olimme todella
peloissamme, että meidät tultaisiin
ampumaan. Tulimme Oaxacan kau-
punktiin toisten sukulaisten luo, saimme
jäädä heidän kotiinsa ja saimme ruo-
kaa. Olin todella surullinen ja huolissani
äitini ja isäni puolesta, he jäivät vielä
San Juan Cópalaan.

Yolanda: Muistan, että kun sinä ja
Fausto saavuitte tyttärenne kanssa, kas-
vosi olivat kalpeat. Olit viidettä kuu-
kautta raskaana, mutta raskautta ei
näkynyt. Se alkoi näkyä vasta 15 päivää
myöhemmin.

Tyttäresi kertoivat, että he olivat eläneet kaikki päivät suljettuina kotiinsa, koska ulkona ammuskeltiin paljon. Yksi tyttäristä jopa kertoi, että yksi hänen leikkikavereistaan kuoli, koska hän lähti ulos leikkimään; luoti osui häntä vatsaan ja hän kaatui maahan, ammuskelu jatkui vaikka lapsi oli tuskissaan.

Miten tyttäresi voivat Oaxacassa?

Pilar: Heillä on ollut todella vaikeaa, koska heillä on ikävä vanhaa kouluaan, kotiaan ja tovereitaan. Ensimmäisinä viikkoina Oaxacassa heitä ei päästetty kouluun, mutta kävimme selittämässä kokemiamme vaikeuksia peruskoulun rehtorille. Jumalan kiitos se selvisi.

Yolanda: Mitä töitä teitte kun saavuitte Oaxacaan?

Pilar: Sain sukulaisiltani raaka-aineita ja aloin tehdä käsitöitä myyntiin. Aviomieheni työskenteli muurarina ja teki mitä tahansa pikkutöitä, mitä löysi. Niin meillä oli vähän rahaa ruokaan, sillä lähinnä selvisi hengissä.

Yolanda: Miksi päätitte jäädä elämään Oaxacan kaupungin keskustorille, Zócalolle?

Pilar Martínez Flores pako-
matkan jälkeen syntynyt poika
Cristófer sylissään. Vauva eli
ensimmäiset kuukautensa
teltassa Oaxacan keskustorilla.
Hän sairastui sateissa pahasti
ja joutui sairaalaan.

Pilar: Kun saavuimme, Zócalolla oli jo 14. kesäkuuta -niminen kauppiaiden järjestö, joka myi tekemiään tuotteita ja protestoi kokemiaan vääryyksiä ja San Juan Cópalsassa tapahtuvia vääryyksiä vastaan. Koska minun piti myydä tekemiäni tuotteita elättääkseni itseni, päätin pyytää heiltä lupaa myydä tuotteitani, mutta minulle sanottiin ei. Kerroin olevani häädetty triqui ja tarvitseni heidän apuaan, mutta minulle sanottiin että valehtelen.

Menin sinä päivänä hyvin surullisena sukulaisteni luokse. Seuraavana päivänä puhuin siskoilleni sekä muille lähellä San Juan Cópala asuville perheille. He ehdottivat, että sieltä tulisi joitakin naisia Oaxacaan kertomaan, mitä yhteisössämme tapahtuu. Samalla naiset voisivat tuoda kaikki tekemänsä käsityötuotteet myyntiin.

Yosoyuxin yhteisössä järjestettiin yleiskokous, jonne kutsuttiin väkeä

”Asuimme kadulla toista vuotta.”

myös lähiyhteisöistä. He päätyivät siihen, että pieni ryhmä naisia saapuisi Oaxacan kaupunkiin edustamaan alueen eri yhteisöihin asettuneita hädettäviä. Naisten tuli vaatia hallitusta puut-

tumaan sillä hetkellä triqui-alueella tapahtuvaan väkivaltaan, koska alueella oli yhä paljon sukulaisiamme ja ystäviämme.

Seuraavana päivänä naiset saapuivat Oaxacaan. Pystyimme ensimmäisen mielenosoitusleirin 11. elokuuta 2010. Asuimme kadulla toista vuotta. Nyt elämme sukulaisen luona, koska hallitus halusi meidät pois torilta.

Yolanda: Miltä tuntui asettautua elämään keskustorille?

Pilar: Se tuntui aika vaikealta, koska

Meksikon valtiollinen poliisi partioi lähellä tietä, jolla Jyri Jaakkolan ja Bety Cariñon surmasta sekä kyläläisten tilanteesta muistuttava avustuskaravaani kulki kesäkuussa 2010.

se ei ollut kotimme. Olimme kadulla ja jouduimme näkemään nälkää ja selviytymään kylmästä.

Kun pystytimme ensimmäisen mielenosoitusleirin, tuntemamme toimittaja auttoi löytämään teltan, peittoja ja elintarvikkeita. Teltta pystytettiin kaupungintaloa vastapäätä. Muistan että sinä päivänä satoi, mutta uni voitti ja nukuimme sateessa, koska oli sadekausi. Elimme pitkään niin.

Aluksi meitä oli vähän, sitten ihmisiä alkoi tulla vähitellen enemmän. Lopulta meitä oli noin 135. Joukossa oli kokonaisia perheitä, kuten omani: aviomies, tyttäreni ja minä. Mutta ehdoton enemmistö oli naisia ja lapsia. Keskustorilla eli myös leskiä ja orpoja.

Teimme ruokaa meille löydetyllä keittimellä, laitoimme siihen hiiltä ja sytytimme sen paperilla ja tulitikuilla. Jotkut ihmiset toivat meille ylijäänyttä ruokaa. Nukuimme pahveilla ja peitoilla. Elimme aluksi teltassa, sitten asetuimme hallintorakennuksen kaarikäytävään, peitimme siitä osan peitoilla ja muoveilla pystyäksemme nukkumaan.

Yolanda: Miten oaxacalaiset suhtautuivat teihin?

Pilar: Jotkut tukivat taloudellisesti ja kannustivat, jotkut eivät kiinnittäneet mitään huomiota ja toiset valittivat, että läsnäolomme saa keskustorin näyttämään pahalta.

Yolanda: Miten järjestitte poliittisen protestin?

Pilar: Järjestämme yleiskokouksen ja päätämme yhdessä mitä teemme. Esimerkiksi 27. huhtikuuta on Jyri Jaakkolan ja Bety Cariñon tappaneen hyökkäyksen vuosipäivä. Tällaisina päivämäärinä järjestämme marssin muistuttaaksemme, mitä meille on tehty, miten meitä on tapettu, mitä naisillemme on tehty. Järjestämme marssin pyytääksemme oikeutta.

Itse olen osallistunut kaikille marseille sekä nälkälakkoihin ja marssiin kolmen tunnin automatkan päässä sijaitsevasta Yosocudan yhteisöstä Oaxacaan.

Yolanda: Mikä oli vaikeinta?

Pilar: Kylmyys ja se, että söimme huonosti. Lapset kärsivät, koska he eivät

”Unelmoin siitä, että olen Cópalaissa isäni talon edessä.”

päässeet kylpemään tai vessaan. Meillä ei ollut paikkaa pestä vaatteita.

Aluksi tunsimme myös surua siitä, että olemme itse Oaxacassa, kun kylässä perheemme ja ystävämme kärsivät. Heillä ei ollut ruokaa eikä juomavettä, koska kylän sähköt oli katkaistu. Puhelimet oli katkaistu, kaikki oli katkaistu. Lapsemme kärsivät mielensoitusleirillä. Elimme todella vaikeaa surua, kun tiesimme miten rakkaamme kärsivät.

Nykyään olen välillä surullinen, koska tämä ei ole kotini. Ei ole sama asia, kuin olla kotonaan, siellä missä synnyit ja kasvoit. Ei ole samaa elää muualla.

Yolanda: Mitä pelkäsit eniten?

Pilar: MULT- ja UBISORT-para-

militaarit tulivat pelottelemaan meitä keskustorille. Kaikkina osavaltiohallitukselle tärkeinä juhlapäivinä, esimerkiksi 16. syyskuuta, 20. marraskuuta ja pääsiäisviikkona meidät häädettiin torilta, sitten tuotiin takaisin ja häädettiin taas pois. He tekevät tämän näyttäkseen että he ovat hallitus ja voivat tehdä meille mitä haluavat, koska olemme alkuperäiskansaa.

Yolanda: Millainen tilanne on nyt?

Pilar: Totuus on etten oikein tiedä pääsemmekö palaamaan Cópalaan, koska hallitus tukee enemmän paramilitaareja kuin meitä.

Yolanda: Mitä vaadit?

Pilar: Mahdollisuutta palata kotiini joka on San Juan Cópala, että olisi oikeutta, jotta voimme elää turvassa ja rauhassa.

Yolanda: Mistä unelmoit?

Pilar: Unelmoin siitä, että olen Cópalan kadulla isäni talon edessä, kylässä elää jo paljon ihmisiä taas ja elämä on rauhallista. Muistan aina mitä meille on tehty, että meitä on ammuttu. Koirani tapettiin ja sikani sekä eläimeni, tulen aina muistamaan sen.

OLLI-PEKKA HAAVISTO, ELINA TURUNEN,
RUBY VAN DER WEKKEN JA VILLE-VEIKKO HIRVELÄ

TAUSTA-ARTIKKELI

IHMISESTÄ KULUTTAJAKSI, KULUTTAJASTA IHMISEKSI

Mikä saa meidät
ylikuluttamaan? Entä
miten pääsemme
vapaaksi? Neljä
kirjoittajaa, kolme
näkökulmaa.

Valokuvaaja Klaus Welp kiersi syyskuussa 2010
kuvaamassa mallinukkeja Helsingin keskustan
vaateliikkeissä.

miten meistä tehtiin kuluttajia
OLLI-PEKKA HAAVISTO

Emme kuluta yli perustarpeiden rajoittamattoman markkinatalouden vuoksi, mutta juuri se ajoi 1800-luvulta alkaen planeetan kestokyvyn ylittävän kulutuksen kulttuurimme ytimeen.

Thorstein Veblen, yksi institutionaalisen taloustieteen oppi-isistä, osoittaa klassikossaan *Joutilas luokka*, että heimo-yhteisöissäkin ihmiset omistavat ja kuluttavat saadakseen arvonantoa. ”Kai-kissa yhteisöissä, joissa ihmisten välinen kateutta herättävä vertailu on totun-naista, näkyvästä menestyksestä tulee tavoiteltu päämäärä”, hän toteaa.

Tämä ei kuitenkaan ole perinteisten yhteisöjen määräävä piirre. Ylikuluttamista edellyttävä joutilasluokan instituutio on syntynyt asteittain ja voimistunut yksityisomistuksen kehityksen myötä.

Instituutio on valmiina 1800-luvun varakkaassa porvarisperheessä. Perheen pään, miehen, varallisuuden osoittamiseksi palvelijat hoitavat työt. Vaimo toteuttaa sijaisjoutilaisuutta jopa huushollaamista estävällä pukeutumisella. Mies puuhaa hallinnossa, toimittaa uskonnollisia menoja, urheilee tai palvelee sotilaana – nykyään Veblen varmaan listaisi viihteen ja mediatyön. Monen-

lainen tekeminen on soveliaista, kunhan vain ei puututa alempiarvoisina pidettyihin tuotannollisiin töihin.

Veblen näki jo tuolloin hillittömän kulutuksen ytimeen. ”On kyseenalaista, ovatko kaikki tähänastiset mekaaniset keksinnöt helpottaneet yhdenkään ihmisolennon päivittäistä uurastusta”, hän siteeraa J. S. Milliä. ”Kun tuotannon tehokkuuden kasvu avaa mahdollisuuden hankkia toimeentulo vähemmällä työnteolla, yhteisön työtätekevät jäsenet käyttävät ylimääräisen energian mieluummin parantaakseen tulostaan kerskakulutuksessa kuin löysätäkseen tahtia.”

Käsityöläisyydestä koneistettuun teollisuustuotantoon siirtyminen tuotti välittömästi ylituotanto-ongelman. Siihen turhautunut amerikkalainen tukkukauppias kirjoitti jo vuonna 1876 maailman tavaratalojen olevan ”täynnä tavaroita”.

Vuosisadan lopulla eri tahoilla alettiin oivaltaa, että jatkuvan kulutuskysynnän varmistaa kertakäyttöisyys. Niinpä vuonna 1872 USA:ssa valmis-

tettiin miehille 150 miljoonaa kertakäyttöistä paidankaulusta ja kalvosinpatria. Terästeollisuuden vallankumous taas mahdollisti dollarin hintaiset postimyyntitaskukellot, joiden toimivuus rajattiin vuoteen. Taalan kellot kävivät kaupaksi – muut maksoivat moninkertaisesti. 1930-luvulle mennessä autojen

” Vuonna 2002
Yhdysvalloissa
heitettiin pois 130
miljoonaa toimivaa
kännykkää.”

ikä pyrittiin rajaamaan viiteen vuoteen, rakennuksille 25 vuotta katsottiin soveliaaksi.

Hehkulamppujen kesto laskettiin maailmanlaajuisella kartellilla 1 000 käyttötuntiin, vaikka käytännössä ikuisesti kestäviä ratkaisuja oli jo keksitty. Samoin kävi nylonsukille. Ensin silkkiä

korvaamaan kehitettiin kaiken kestävä keinokuitu, jonka kesto sitten rajusti rajoitettiin myynnin edistämiseksi.

Suunniteltu vanhentaminen vakiintui teollisuusjohtajien ja myynninedistäjien puheenparteen 1950-luvulla, mutta jo keskellä 1930-luvun suurta lamaa kiinteistönvälittäjä Bernard London käytti termiä pamfletissaan *Ending the Depression through Planned Obsolescence* (*Laman lopettaminen suunnitellulla vanhentamisella*). Bisnesväki vaikutti epätoivoisena, kun ihmiset käyttivät tavaroita korjailtuina mahdollisimman pitkään, eivätkä ostostelleet.

1930-luvun T-mallin Ford tehtiin vielä kestäväksi. Ammattikunniaan liittyvä periaate tuotteen kestävyydestä isiltä pojille sinnitteli vielä. Muut autonvalmistajat oivalsivat kehitellä käytön kannalta tyhjänpäiväisiä muutoksia, joita markkinoitiin uudistuksina. Alan teollisuuteen ajettiin sisään harkitun nopeasti vaihtuva muoti, joka edisti vanhentumisen kokemusta.

Vuonna 1955 Cadillacin Harley Earl paljasti: ”Meidän iso homma oli

nopeuttaa vanhentumista. 1934 keskimääräinen auton omistajuus kesti 5 vuotta: nyt se on 2 vuotta. Kun se on vuosi, meillä on täydet pisteet.”

Markkinaosuuksia menetettyään Ford taipui. Pian kaikki seurasivat amerikkalaisten teollisuusalojen lippulaivaa, autoteollisuutta. Kertakäyttökulttuuri läpäisi kaiken myytäväksi tuotetun.

Liike-elämä ei luottanut vain Vebelin havaitsemaan ilmiöön. Sosiologit ja psykologit valjastettiin keksimään, miten vanha koettaisiin ei-toivottuna, huonosti toimivana ja nolona. Lapsiin kohdistettiin erityishuomiota. Mainonnalla, radio-ohjelmilla ja elokuvilla synnytettiin tavara-addiktioita: omistamista, keräilyä, riippuvuutta.

Nyt tekninen ja koettu vanhentaminen läpäisee globaalit markkinat. Siksi esimerkiksi maailman elektronisen jätteen määrä kasvaa eksponentiaalisesti, yksin Yhdysvalloissa heitettiin

Valokuvaaja Klaus Welp kuvasi Vantaan K-City-market Jumbon tuotevalikoiman syyskuussa 2009.

” Vuonna 1872 USA:ssa valmistet- tiin 150 miljoonaa kertakäyttöistä paidankaulusta. ”

vuonna 2002 pois 130 miljoona toimi-
vaa matkapuhelinta.

Kaikki tuotanto edellyttää energiaa,
raaka-aineita ja makeaa vettä. Näiden
ylikäytöllä on kertakäyttökulttuuri aja-
nut Maan runsaassa sadassa vuodessa
tilaan, joka ilmenee ympäristökriisinä.
Tuoreet tutkimusuutiset kertovat pla-
neetan ekosysteemiromahduksen olevan
muutaman vuosikymmenen päässä.

Miljonäärit ostostelevat asemansa
osoittamiseksi jopa huvimatkoja ava-
ruuteen muiden seuraillessa perässä,
Veblenin hengessä. Olemalla ihmisiä
emmekä vain kuluttajia voisimme estää
katastrofikehityksen.

Lähteet

- Helsingin yliopisto (6.6.2012): *Maapal-
lon biosfäärin olotilan muutos lähestyy*. Tie-
dote, STT-info 6.6.2012. [www.sttinfo.fi/
pressrelease/detail.do?pressId=44676&ty
pe=thisweek&searchKey=f9dec682-b034-
11e1-b564-61571cac80f5&languageId=-
all&pageIndex=1](http://www.sttinfo.fi/pressrelease/detail.do?pressId=44676&type=thisweek&searchKey=f9dec682-b034-11e1-b564-61571cac80f5&languageId=all&pageIndex=1).
- Kempf, Hervé (2008): *How the rich are
destroying the Earth*. Totnes Devon UK:
Green Books Ltd.
- Mintz, Sidney Wilfred (1986): *Sweetness and
power: the place of sugar in modern history*.
New York: Penguin Books.
- Pyramids of Waste: The Light Bulb Conspi-
racy* (2010). Ohj. Cosima Dan-
noritzer. [dotsub.com/view/
aed3b8b2-1889-4df5-ae63-ad85f5572f27](http://dotsub.com/view/aed3b8b2-1889-4df5-ae63-ad85f5572f27)
- Slade, Giles (2006): *Made to Break: Technology
and Obsolescence in America*. London: Har-
vard University Press.
- Story of Stuff*, Free Range Studios, 2007, [www.
storyofstuff.org](http://www.storyofstuff.org).
- Veblen, Thorstein (2002): *Joutilas luokka*. Hel-
sinki: Art House Oy.

kuluttajasta toimijaksi RUBY van DER wekken ja eLina TURUNEN

Kuluttamisen vaihtoehdoksi on perin-
teisesti mielletty kriittinen, eettinen
kulutus. Eettisen kuluttajan vaikutus-
mahdollisuudet ovat kuitenkin rajalliset.
Eettinen kuluttaminen on passiivista
eikä se tarjoa mahdollisuutta elämän
rakentamiseen itse.

Miten tästä kaiken keskiössä ole-
vasta kuluttajuuden käsitteestä voisi
irtautua?

Irtautuminen ei tarkoita, että mei-
dän tulisi alkaa tuottaa kaikkea itse.
Ympäristökriisi, finanssimarkkinoiden
toistuvat ongelmat sekä heikoksi talla-
tun hyvinvointivaltion tila on kuitenkin
herättänyt pohjoisessa halun siirtyä val-
tio-markkina-dikotomian tuolle puolen.

Turhautuminen on johtanut eri-
laisten uusien aloitteiden syntymiseen.
Keskusteluissa pyörii käsitteitä kuten
yhteishallinta, yhteiskulutus, jakamista-
lous, joukkorahoitus ja vertaistoiminta,
jotka ovat osittain päällekkäisiä.

Esimerkiksi yhteiskulutus ja jaka-

mistalous viittaavat resurssien – esimerkiksi polkupyörien tai autojen – nykyistä tehokkaampaan yhteiskäyttöön. Verkossa toimii myös vaihtorinkkejä, joissa ihmiset vaihtavat itselleen tarpeettomia tavaroita keskenään. Joukkorahoituksella taas tarkoitetaan rahoituksen keräämistä erilaisiin projekteihin suuren rahoittajapohjan kautta, yleensä verkkosivuston avulla.

Aineettoman talouden ympärille viime vuosina kehittyneen bisneksen vaihtoehdoksi syntyy yhteisen tiedontuotannon hankkeita. Esimerkiksi P2P Foundation -verkosto dokumentoi, tutkii ja edistää vertaistuotannon vaihtoehtoja: mahdollisuuksia luoda ja muokata sisältöä vertaisten, samasta asiasta kiinnostuneiden kesken. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi tietokoneohjelmistojen kehittämistä.

Nämä aloitteet voidaan nähdä innostavina ja ympäristötavoitteita edistävinä: ne vahvistavat jakamista, uudelleenkäyttöä ja yhteisökokemusta. Ihmiset saavat niiden kautta kokemuksia itse luomisesta. Silti niiden periaatteita ja loppu-

tuloksia tulee käsitellä kriittisesti.

Miten varmistamme, että nämä aloitteet johtavat todelliseen muutokseen: sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti oikeudenmukaiseen yhteiskuntaan? Paikallisesti, mutta tärkein globaalein seurauksin.

Yksi vastaus pohjautuu solidaarisuustalouden ideaan. Sitä on kehitetty 1980-luvulta lähtien erityisesti Latinalaisessa Amerikassa ja viety eteenpäin muun muassa Maailman sosiaalifoorumissa. Solidaarisuustaloutta voi kuvata Ethan Millerin sanoin ”yhteistoiminnallisen talouden ruohonjuurituson muotona, joka toimii ympäri maailman yhdistäen tuhansia paikallisia vaihtoehtoja luomaan suurimittaisia, toimivia ja luovia vastarinnan verkostoja voitto-ennen-kaikkeaa-taloudelle”.

Solidaarisuustalous on ihmisten vaihtoehtoista taloustoimintaa nykyisen kapitalistisen talousjärjestelmän rinnalla. Solidaarisuus tarkoittaa tässä moninaisuuden, autonomian, yhteistyön, kommunikaation ja jaetun vallan edistämistä, sekä sellaisten suhteiden

rakentamista ihmisten ja luonnon välillä, jotka vastaavat näitä arvoja. Solidaarisuustalouden hankkeiden olisi siis toimittava näiden periaatteiden mukaan.

Tyypillinen metodi on ensin tunnistaa tietyssä maantieteellisessä paikassa ne jo valmiiksi olemassa olevat toimijat – esimerkiksi ruokapiirit, yhteiskunnalliset yritykset, osuuskunnat, vaihtopiirit ja aikapankit – tai vapaaehtoistoiminnalla pyörivät kahvilat, opintopiirit, kirpputorit tai energian pientuottajat, jotka ovat sitoutuneet solidaarisuustalouden periaatteisiin ja toimivat niiden mukaan.

Näistä piirretään fyysinen kartta. Tavoitteena on kehittää uusia, yhteisiä solidaarisuustalouden muotoja eri toimijoiden ja toimintojen välille.

Solidaarisuustalouden ei tarvitse tuottaa hyödykkeitä – se voi tuottaa myös commonseja. Commons tarkoittaa yhteisomistusta edellyttävää yhteistä – verrattuna vaihtoon tuotettuun hyödykkeeseen, joka edellyttää yksityisomistusta. Yhteisen muodot ovat erillisiä yksityisestä ja julkisesta.

"Tämä työ on valtaisa kollaasi, joka kuvittaa kulutustapojemme hulluuden. Samalla se on kiinnostava kohtaaminen: miten luon itseäni kulutukseni kautta, mitä omistamani esineet kertovat minusta?"
Valokuvaaja Timo Wright kuvasi Omakuva-projektia varten kaikki omistamansa esineet.

Millainen sitten olisi solidaarisuustalouden periaatteilla toimiva ”yhteinen”?

Nykyään Suomessa luomutuottajien välinen hintakilpailu johtaa liian pieniin palkkoihin viljelijöille. Se myös pakottaa keskittymään vain muutaman lajin viljelyyn. Luomutilaosuuskunta tai pienemässä mittakaavassa ruokaosuuskunta, joka vuokraa pellon ja viljelijän, pyrkii kuitenkin tuottamaan ruokaa ympäristön ja ihmisten kannalta vastuullisesti ja monipuolisesti, mikä edellyttää enemmän työvoimaa ja reilua palkkausta.

Ruoan ostamiseen ei tarvita euroja: myös osuuskuntien ulkopuoliset voivat osallistua tilan töihin ja talkoisiin esimerkiksi aikapankkijärjestelmän kautta. Helsinkiläisessä Stadin Aikapankissa vaihdon välineenä toimii työhön käytetty aika, jota kuvaa oma yksikkönsä: tovi. Pankin jäsenet ovat kehittäneet listan periaatteita, joihin he haluavat aikapankin toiminnassa sitoutua: tovi vaihdon valuuttana pyrkii edistämään sosiaalista ja ekologista oikeudenmukai-

suutta¹. Luomutila tai ruokaosuuskunta voi jakaa osan sadosta toveja vastaan aikapankin jäsenille.

Solidaarisuustalous esittää paikallislähtöiseen avoimeen poliittiseen prosessiin osallistumista, jossa yhteisön rakentamista visioidaan alhaalta ylös. Voimme saada siitä todellista valtaa jokapäiväisen elämämme ja yhteisömme rakentamiseen. Kyse ei ole vain paikallisista teoista: kun luomuruoan tuotantoa vahvistetaan paikallisesti yhteisen muotona, se on samalla tapa avata mielikuvitusta ja kritisoida globaalia ruoantuotantoa.

Lähteet:

Dyer-Witheford, N. (2006): ”The Circulation of the Common.” Esitelmä konferenssissa Immaterial Labour, Multitudes and New Social Subjects: Class Composition in Cognitive Capitalism, University of Cambridge. www.geocities.com/immateriallabour/withefordpaper2006.html

1 Aikapankin arvokäsitekarta ja tietoa sen toiminnasta osoitteessa: stadinaikapankki.wordpress.com

DeFrancesco, E. & C. Ford Runge (2006): Exclusion, Inclusion, and Enclosure: Historical Commons and Modern Intellectual Property. *World Development* 34(10).

Miller, Ethan (2004): *Strategies for Building New Economies From the Bottom-Up and the Inside-Out*. Grassroots Economic Organizing (GEO) Collective, Riverdale.

www.geo.coop/archives/SolidarityEconomicsEthanMiller.htm

VARAA OLLA ILMAN LUONTOA JA OSAAMISTA

VILLE-VEIKKO HIRVELÄ

Luonto ja osaaminen ylikuluttavat ja häätävät maapallon elämää.

Ylikulutus ei johdu mielikuvista, jotka saavat henkilön ostamaan yhden tuotteen toisen sijasta. Jokin saa hänet hankkimaan rahaa kulutettavakseen yli perustarpeidensa jo ennen kuin hän edes tietää, mitä ostaa.

Voiko kukaan ”ansaita” rahaa, jolla hän kuluttaa pois toisten elinehtoja muunlaisiin tarpeisiinsa?

Oikeutamme ylikulutusta osaami-

sella: mitä enemmän osaat, sitä enemmän ansaitset rahaa kuluttaa maapalloa – johtuen valmiudestasi tehdä ja tuottaa maapallolle sellaista, johon muilla ei ole valmiutta.

Osaaminen on kuitenkin selviämistä ulkoa omaksuttujen kykyjen tai lainalaisuuksien muilta saadun hallinnan toistettavuudella. Osaaja ei tuo itse maailmaan sitä, mitä osaa, vaan käyttää muiden työn tuloksista omaksuttua hallintaa kuin omana ansionaan.

Osaamisemme nimissä edellytämme käytännössä jatkuvasti muiden suorittavan vaihdossa meille lukemattomia ”ansaitsemiamme” asioita ehdoilla, joilla meillä ei ole valmiutta suorittaa niitä muille. ”Ansaitseva” osaamisemme on kuin kuluttavaa kyvyttömyyttä tehdä itse, mitä muilta edellytämme. Aatelisarvon tavoin osaaminen ja sen ansiot ovat syntyperäisiä etuoikeuksia, jotka riippuvat siitä, satummeko syntymään rikkaaseen, korkeasti koulutettuun maahan.

Ihmiskunnan vähemmistö, jolla on eniten modernia luonnon, biologian ja ekologian tietoa ja osaamista, ylikulut-

taa globaalisti haitallisimmin ja on aiheuttanut muutamassa vuosikymmenessä suurempaa ympäristötuhhoa kuin köyhä enemmistö vuosituhansien kuluessa.

Globaalia ylikulutusta ei olisi syntynyt, ellei maapalloa olisi alettu aistia, osata ja hallinnoida ”luontona”.

”Miten havaitsemme maailman luontona, jota saa kuluttaa yli perustarpeiden?”

Miten havaitsemme maailman oikeaksi luontona, jota saa osatessaan kuluttaa yli perustarpeidensa?

Luonto opetetaan tapahtumiseksi, joka ”pitää” aistia arvoista vapaana ”oikein” tavalla, joka ei riipu siitä mikä on oikeaa eettisessä merkityksessä. Luonnon opetetaan olevan oikeaa siten, että se aistittaisiin ja osattaisiin ei-eet-

tisesti oikeana. Ihmiset tuskin havaitsivat tai aistivat maan elämää, sitä ympäröivää taivasta aurinkoineen ”luontona” 3 000 tai edes 300 vuotta sitten. Ihmiset ovat vuosituhansien kuluessa havainnoineet kasveja, puita tai kiviä sellaisina, joiden oikein havaittavina ja kohdattavina oloon he ovat antaneet jotain itsestään sen mukaan, mikä heistä on oikein. Esimerkiksi monille Intian alkuperäiskansoille, adivaseille, kivet, puut, joet ja vuoret ovat heidän esivanhempiaan. ”Me olemme osa kaikkia esivanhempiamme, joihin myös kivet kuuluvat. On virhe erottaa heidät adivaseista, koska me elämme heistä ja he elävät meistä. Meidän tulee oppia olemaan osa kiveä ja viidakon puuta”, kertoi Raimotin Markam, 2006 haastateltu gond-adivasi nainen.

Meille opetetaan, että ”oikeaa”, ”ulkoista todellisuutta” olisi se, joka ulkoa vain vastaanotetaan ”omiksi” aistimuksiksemme – ilman että meidän tarvitsee antaa itsestämme tähän mitään.

Aisteihin puhtaasti ulkoa valmiina saatu, josta emme siten koe olevamme vastuussa, jäsentyy omistetuksi aisti-

”Tulee etsiä varaa olla ilman.”

muksinamme ja niiden havaittuna olon meille yksityisen nautittavuuden ulkoa annetusti ”osattuna” pätevytenä.

Oikea todellisuus olisi näin ”luonto” osattavuutena, ulkoa meille selviävyydeksi todentuvuuden vakuutena toisintuva aistihavainnollistuvuus – ”että on mitä on miksi on” tuohon mitään itses-
tämme pistämättä.

Tarkoitustemme sujuvaa selviämistä varten jalostamme ”luonnonvaroista” näin ”oikeita esineitä” elämälle vähemmän tarpeellisten aistimustemme jatkuvaan toistamiseen, johon kulutamme suuren osan kaikesta, mitä maapallo tarvitsisi elämänsä ylläpitoon.

Ihmisten enemmistö elää meitä kes-
tävämmin taidoillaan, jotka sisältävät

vähemmän ”luontoa” osattavana aisti-
toistettavuutena. Osaamisemme häättää
heidän kestävänsä elämänsä ansiottomaksi
vieden sen ylläpitämiä elinehtoja kulu-
tettavaksemme kuin ansaitseminamme.

”Luontona” oikeaa on meidän ais-
timisemme toiston kulttuurille ja väli-
neille kulutettavaksi selviävä – kun taas
ne elämää kestävästi ylläpitävät tapah-
tumisen muodot ja merkitykset, jotka
eivät ole meille vaivatta toistuvasti ais-
tittavia, häädetään oikeudestaan. Vil-
listä metsästä löytyvät kasvit ja elineh-
dot eivät ole toistuviksi standardoituja
kulutusvalmisteita.

Kun villi metsä on monien kansojen
ja yhteisöjen koti, viljelys, tuotanto ja
kulttuuri, jossa he elävät, niin luonnon-
tieteen soveltamisen ohjaamana moder-
nit kodit, asutukset, viljelykset, tuotanto
ja kulttuuri syrjäyttävät villin metsän ja
sen elämän.

”Luonto” osattavuutena kuluttaa ja
mitätöi maan kasvun uusiutumisesta elä-
miseen kestävästi sopeutuneet elinehdot ja
merkitykset. Maailman asiat tulevat meille
selviävämmiksi, kun jätämme huomiotta

tarkoituksissamme ne vaikeudet, joihin ne
vaientavat lukemattomien muiden elämät.
Väistämme näin vastaamasta vaikeuksista,
joita osaamisemme aiheuttaa tarkoituk-
sille, jotka eivät sujuvasti selviä meille.

”Luonnolla” ei ole oikeutta häättää
Maalta sen elämää elinsijoiltaan eikä
elämältä Maata, jonka elämää se elää.
”Luonto” osattavuutena on väärin olles-
saan ”oikeaa”, aistittavaa ja hallittavaa ei-
eettisesti oikeana. Se on maailma pelk-
känä kulutettavanamme, jossa valmiina
ulkoa valitut aistimukset, elämänsisällöt
ja massatuote-identiteetit häättävät yksi-
löiden oman tunnon ja vapauden, joilla
he voivat luoda omia elämänsisältöjään.

Tulee etsiä varaa olla ilman sitä,
mikä on enemmän tarpeen muille kuin
itselle. Varaa olla ilman, kuin hengitys
sisimpänä elämälle, joka tuo joka olen-
nossa Maan päälle jotain, mitä siellä ei
vielä ole ollut.

KUUVUORI
YHDISTYS

KATI PIETARINEN, LIZZIE DIAZ

KOHTUULLINEN KOLMASOSA

Kolmasosa maailman väestöstä kuluttaa luonnonvaroja sopivasti: viemättä liikaa ja kärsimättä puutteesta. Latinalaisen Amerikan ja Karibian alueella puolet väestöstä kuuluu tähän joukkoon, Länsi-Euroopassa kymmenesosa. Moni kuuluu kohtuullisten joukkoon tahtomattaan, mutta toisille se on tietoinen valinta. Ekologisesti kestävä elämäntyyli ei välttämättä vaadi suurta kavennusta elintasoon Suomessakaan. . Ympäristöystävällisyydestä voi tehdä elämäntapansa, ja siitä voi saada iloa.

HAMPPARI HELLAHUONEESSA

Estelle-purjelaivassa pitkään vaikuttanut Pertti Mikkonen, 60, kuvailee kotiaan rempseästi romukasaksi.

”Olen täysi hamppari, olen ollut erittäin pitkään valtion elättinä. Saan 500 euroa kuussa. Rahat ovat riittäneet hyvin.

Asun vuokralla kolmenkymmenen neliön hellahuoneessa turkulaisella omakotitaloalueella. Puutalo on rakennettu 1920-luvun alussa. Itse olen talkkari, jottei talo olisi tyhjänä.

Olen elänyt täällä vuodesta 2000. Talossa on sähköt ja kylmä vesi. Lämmitän veden puuhellalla. Kompostivessa toimii, peseytymistiloja ei ole. Koti on oikein mukava. Sijainti on hyvä, rauhallisella paikalla, ja täällä on piha.

Laitan ruokaa puuhellalla, tai siten kaasuhellalla. Kesällä ei tule käytettyä puuhellaa, talvella se toimii samalla lämmitykseen. Ruoat ostan torilta.

Koti on vain romukasa, ei täällä ole mitenkään erityisesti sisustettu. Huonekaluja on tuoli, pöytä ja sänky. Pieni kirjahylly, jossa on kirjojakin. Se on tyyliltään 30-lukua. Luen paljon, mutta lähinnä käytän kirjastoa. Täällä on Biltteman tavaraluettelo, valokuvakirja, kolmekin. Mitä nyt sattuu jäämään käteen.

Sähkölaitteita on iso pesukone, kannettava tietokone ja kaikennäköistä siihen liittyvää rojua, kuten kopiokoneskanneri. Nettiyyhteys on. Radio löytyi roskiksesta, ei tarvinnut montaa johtoa korjata kun sen sai kuntoon.

Lisäksi on lähes toimimattomia tai toimivia laitteita, esimerkiksi vanha levysoitin. Silitysrauta on aivan ehjä, ihan käyttökelpoinen.

Olen aina joutunut tekemään paljon käsilläni, luonne on sellainen, että puuhastelen. Osaan tehdä puusta ja metallista, mistä vaan. Rikkinäiset koneetkin ovat hirveän loogisia värkkejä.

”Osaan tehdä puusta ja metallista, mistä vaan. Rikkinäiset koneet ovat hirveän loogisia värkkejä.”

Huonekalut ovat muiden ihmisten vanhoja, osa oli talossa jo. Tai niitä on löytänyt, kun silmät auki kulkee. Tuoli esimerkiksi oli roskiksen nurkalla. Kaupunki on hyvin rikas elää.

Vaatteet ovat kaikki kirpputorilta, ties milloin olen uusia vaatteita ostanut. Työkalut ja kannettava tietokone ja elektroniikka on kyllä ostettu, mutta käytettynä.

Tärkeimmät tavarat ovat ne, millä innostun leikkimään. Teemme kavereiden kanssa erilaisia taidejuttuja. Jääkiekkopeliin laitettiin pelaajien tilalle barbiet, sitten tehtiin barbeille teatteri lavasteineen ja esirippuineen. Kyläilevät pikkutyöt ja -pojat tykkää.

Talvella kävelen, kesäisin paljon pyöräilen. Yksi pyöristäni on sellainen, jonka voi jättää mihin vain, ei harmita

jos se varastetaan. Toinen on kolmipyöräinen itse koottu tavarapyörä. Sillä liikkuu talvellakin.

Kolmannen pyörän kunnostin, kun se oli jätetty kavereiden pihalle muutossa. Ei hirveän hieno, mutta käyttökelpoinen pyörä. Sillä voisi ihan kuka tahansa ajella.

Turkulaiseen idylliin kuuluu, että pitää olla vene pihassa. 15 vuotta sitten minulle kulkeutui soutu-purjevene. Se on vanha saaristolaisvene 40-luvulta, kuin Edefeltin maalauksista. Olen sitä aina kunnostellut. Nyt se on aika hyvässä kunnossa, rikkinäistä on helppo korjata. Olen sillä joka kesä useampia viikkoja seilailemassa.

Käyn aika usein myös ystävän luona Loimaalla, sinne menee linja-auto ja loppumatka taksilla, kun on niin syrjässä. En käy pidemmällä, en ole ikinä pitänyt matkustamisesta.

Olen oikein tyytyväinen elintasooni. Hyvin mää elän, vaikka näin kallis mies olen, että pitää olla yksi valtio minun kustantamiseksi. Siitä huolimatta olen tyytyväinen tähän valtioon.”

Elda Villalba puutarhassaan.

Paluu maaseudulle

Uruguaylaisen permakulttuurin pioneeri Elda Villalba, 70, on elänyt marraskuusta 2011 lähtien jälleen nuoruuden maisemissaan Paraje Sierras de Leó-

nissa, Maldonadon läänissä.

”Kotini on uusi, mutta uruguaylaisen maaseudun perinteiden mukaan rakennettu talo, jonka seinät ovat savea ja lattia sekoitus maata ja muurahaiskekojen

” Kesällä syömästäni ruoasta 85 prosenttia on omaa korjuutani.”

maa-ainesta. Katto on oljesta tehty.

Iloitsen tästä talosta erityisesti. Kesällä sisälämpötila oli 10 astetta vähemmän kuin ulkona. Sain nukkua rauhallisia päiväunia, kun ulkona oli todella kuuma.

Yhteensä minulla on 18 hehtaaria maata, joka kuuluu perheelleni. Tällä hetkellä käytän siitä vain 1,5 hehtaaria. Minulla on kolme lasta ja neljä lapsenlasta, mutta elän yksin.

Opetan permakulttuuria, mikä tarkoittaa rakennetun ympäristön ja viljelyn suunnittelua luontoa ja perinteistä osaamista kunnioittaen. Suunnittelukurssini jälkeen kaupungeista tulevat oppilaani kysyvät minulta usein: ”Mitä tämän jälkeen?”

KOLMASOSA ELÄÄ HYVIN

KATI PIETARINEN

Ajatuksen sopivasti kuluttavasta kolmasosasta ovat esittäneet tutkija-aktivistit Jarna Pasanen ja Marko Ulvila. Heidän mukaansa maailman ihmiset on hyödyllistä jakaa karkeasti kolmeen joukkoon: ylikuluttajiin, alikuluttajiin, ja näiden väliin jääviin sopivasti kuluttaviin.

Idea on yksinkertainen: maapallon resurssit riittäisivät, jos kaikki kuluttaisivat kohtuullisesti.

Pasanen ja Ulvilan mukaan ihmisen kulutukseen ja sitä kautta hiilidioksidipäästöihin, ekologiseen jalanjälkeen ja muihin ympäristövahinkoihin ensisijaisesti vaikuttava syy on tulotaso. Kun tulot kasvavat, myös kulutus kasvaa.

”Pidämme vihreää kulutusta myyttinä. Toki on olemassa poikkeusyksilöitä, mutta kun puhutaan väestötasolla, nämä peittyvät normikäyttäytymisen alle. Jostain syystä jopa ympäristöliikkeen on vaikea

hyväksyä ajattelun ja toiminnan lähtökohdaksi tätä yksinkertaista faktaa, että väestötasolla tulojen suuruus on yhtä suuri kuin ympäristövahingon suuruus”, Marko Ulvila toteaa.

”Suomalaisten kulutus syntyy pääosin kolmesta asiasta: asunto, liikkuminen ja ruoka. Tyypillisesti köyhä ihminen asuu pienessä asunnossa, vaikka lähiökaksiossa, liikkuu moottoripeleillä vähän, kun ei käy esimerkiksi Thaimaan reissuilla ja syö edullista perusruokaa, juo kotimaista olutta eikä reilun kaupan luomuviiniä maapallon toiselta puolelta. Näin se vain menee.”

Millaisella tulotasolla sitten eletään hyvin? Globaalilla tasolla Ulvila ja Pasanen arvioivat, että sopivasti kuluttavat ovat ihmisiä, joiden osuus ostovoimakorjatusta bruttokansantuotteesta on enintään 7 500 dollaria vuodessa. Tällaisella tulotasolla elävien

henkilöiden hiilivoimapäästöt ovat laskelmien mukaan alle kaksi tonnia vuodessa.

Elda Villalba ja Pertti Mikkonen pärjäävät tällaisilla summilla, mutta he elävät yksin. Elääkö esimerkiksi lapsiperhe Suomessa näin alhaisilla tuloilla? Suomen ostovoimakorjattu bkt henkilöä kohti laskettuna oli vuonna 2008 34 400 dollaria. Keskituloilla kulutetaan siis yli nelinkertaisesti globaaliin kohtuuteen verrattuna.

”Asiaa voi hyvin lähestyä myös ulospäin näkyvän kulutuksen kautta, sillä ostovoimakorjattujen bkt-osuuksien muuttaminen käytettävissä oleviksi tuloiksi ei ole aivan helppoa”, Marko Ulvila toteaa.

”Selvästi sopivasti kuluttavaan luokkaan kuuluvat sellaiset ihmiset, jotka saavat kylliksi syödäkseen ja päälleen säälliset vaatteet, mutta jotka asuvat hieman ahtaasti ja liikkuvat vain harvoin motorisoiduilla kulkuneuvoilla.”

Eldan koti sijaitsee Maldonadon alueen kivisellä maaseudulla, jossa vuorottelevat kummut, vuoret ja laaksot. Alueella on runsaasti luonnonmetsää, lähteitä ja puroja.

Tänne ihmiset voivat tulla oppimaan käytännössä. Heitä tulee kerralla kahdesta kuuteen ja moni jää pariksi kolmeksi kuukaudeksi. Rakennamme parhailaan rakennusta, jonne oppilaat voivat majoittua.

Talossani on vain yksi huone. Ulkona on katos, jossa teen ruokaa. Aion sulkea katoksen talvikautena ja pitää taimeni

siellä, koska syön itse kasvattamaani ruokaa. Kotitalon vieressä on kasvimaata ja paljon hedelmäpuita, jotka ovat kasvuvaiheessa. Rakennamme ruokametsää istuttamalla luonnolliseen metsään hedelmäpuita ja köynnöskasveja.

Kesällä syömästäni ruoasta 85 prosenttia on omaa korjuutani. Täällä meillä kasvaa perunaa, bataattia, kur-

pitsaa ja kaikkia vihreitä lehtikasviksia ja juureksia. Nyt kun talvi on tulossa, määrä vähenee 70 prosenttiin, koska syön enemmän viljaa, enkä vielä itse pysty sitä viljelemään. Mutta viljelen kyllä kinoa, jolla korvaan riisin ja vehnän.

Käymme myös lähialueen autioituneilla maataloilla etsimässä hedelmiä kuten omenia, viikunoita ja mandariineja.

Tällä hetkellä laitan ruokaa kamionalla. Aion asentaa myös uunin, jotta voin laittaa ruokaa kun olen yksin. Mutta kun oppilaat alkavat tulla, asennamme perinteisen puilla käytettävän uunin ja erittäin tehokkaan leivinuunin. Tarkoituksena on, että ne toimisivat karsituilla oksilla.

Kerään sadevettä kasvien kasteluun mutta ennen kaikkea oppiakseni. Muuten vesi tulee painovoiman avulla 3 000 litran tankista, johon aurinkoenergialla toimiva pumppu tuo veden virrasta. Minulla on toinen vesitankki, jota käytän puiden kastelemiseen. Juomavettä saan kahdesta luonnollisesta lähteestä.

Vessa on erittäin yksinkertainen, kutsun sitä kakkaämpäriksi. Kompos-toimme ulosteet. Keräämme erikseen virtsan, joka käy laimennettuna lannoitteesta. Tämä pakottaa tiedostamaan, minne ulosteet menevät.

Minulla on vain sellaisia asioita, jotka ehdottomasti tarvitsen: kaksi hyllyä, yksi ruoalle ja toinen kirjoille. Sängyssäkin on pelkkä yksinkertainen säle-pohja. Siinä on kyllä hyvä höyhenpeite, en minä huonosti halua elää!

Vaatteet ovat seinälle tekemissäni hyllyissä ja kahdessa pahvilaatikossa. Minulla on työpöytä ja ruokapöytä. Erityinen esine on lipasto, joka kuului äidilleni.

En osta mitään, mitä voin saada käytettynä. Kenkiä ostan, koska ne kulu-vat. Tässä vaiheessa sitä on jo aika hyvin irrottautunut materiasta.

Uusin omistamani asia on aurinko-paneeli, jolla lataan tietokoneen ja kännykän. Autoani käytän vain ajaakseni tänne. Haaveena on vaihtaa se lava-autoon, jolla voin kuljettaa myös oppilaita ja tavaroita. Oppilaillani ei ole

yleensä varaa matkustaa tänne.

Matkustan melko paljon eri puolille Uruguayta kursseja pitämään, välillä myös Argentiinaan. Käyn myös tapaa-massa perheenjäseniäni Espanjassa.

Pidän kodissani kaikesta. Tunnen eläväni harmoniassa tämän paikan kanssa. Olen terve, syön kasvattamaani ruokaa ja minulla on hyvää vettä. En toivo elämäni mitään muuta.”

Eldan oppilaat kehittivät moottorittoman pyöräpesukoneen, jonka ansiosta pyykinpesun voi yhdistää kuntoiluun.

äidiltä tyttarelle kohennetuilla kengillä oLLi-pekka haavisto

”Käsillä tekeminen, se että saa vanhasta uutta. Se korjaaminen ja muutostöiden tekeminen. Se, että näkee mitä saa aikaiseksi, se on suurin”, sanoo Tuija Suonpää syyksi suutariksi ryhtymiselleen.

Tamperelaisen Mansen suutarien toinen yrityskumppani Auli Tikkanen on samaa mieltä. Käsityöläispari pitää ensiarvoisena kokeneilta mestareilta oppimista.

AT: ”Jokaisen on oltava jossain vaiheessa oppipoika. Ainakin suutarialalla vielä vaaditaan kisällitutkintoonkin vielä työn tekemistä, neljä näyttöä, se ei oo vaan niinku yks perustyö.”

Suutarien ammattikunta on joutunut kovalle kertakäyttökulttuurin keskellä.

AT: ”Hirveen moni ei edes tiedä, mitä kaikkea suutari pystyis tekemään tällaisille käyttöesineille kuin kengät tai laukut tai muut.

Kaikkein vanhin ikäryhmä tietää,

miten tavara kiertää ja miten sitä pidetään kunnossa. Mulle on tullut yllätyksenä, miten keski-ikäisetkään naiset eivät tiedä, miten huolehtia kengistä, jotta niille saataisiin lisää ikää. On ollut sellainen mentaliteetti, että käydään ostamassa uudet. Tai ettei tiedetä, että voidaan parannella niitä kenkiä käyttäjälle mieluisemmiksi.

Mä aina vertaan kenkiä vaikka autoihin, että ne osat jotka koskettaa maata kuluu eniten. Ne osat voidaan vaihtaa.”

Alaa rasittavat jakautuneet työ-kulttuurit.

AT: ”Suutari-alalle on tullut kah-tiajako, on kivijalkasuutarit ja sitten on markettisuutarit. Markettikulttuurissa on ajatuksena, että kun ihminen käy kaupassa, tehdään hänelle tää korjaus...”

TS: ”Ja monia korjauksia ei edes tehdä...”

AT: ”Kun me taas haluttais tehdä

siitä tuotteesta parempaa, vaikka sen korjaaminen kestää vähän kauemmin.”

Myös kenkäteollisuus on haaroittunut.

TS: ”Käyttäjäkunta on niin jakautunut, että on se joka ainoastaan ja vaan haluaa sitä halpaa kenkää.”

AT: ”Kenkä näyttää samalta kuin toi-

miva kenkä, mutta sieltä puuttuu osia, mitkä tekee sen ettei kenkää voi käyttää pitkään.”

TS: ”Sit on taas ne toiset, jotka on tajunnut sen, et sitä ei yksinkertaisesti kannata ostaa. Et siinä on oikeestaan kaks ääripäätä.”

Sanonta, että köyhän ei kannata

ostaa halpaa, saa Mansen suutareilta kannatusta.

TS: ”Niin se just on. Ostat halvalla, mutta kärsit sitten, kun sitä ei kannata korjata, kun se on niin huono...”

AT: ”Mutta sitte taas tämmönen laadukas kenkä, jonka tekijät on tehnyt siten että kenkä kestää, niin on aina välillä upeeta nähdä näitä, mitkä jää sitten isältä pojalle – tai ehkä paremmin äidiltä tyttarelle – käyttöön.”

Minkälaisia korjauksia suutarilta kannattaa pyytää?

AT: ”Tärkeintä on näyttää kenkä suutarille vaikka näyttäisi, että se on lopullisesti pilalla.”

TS: ”Jos kenkä on mieluinen ja hyvä jalassa, kannattaa tehdä kalliimpikin korjaus: käyttöikä voi pidentyä lukuisilla vuosilla. Hyvät kengät, joissa lesti ei ihan sovellu omaan jalkaan, ovat muokattavissa sopiviksi. Kengistä voi myös muokata persoonallisempia, jos materiaalit ovat hyvät.”

energia

Energiaa tarvitaan ihmisten perustarpeisiin, mutta suurin osa siitä kuluu liikkumiseen ja teollisuuteen – käyttämiemme ja kuluttamiemme tuotteiden valmistukseen. Ikuisesti kasvavan talouden ideologia tuottaa myös ikuisesti kasvavan energiantarpeen.

Keskustelu päästöistä, ydinvoiman riskeistä ja tarpeesta vähentää hiilidioksidipäästöjä on herättänyt kiinnostuksen uusiutuvaan energiaan ja biopolttoaineisiin. Helppojen ratkaisujen etsiminen ei kuitenkaan toimi: myös vesivoimalaitokset ja öljypalmuplantaasit aiheuttavat häätöä. Vihreä talous on harvoin niin vihreää, kuin miltä se haluaisi näyttää.

Tärkeämpää on miettiä vaihtoehtoja: onko mahdollista tuottaa energiaa häätämättä ihmisiä? Entä tarvitsemmeko todella kaikkea sitä energiaa, mitä tuotamme? Monet etelän liikkeet ovat voimakkaasti ajaneet vaihtoehtoja suurhankkeille ja ongelmalliselle kasvuajattelulle. Mitä voisimme oppia niiltä?

HIILIVOIMALAT KARKOITETTIIN PALMURANNOILTA

Ban Krutin kylä on kuuluisa Thaimaassa siitä, että paikalliset ”vihreäpaidat” onnistuivat 2000-luvun alussa kaatamaan hiekkarannalle suunnitellun hiilivoimalan, johon myös suomalaisyhtiö Fortum aikoi osallistua. Kalastus, maanviljely ja turismi voivat tällä hetkellä hyvin, mutta uusia uhkia on.

Näkymä Thong Chain mäen temppeliltä alueelle, jolle Hin Krutin hiilivoimalaa suunniteltiin.

Ban Krut sijaitsee vajaat 400 kilometriä Bangkokista etelään Prachuap Khiri Khanin maakunnassa Thaimaanlahden rannalla. Ban Krut koostuu muutamasta pienestä kylästä.

Elämme luonnonantimista. Ban Krut, kuten koko Prachuap Khiri Khanin maakunta, on tunnettua kookospalmun ja ananaksen viljelyaluetta. Lisäksi viljellään riisiä ja kumipuuta. Myös kalastus on merkittävä elinkeino.

Ban Krutissa on useita lomakeskuksia, sillä hiekkarantoja ja puhdasta merivettä riittää. Matkailutoimittajat pitävät aluettamme turmeltumattomana paratiisirantana.

HIILIVOIMALORTA PALMURANNIKOLLE

Vuonna 1996 kylämme maita alettiin ostaa. Luulimme, että alueelle rakennetaan golfkenttä. Kuulimme vastaavia viestejä myös kahdelta muulta alueelta samasta maakunnasta. Totuus paljastui toisenlaiseksi: kotiseudullemme rakennettaisiin kaksi kivihiihivoimalaa.

Voimalahankkeiden takana oli kaksi eri talouspoliittista tekijää. Vuonna 1992 Thaimaassa säädettiin laki yksityisestä sähköntuotannosta. Kun maan hallitus vuonna 1995 aloitti itsenäisiä sähköntuottajia suosivan ohjelmansa, voimalasuunnitelmia alkoi ilmestyä eri puolille maata. Toisaalta hallituksen vuoden 1996 kehityspoliittisen päätöksen mukaan Prachuap Khiri Khanin maakuntaan aiottiin kehittää

tää teollisuutta Läntisen rannikon kehityssuunnitelman mukaisesti.

Meidän piirikuntaamme suunnitellun 1 400 megawatin tehoisen Hin Krutin hiilivoimalan toteuttaja oli yrityskonsortio Union Power Development Company (UPDC), johon kuului investoijia useasta maasta. Suomesta mukana oli 28 prosentin osuudella Imatran Voima, joka muutti nimensä myöhemmin Fortumiksi.

Sata kilometriä pohjoisemmaksi Bo Nokin kylään Gulf Power Generation Company suunnitteli omaa 700 megawatin hiilivoimalaansa. Valtiollinen sähköjakelumonopoli EGAT (Electricity Generating Authority of Thailand) solmi sähkönostosopimukset yritysten kanssa, mutta paikallisille ihmisille ei kerrottu hankkeista. EGAT suunnitteli maakuntaan myös omaa hiilivoimalaansa.

Koska Hin Krutin voimala olisi rakennettu kylien väliin, se ei olisi aiheuttanut ihmisten pakkosiirtoja, mutta se olisi päästänyt ilmaan rikkidioksidia, pienhiukkasia, tuhkaa ja muita ilman-

saasteita, joiden pelättiin pilaavan lähistön viljelykset ja juomavetenä käytetyn sadeveden. Satojen tuhansien kuutioiden päivittäinen määrä lauhdevettä olisi tuhonnut matalan rannikon ekologiaa ja voimalan läheisen koralliriutan.

Avomeren suuntaan rakennettava kolme ja puoli kilometriä pitkä hiilenkuljetuslaituri olisi aiheuttanut hiilipölyongelman ja vaikeuttanut paikallista kalastuselinkeinoja. Voimalan tuhka-jäte olisi varastoitu avokuoppiin lähelle asutusta. Ympäristöongelmat Bo Nokissa olisivat olleet vastaavia.

kamppailu voimalasta

Voimalaprojektit saattoivat meidät bankrutilaiset ja bonokilaiset yhteen. Aloimme vaihtaa tietoja ja päätimme tehdä porukalla matkan Pohjois-Thaimaahan tutustumaan Mae Mohin ruskohiilivoimalaan. Tote-

Vihreäpaidat toivat mielenosoituksiin mukaan yhteisillä pelloilla kasvatettua ruokaa.

simme, että tämä ei ole sellaista kehitystä, jota haluamme. Sekä Ban Krutiin että Bo Nokiin perustettiin paikalliset ympäristönsuojelukerhot.

Muutammat yliopistotutkijat ja bangkokilaiset ympäristöjärjestöt auttoivat meitä tiedonsaannissa ja -vaihdossa, sillä voimalahankkeiden dokumentit olivat englanniksi. Järjestöjen kautta kamppailumme sai myös julkisuutta esimerkiksi Japanissa ja Suomessa.

Kun Ban Krutin ja Bo Nokin asukkaat saivat lisää tietoa hankkeista, niiden vastustus kasvoi koko ajan. Joulukuussa 1998 marssimme noin viidentuhannen ihmisen joukkona maakunnan virastotalon eteen vaatimaan paikallisten ihmisten äänten kuulemistä. Etelä-Thaimaahan johtavan päätien tukkiminen pariksi päiväksi johti käsirysyyn poliisin kanssa, mutta sai Thaimaan hallituksen lupaamaan kansalais-

kuulemisten järjestämisen.

Kun luimme Hin Krutin voimalasta tehdyn ympäristövaikutusarvion, olimme ymmällämme. Ympäristökon-sulttien tekemä selvitys ei maininnut voimalapaikan edustalla olevaa koralliriuttaa. Paljastettuamme raportin epäkohdat saimme hengähdysaikaa, sillä uuden selvityksen tekeminen vei useita kuukausia.

Voimalayhtiö UPDC teki kaikkensa

paikallisten ihmisten ”kouluttamiseksi” hankkeen taakse. Tätä varten se palkkasi 200 henkilöä kiertämään lähikyliä. Voimalan luvattiin tuovan työpaikkoja, eivätkä sen päästöt lupausten mukaan ylittäisi kansallisia normeja. Itse asiassa voimalan luvattiin olevan ”kansainvälisten standardien” mukainen ja polttavan ”puhdasta”, Australiasta tuotavaa kivihiiltä.

Paikalliset Thong Chain alapiirikunnan johtajat tukivatkin hanketta ja suuri osa alueen ihmisistä oli hiljaa, koska he eivät halunneet vastustaa johtajiaan. Sen sijaan meillä naapurikylässä Ban Krutissa voimalaa vastustettiin avoimemmin ja vuonna 1999 paikallisvaltuustomme vaaleissa voimalan vastustajat saivat enemmistön.

onnistumisen resepti

Kun Hin Krutin ja Bo Nokin voimaloiden rakentaminen oli viivästynyt parilla vuodella, yrityskonsortioiden osakkaat

Hiilivoimalan hylätty toimistorakennus lähellä Ban Krutia.

alkoivat vaatia pikaisia päätöksiä Thaimaan hallitukselta ja uhkasivat jättää investoinnit tekemättä. Fortum vetäytyi UPDC:n hankkeesta lopulta vuonna 2001. Suomalaisjärjestöt kampanjoivat investointia vastaan vuosina 1999–2000.

Thaimaan hallituksen vaihdos vuonna 2001 auttoi meitä myös hie-
man. Pääministeri Thaksin Shinawatra kalasteli suosiota lupaamalla kuunnella paikallisia ihmisiä kehityshankkeissa, mutta päätyi aluksi vain viivyttämään Prachuapin maakunnan hiilivoimalahankkeita.

Lopulta vuonna 2003 satojen veto-
musten, neuvotteluiden ja mielenosoitusten jälkeen, hallitus ilmoitti EGATille ja investoijille, että voimalat on vaihdettava muihin maakuntiin sijoitettaviksi maakaasuvoimaloiksi.

olimme voittaneet.

Voimalayhtiöt, Thaimaan hallitus ja energiaviranomaiset aliarvioivat meidät. Erittäin tärkeää oli se, että luotimme paikalliseen tietoon ja yhteishenkeen.

He pitivät meitä kouluttamattomina kyläläisinä. Silti tiesimme oikeutemme ja opimme koko ajan lisää voimaloista ja niiden aiheuttamista ongelmista.

Ban Krutin Wat Tang Sain temppelin seinillä kuvataan elämää Thaimaan eri maakunnissa. Eteläisten maakuntien tärkeä elinkeino on kalastus.

Vaikka vastustimme voimaloita hyvin tunteikkaasti, vetosimme järki-syihin. Kerroimme, että Thaimaassa on sähköntuotannon ylikapasiteettia ja että voimalan ympäristövaikutukset olisivat mittavia. Vetosimme siihen, että hankkeet oli valmisteltu huonosti paikallisia ihmisiä kuuntelematta.

Kolmas syy onnistumisellemme oli se, että verkostoiduimme muiden yhteisöjen ja tukiryhmien kanssa. Yhteydenpito muiden suurhankkeista kärsineiden yhteisöjen kanssa antoi voimaa. Yhteistyö kansalaisjärjestöjen, yliopistotutkijoiden, lakimiesten ja median kanssa toi tietoa vastata investoijien ja viranomaisien väitteisiin.

Lisäksi Ban Krutin ja Bo Nokin paikallisliikkeet pohjautuivat täysin vapaaehtoisuudelle. Kukaan ei saanut vuosien aktivismista rahallista korvausta. Olimme omavaraisia jopa Bangkokin mielenosoitusten aikana: ihmiset toivat mukanaan itse kalastettua meriruokaa sekä riisiä ja hedelmiä omilta pelloiltaan. Jaoimme ne tasan kaikkien kesken.

Lopulta olennaista oli periksianta-

mattomuus. Päätimme, ettemme luovuta. Voimaloiden vastaisen liikkeen iskulauseeksi muodostuikin: ”Jos raken-
natte [voimalan], me poltamme [sen].”

Hiilivoimaloiden kaatuminen ei lopettanut ympäristöseurojemme toimintaa. Olemme tukeneet kestävien elinkeinojen kehittämistä maakuntaamme, osoittaneet solidaarisuutta paikallisyhteisöjen ympäristökamppailuille muualla Thaimaassa ja osallistuneet Thaimaan ilmasto-oikeudenmukaisuusverkoston toimintaan. Mielenosoituksissa ja muissa tilaisuuksissa Prachuapin maakunnasta tulevat tunnistaa kirkkaanvihreistä t-paidoista.

Uudet uhat

Ongelmat eivät ole loppuneet. Vielä vuosienkin jälkeen meitä ovat uhanneet voimayritysten nostamat oikeuskanteet. Puuhanaissimme Jintana Kaewkhao joutui korkeimman oikeuden päätöksellä muutamaksi kuukaudeksi vankilaan vuonna 2011. Kaikkein järkyttävintä oli Bo Nokin liikkeen johtohahmon Cha-

roen Wat-aksornin murha vuonna 2004, kun hän selvitti voimala-alueen maakauppoihin liittyneitä epäselvyyksiä.

Muutama vuosi sitten energiaviranomaiset ottivat taas hiilivoiman mukaan energiasuunnitelmiin, sillä Thaimaan sähköntuotannon nähtiin nojaavan liikaa maakaasuun. Vuonna 2006 EGAT ilmoitti rakentavansa vuonna 1999 hyllytetyt Thap Sakaen hiilivoimalan, ja lisäsi voimalan tehon samalla 4 000 megawattiin. Thap Sakae sijaitsee 20 kilometriä Ban Krutista pohjoiseen.

EGATin johtajat kertoivat, että jos hiilivoimala pystytään rakentamaan Prachuap Khiri Khaniin, voidaan niitä rakentaa minne tahansa muuallekin. Oli hyvä, että EGAT haastoi meidät, eikä alueita, joilla ei ole kokemusta voimalakamppailuista. Aiomme pitää sekä oman, että muutkin maakunnat vapaina hiilivoimaloista!

Vuonna 2007 Thap Sakaen ympäristöryhmä sai kirjallisen lupauksen silloiselta Thaimaan hallitukselta, ettei alueelle rakenneta suurvoimalaa. Hallitukset kuitenkin vaihtuvat, joten meidän

on oltava varuillamme. Vuonna 2010 EGAT lupasi rakentaa vuonna 1995 ostamalleen maa-alueelle viiden megawatin aurinkovoimalan, mikä veisi tilaa 40 hehtaaria. Mitä yhtiö aikoo tehdä loppuilla yli 600 hehtaarilla?

Toinen vaikea ongelma on Sahaviriya Steel -teräsyhtiön laajenemissuunnitelma. Yrityksellä on nyt terästuotteita valmistava kompleksi noin 10 kilometriä Ban Krutista etelään Bang Saphanin alueella. Koska raakateräs tuodaan laivoilla ulkomailta, eivätkä teollisuusprosessit ole saastuttavia, yrityksestä ei ole ollut suurta haittaa ympäristölle.

Nyt Sahaviriya aikoo kuitenkin rakentaa terässulaton, mikä vaatisi valtavasti energiaa sekä koksishiilen tuomista ulkomailta. Sähköä sulatto kuluttaisi 2 000 megawattia, eli saman verran kuin Etelä-Thaimaahan 14 maakunnassa kulutetaan yhteensä.

Yhtiö on ostanut jo satoja hehtaareja maata ja aikoo ostaa lisää jopa tuhansia

Luomuviljelyä Ban Krutissa.

Luomukookoslasti lähdössä kohti Saksaa. Kookokset ovat Etelä-Thaimaan elinkeinojen kulmakivi. Vihreäpaitojen liikkeen myötä Ban Krutin viljelijät ovat perustaneet osuuskunnan, joka on saanut sekä luomu- että reilun kaupan sertifiikaatin. Tuottajat eivät pysty vastaamaan suureen kysyntään.

hehtaareja. Maakaupoista on kuitenkin syntynyt oikeusjuttuja, sillä yhtiön nähtiin ostavan suojeltuja kosteikkoalueita tekaistuilla kauppakirjoilla. Sulaton ja

uuden teollisuusalueen tarpeisiin tarvittiin myös uusia patoja ja tekoaltaita.

Hankkeen megaluokkaa kuvaa sen investointien kokonaistarve, noin 12 mil-

jardia euroa. Hin Krutin voimalan kustannusarvio oli aikoinaan 1,75 miljardia. Onneksemme Sahaviriya on talousvaikeuksissa, eikä ole saanut hankkeen rahoitusta järjestymään. Koska yhtiö toimii päivittäisen pörssilogiikan mukaan, se menettää tuloja koko ajan. Sen sijaan meidän kyläläisten talous perustuu ihmisten elinajan logiikalle, joten meillä on kamppailussa strateginen etu.

Lisäongelmia meille saattaa kuitenkin aiheuttaa se, että Thaimaan hallitus on suunnitellut mielenosoitusoikeuden rajoittamiseen tähtäävän lain laatimista.

VISIONA VIHREÄ maakunta

Ban Krutin, Bo Nokin ja Thap Sakaen ympäristönsuojelukerhot ovat tehneet työtä puhtaan ja terveen maakunnan puolesta jo 15 vuotta. Maatalouden, kalastuksen ja matkailun merkitys tunnustetaan nyt myös maakunnan johdossa: Prachuap Khiri Khan julistautui jokin aika sitten vihreäksi maatalousvaltaiseksi maakunnaksi.

Ainakin epävirallisesti maakunnan joh-

tohenkilöt ovat sanoneet, etteivät he tue Sahaviriyän terästehtaan laajennussuunnitelmia. Se merkinnee myös sitä, ettei maakuntaan haluta myöskään hiilivoimaloita tai muuta raskaampaa teollisuutta.

Tilastotkin puhuvat puolestamme. Vuonna 2007 maatalous tuotti maakuntaan tuloa lähes 300 miljoonaa euroa, terästeollisuus 165 miljoonaa, sekä matkailu ja kalastus molemmat vajaat 50 miljoonaa euroa. Terästeollisuus työllistää kuitenkin vain 2 600 ihmistä, kun maataloudesta ansionsa saa 90 000, matkailusta 24 000 ja kalastuksesta 11 500 ihmistä. Niiden lisäksi elintarviketeollisuus antaa työtä yli 15 000 maakunnan asukkaalle.

Luvuista näkee, että suurteollisuus hyödyttää vain harvoja – se ei ole maakunnan väestön etujen mukaista. Lisäksi maatalouden ja kalastuksen tuloluvuissa on mukana vain virallisen kaupan osuus, ilman omavaraistuotannon tai paikallisesti myytävien tuotteiden arvoa.

Thaimaan kehitystutkimusinstituutti on myös julkaissut selvityksen, jonka mukaan maan hedelmä- ja elintarviketeollisuudella on parhaat selviytymismah-

dollisuudet maailmanmarkkinoilla. Sen sijaan terästeollisuuden näkymät ovat heikot, sillä se nojaa lähes täysin muista maista tuotuihin panoksiin, eli rautamalmiin, hiileen, teknologiaan ja tietotaitoon.

Paikallinen paikallisiin luonnonvaroihin perustuva tuotanto on meidän

rauhanstrategiamme saastuttavaa teollisuuskehitystä vastaan. Jos kuitenkin raskas teollisuus haluaa investoida maakuntaan, sen on maksettava paikallisille asukkailla täysi korvaus maataloudelle, kalastukselle, ihmisille ja ympäristölle aiheutuvista vahingoista.

VAIHTOEHTOJA THAIMAAN JA MEKONGIN ENERGIAPOLITIIKALLE

Thaimaan energiaviranomaisten laatimat sähkön kulutusarviot ovat olleet karkeasti yllimitoitettuja jo pari vuosikymmentä. Tämä on johtanut turhiin voimalainvestointeihin ja samalla korkeampaan sähkön kuluttajahintaan. EGATin tekemät sähkönostosopimukset eivät sisällä riskejä voimalainvestoijille, vaikka tuotettua sähköä ei tarvittaisikaan.

Muutaman viime vuoden aikana Siemenpuun tukema MEE Net (Mekong Energy and Environment Network) on kouluttanut aktivisteja kuudesta Mekong-maasta analysoidaan omien maidensa ja koko alueen energiasuunnitelmia sekä esittämään niille vaihtoehtoja. Thaimaan ohella Vietnamin virallinen arvio sähkön kulutuksen kasvusta on räjähdysmäinen, kun taas Laosin suunnitelmissa on valjastaa Mekong-joki sivujokineen ja toimia siten alueen paristona.

Huhtikuun lopulla 2012 MEE Netin kumppanijärjestö Palang Thai esitteli ”Vuoden 2012 energiakehityssuunnitelman” Thaimaan energiaviranomaisille. Suunnitelmaa tukee myös 130 muuta kansalaisjärjestöä.

Suunnitelman mukaan Thaimaa voisi luopua vuoteen 2030 mennessä 13 000 megawatista suunniteltua ylikapasiteettia. Ydinvoimaloita ja kiistanalaista Xayaburin patoa Laosissa ei tarvittaisi. Lisäenergia saataisiin uusiutuvista energiamuodoista, parantamalla nykyisten voimaloiden tehokkuutta, rakentamalla tehokkaita sähkön ja lämmön yhteistuotantoon perustuvia maakaasuvoimaloita sekä lisäämällä energiatehokkuustoimenpiteitä.

RIVANI NOOR

YHDEKSÄN KYLÄYHTEISÖN TUHOTUT KODIT

Indonesialaisessa Jambin maakunnassa elävä batin sembilan -väestö on taistellut yli vuosikymmenen ajan maaomikeuksistaan öljypalmua viljelevän yhtiön kanssa. Syksy 2011 oli käännekohta.

HÄÄDÖN ARKEA: ERÄÄN MAAKIISTAN KUVAUS

Sitä päivää Siyuti ei pysty koskaan unohtamaan. Elokuun kymmenentenä vuonna 2011, keskellä paahtavan kuumaa iltapäivää, hänen kotikyläänsä Sun-

gai Beruangiin saapui kymmenkunta aseistettua poliisia. Poliisien mukana Jembutan Besin alueella sijaitsevaan yli sadan asukkaan kylään tuli liikkuvan miliisiprikaatin Brimobin miehiä sekä kylää ympäröiviä öljypalmuistutuksia hallinnoivan Asiatic Persiada -yhtiön työväkeä.

Olkahihnoissa aseita tanassa pitävät miliisiprikaatin miehet huusivat herjauksia ja pakottivat kyläläiset jättämään talonsa puisilla pampuilla uhaten. Asiatic Persada -yhtiön raivauskalusto piti valtavaa meteliä, kun se kaatoi asukkaiden kodit. Asukkaille ei annettu tilaisuutta ottaa mukaansa mitään.

Siyuti juoksi pakoon mukanaan vain päällään olevat vaatteet. Kyläläisistä osa

pakeni kauempana asuvien omaistensa luo. Moni piiloutui metsään.

Tuhotyö jatkui kuuden päivän ajan Jembutan Besin alueen lisäksi Sungai Buaiyanin ja Danau Minangin alueilla, yli kahdeksan kilometrin säteellä. Kolmen päivän ajan miliisit ja yhtiön turvallisuushenkilökunta vartioivat tarkoin hävitettyä aluetta.

Jambin kansalaisjärjestön avustusryhmä kiersi tuhoalueen ympäristössä etsimässä häädettyjä. He löysivät paenneen ryhmän, joka eli telтта-asumuksessa ilman ruokaa. Häädettyjen joukossa oli myös kumiluodin sirpaleista haavoittuneita sekä naisia, jotka olivat joutuneet synnyttämään metsässä ilman lääkintäapua.

Miliisien hyökkäys oli yli kymmenen vuotta jatkuneen batin sembilan -alkuperäisväestön ja PT Asiatic Persada -yhtiön välisen maakiistan huipentuma. Yhtiön mukaan sillä on Indonesian hallituksen antama laillinen oikeus alueen hallintaan. Batin sembilan -väestö taas vetoaa perinteiseen maa-omikeuteen: he ovat olleet alueella pidempään kuin yhtiö.

Poliisin avulla toteutetun hyökkäyksen tarkoituksena oli häätää väestö alueelta ja ottaa se haltuun.

WILMAR, maailmanlaajuinen YRITYSRYPÄSHIRVIÖ

PT Asiatic Persada on Wilmar-konserniin (Wilmar Group) kuuluva yhtiö, jonka toimialue on öljypalmun viljely. Wilmar-konserni on monikansallinen ruokaöljysektoria maailmanlaajuisesti hallitseva korporatio.

Tällä hetkellä Wilmar-konsernin hallinnassa on noin puoli miljoonaa hehtaaria viljelymaata ja yli 60 ruokaöljyn tuotantolaitosta. Niiden

Siyuti uudelleen rakentamassaan asumuksessa.

yhteinen kapasiteetti on 15 miljoonaa tonnia vuodessa. Wilmarin toiminta kattaa koko jatkumon raaka-ainetuotannosta lopputuotteiden, kuten biodieselin ja ruokaöljyjen jalostamiseen ja markkinointiin.

Kymmenkunta kansainvälistä pankkia on sijoittanut varojaan Wilmar-konsernin toimintaan. Niiden joukossa ovat alankomaalaiset ABN-Amro Bank sekä Fortis Bank, japanilainen Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ, singaporelai-

nen DBS Bank ja britannialainen Standard Chartered Bank. Myös Maailmanpankkiin kuuluva International Finance Corporation on myöntänyt tukea Wilmar-ryhmälle.

Wilmarin palmuöljytuotteita markkinoidaan laajalti ja niitä ostetaan monen teollisuusalan tarpeisiin eri puolilla maailmaa. Ostajia ovat esimerkiksi Unilever, yhdysvaltalaiset Procter & Gamble sekä Cargill, saksalainen Alfred C. Toepfer sekä indonesialainen Arnott.

Häädetty hyvinvoinnin nimissä

”Minä synnyin silloin kun duriopuita oli vielä paljon, joessa oli vielä kaloja ja joen vesi oli puhdasta ja juomakelpoista”, Siyuti kuvailee.

Tarkkaa ikäänsä iäkäs Siyuti ei tiedä, koska hänen vanhempansa olivat lukuja laskutaidottomia. Heille tärkeää oli vain oman elinympäristönsä merkkien tuntemus.

Siyuti kuuluu batin sembilan, tai tarkemmin suku anak dalam batin sembilan -nimiseen alkuperäisväestöön. Se

mainitaan jo 1600-luvulta peräisin olevissa lähteissä. Suullisen perimätiedon mukaan batin sembilan -väestön esivanhemmat olivat yhdeksän sisarusta, jotka kukin perustivat oman yhteisönsä joen yhdeksälle sivuhaaralle. Siitä syntyi nimitys batin sembilat eli yhdeksän jokihaaran kyläyhteisö.

”Kun synnyin,
duriopuita oli
paljon ja joessa oli
vielä kaloja.”

Batin sembilan -kansa saa elantonsa metsän antimista. Heille ”joki on asunnon etusivu”, sillä joenhaaraa pitkin kulken he voivat tavata oman ryhmänsä ulkopuolista yhteisöä. ”Metsä on asunnon takasivu”, koska metsä on heille ravinnon lähde fyysisesti ja henkisesti.

Siyuti elää yksinään eikä halua olla

riippuvainen muista. Hänen silmiinsä kohoavat kyneleet, hän vääntelee käsiään puhuessaan:

”Olin säästänyt öljypalmutyöstä ansaitsemiani rahoja vähän kerrallaan. Pystyitin itse kotini tukipylväät, kaivoin maata lattian tasaamiseksi. Ostin keitto- ja ruokailuvälineitäkin vähän kerrallaan, mutta nyt kaikki on hävitetty ja kadonnut.”

Siyutin tekemä työ oli ryppäistään maahan pudonneiden öljypalmun hedelmien keräämistä sadonkorjuun aikaan Asiatic Persada -yhtiön plantaaseilla. Koska hedelmien poimimiseen ja kuljetustrukkien lastaamiseen ei tarvita ammattitaitoa, myös monet batin sembilan -yhteisön lapset ja vanhukset osallistuvat siihen. Työntekijät eivät kuitenkaan muodollisesti työskentele yhtiölle. Toiset kylän asukkaat keräävät romurautaa.

Siyuti on palannut kylään ja rakentanut kotinsa sinnikkäästi uudelleen. Myös muita asukkaita on palannut alueelle: osan talot selvisivät hyökkäykseltä. Toiset ovat tulleet telttojen kanssa,

johon PT Asiatic Persada on vastannut pystyttämällä telttailun kieltäviä kyltejä. Batin sembilang -väestö vaatii mai-taan takaisin.

Kaikki eivät ole palanneet. Penggalah elää perheensä kanssa Jembatan Besin alueella Sungai Beruangen kylän ulkopuolella noin viidenkymmenen muun hädätyn kanssa.

Hintelä 12-vuotias Penggalah on lukutaidoton, sillä kouluun menemistä ei voi edes ajatella. Hän sekä vanhempi sisko ja kaksi veljeä auttavat joka päivä

vanhempiaan palmutöissä. Kun Penggalahin äidiltä kysytään, miksi lapset tekevät raskasta, likaista työtä kuumilla palmu-
viljelmillä, hän vastaa:

”Me tarvitsemme rahaa ruokaan nyt, kun yritys on vienyt meiltä maan. Koska meidän vanhempien työpanos palmuviljelmillä kaksistaan ei riitä ruokarahan ansaitsemiseen, lastenkin on osallistuttava.”

Koruton vastaus on näissä olosuh-teissa yleinen.

Yhtiöt vaihtuvat, maita ei palauteta

Indonesian hallituksen julkinen kehityspolitiikka suosii suuryrityksiä ja globaalia maailmankauppaa.

Vuonna 1967 maassa säädettiin metsien käyttöoikeusjärjestelmä, jossa yksi-

”Asejoukot ajoivat vanhempani kodistaan.”

tyisille ja valtio-omisteisille yrityksille myönnettiin lisenssimaksuja vastaan 20 vuoden hakkuuoikeus tietyille alueille. Tämä johti 1970-luvun lopulla metsien kaatohakkuiden kulta-aikaan.

Myös Jambin maakunnassa metsänhakkuuoikeudet annettiin suuryritykselle, ottamatta lainkaan huomioon, että kyseiset metsämaa-alueet olivat alkuperäisväestöjen asuinalueita. Alkuperäis-

väestölle metsät ovat koti ja ravinnon lähde. Niillä on myös tärkeä merkitys perinteisen uskon, perinnetiedon ja terveydenhoidon lähteinä.

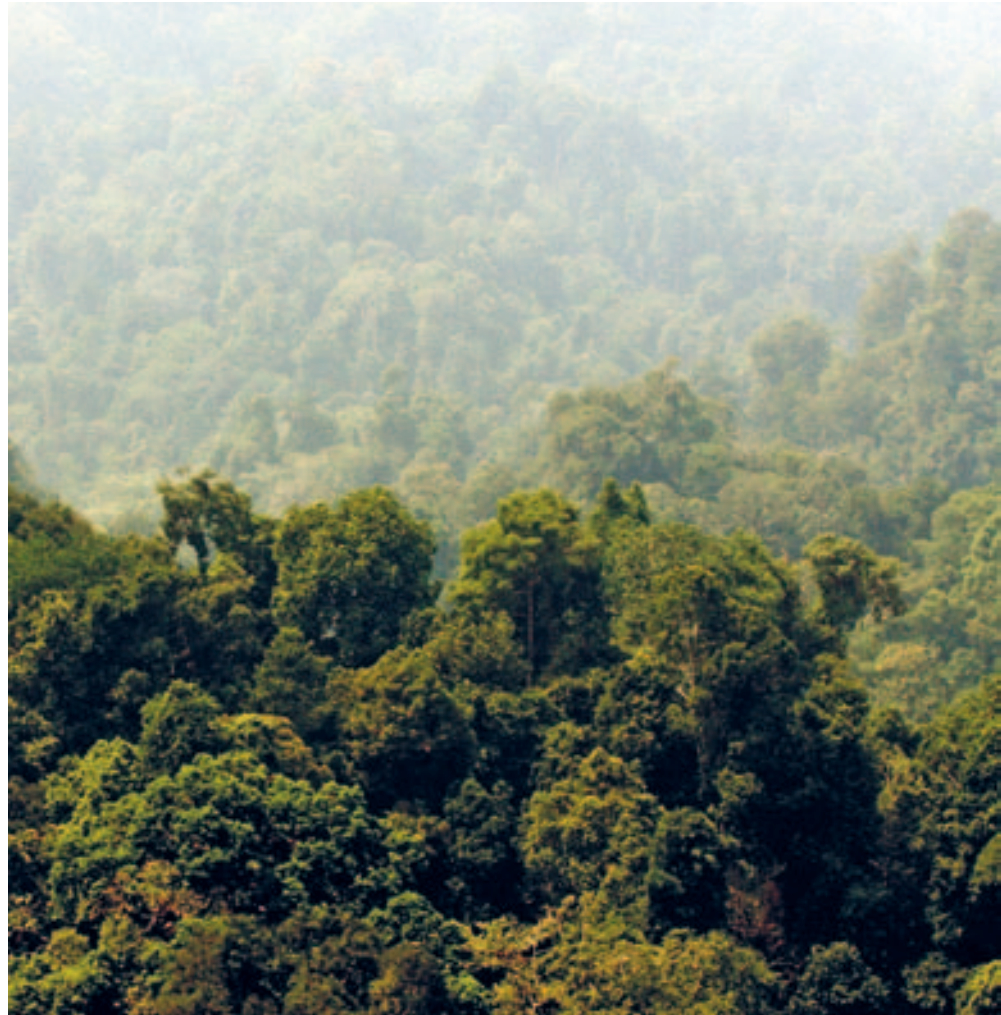
Anak dalam batin sembilang -alkuperäisväestön asuttamille alueille myönnettiin hallinta- ja käyttöoikeusluvat kolmelle yhtiölle: PT Tanjung Asa:lle, PT Suka Rimba Jaya:lle ja PT Asialogille.

”Jouduin todistamaan, kuinka asejoukot ajoivat vanhempani kodistaan hallintaoikeuden saaneen yhtiön käs-kystä”, Pinang Tinggin kylästä kotoisin oleva Pak Nurman muistelee. Pinaing Tingg sijaitsee noin kahden tunnin automatkan päässä Sungai Beruangista.

”Kukaan meistä ei rojhennut asettua vastustamaan. Meidän asumuksemme hävitettiin hetkessä, meidän viljelmämme tuhottiin ja meidän metsämme kaadettiin.”

Presidentti Suharton 1960-luvulta vuoteen 1997 jatkuneella valtakaudella

Koskematonta sademetsää Jambin lähellä Sumatrallla.

armeijalla oli paljon valtaa, jota harvat uskalsivat vastustaa. Batinsembilanien oli lähdettävä ja etsittävä jäljellä olevista metsistä alue, jonne oli mahdollista asettua huomiota herättämättä.

Kolmen edellä mainitun yhtiön puuvarannot alueella ehtyivät 1980-luvulla. Paikallinen yhtiö PT Bangun Desa Utama (PT BDU), jolla oli metsänhakkuuoikeudet alueella, esitti alueen luovuttamista metsäministerin käyttöön viljelyalueeksi. Ehdotus toteutui: vuonna 1985 ministeri julisti 27 150 hehtaarin alueen viljelmäksi. PT BDU vei alueelta kaiken puun ja alkoi muokata entistä metsää ensin kaakaon viljelyyn sopivaksi. 1990-luvun alusta lähtien öljypalmuistutukset korvasivat kaakaon.

Alueen statuksen muuttuminen merkitsi sitä, että koko anak dalam batin sembilan -väestö menetti oikeutensa elää alueella – myös niillä mailla, joita ei ollut vielä tasattu raivauskonein, mutta jotka muokattuina sopivat viljelymaiksi.

Maiden menettämisen seurauksena

kansa on hukannut perinteisen elinkulttuurinsa ja äärimmäisen herkän ja syvän suhteensa jokeen ja metsään. Väestö on pudonnut akuuttiin köyhyyskierteeseen, josta ei ole ulospääsyä.

NUORI SUKUPOLVI HERÄÄ

Vuonna 1997 Indonesiasta yli kolmekymmentä vuotta maata hallinnut kenraali Suharto menetti vallan. Batin sembilan -väestön nuori sukupolvi keräsi rohkeutensa ja alkoi palata vaatimaan maitaan takaisin.

Vuonna 2000 englantilainen CDC-PRPOL-Pacrim lunasti 51 prosenttia PT BDU-yhtiöstä, jolloin sen nimeksi tuli PT Asiatic Persada. Vuonna 2007 Asiatic Persadan omistus siirtyi Wilmar Internationalille. Suhtautuminen batinsembilaneihin ei muuttunut.

Batinsembilanit ovat saaneet tarpeekseen yritysten turhista lupauksista. He ovat ottaneet vapauden liikkua yhtiön konsessioalueella ja pystyttää majojaan heiltä aikanaan anastetuille maille. Heimo on valinnut tiukan

puolustusasenteen.

”Meidän on parempi kuolla kunniakaasti pystyssä kuin kuolla häpeään. Täällä me kuolemme ylpeinä ja meidät haudataan tänne omaan maahamme”, sanoo Pak Nurman.

Kamppailu finanssijärjestelmää vastaan

Uutiset Sungai Beruengin kylän väkivaltaisesta hädöstä elokuussa 2011 saivat useat kansalaisjärjestöt ja ryhmän batinsembilaneja tekemään valituksen Maailmanpankin oikeusasiamies-selvitysmiehelle.

Selvitysmiehen tehtävänä on käsitellä Maailmanpankki-ryhmän jäsenten investointeihin liittyviä valituksia. Wilmar International on Maailmanpankki-ryhmään kuuluvan International Finance Corporationin liikekumppani ja siten yhteydessä ryhmän investointipolitiikkaan.

Vuoden 2012 alussa selvitysmies päätti ottaa tapauksen selvitettäväkseen. Sovittelua varten asetettiin Joint

Teltta-asumus Sungai Beruengin kylässä.

Mediation -toimielin Maailmanpankin selvitysmiehen ja Jambin maakuntahallituksen välille. Tekstin kirjoitushetkellä prosessi jatkuu yhä.

Batin sembilan -väestön taistelu maastaan astui uuteen vaiheeseen. Nyt kamppailun ytimessä on Maa-

ilmanpankin öljypalmuinvestointien kautta globaalin finanssijärjestelmän kyseenalaistaminen.

Kantaako globaali finanssi-instituutio vastuutaan alkuperäisväestöstä? Onko sillä tahtoa ryhtyä konkreettisiin toimenpiteisiin köyhyyden poista-

miseksi ja konfliktien ratkaisemiseksi väkivallattomasti? Onko finanssimarkkinoilla rohkeutta tunnustaa investointipolitiikassa tehdyt virheet monokulttuuriviljelmien toteutuksessa?

Heimo tiedostaa, että sovitteluprosessi vaatii paljon työtä. He toivovat sen johtavan maa-omistajien palautumiseen sekä alkuperäiskansan elinmahdollisuudet vievän kansainvälisen liiketoiminnan tuomitsemiseen.

”Vaikka kotimme voidaan hävittää, maamme raikata, jokemme juoksua muuttaa yhtiön toimesta – meidän verenperintöömme he eivät voi ottaa meiltä pois, kuka voisikaan. Taistelumme on taistelua batin sembilan -heimomme tulevien sukupolvien puolesta, eikä meiltä sitä voida kieltää”, Pak Nurman toteaa.

Lähteet:

Rukaiyah Rafiq, 2004. CDC-Pacrim *Satu Lagi Perusahaan Sawit Skala Besar Ikut-Ikutan Merambah Hutan, Lahan dan Hak Masyarakat Adat di Kalimantan dan Sumatera*

miksi öljypalmu on ongelma?

anu lounela

Suurin osa maailman öljypalmusta viljellään tällä hetkellä Malesiassa ja Indonesiassa. Indonesiassa viljelyala on noin 8 miljoonan hehtaarin suuruinen. Indonesian hallitus pyrkii kasvattamaan viljelmien koon nopeasti ainakin 20 miljoonaan hehtaariin.

Monet palmulajit ovat indonesialaisille sekä toimeentulon että esimerkiksi rituaalien takia erittäin tärkeitä.

Miksi sitten öljypalmu on niin suuri ongelma? Erityisesti siksi, että yleensä sitä viljellään massiivisilla plantaaseilla, joiden tieltä tuhotaan metsää. Samalla hiilidioksidipäästöt kasvavat. Ilmiöön liittyy muitakin vaikeuksia, kuten nopea maankäytön ja kulttuurisen maiseman muutos, lisääntyvät maa- ja metsäkonfliktit sekä muualta tulevan työvoiman käyttö plantaaseilla.

Plantaasit syövät metsiä

Vuosien 1990 ja 2010 välillä öljypalmuplantaasien määrä kasvoi 600 prosentin vauhtia.

Yli 90 prosenttia laajentumisesta tapahtui Borneon ja Sumatran alankoalueilla, jotka menettivät suunnilleen samaan aikaan 40 prosenttia metsistään. Laajentuminen vaikutti erityisesti suosademetsäalueiden ekosysteemeihin, jotka taas ovat ilmastonmuutoksen estämisen kannalta maailman tärkeimpiä alueita. Indonesiassa tuhoutuu edelleen yli miljoonaa hehtaaria metsää vuosittain.

Öljypalmua viljellään sekä Wilmarin kaltaisten teollisten yritysten plantaaseilla että pienviljelijöiden omilla pikkuplantaaseilla. Yleensä yritykset muodostavat massiivisia plantaaseja, joiden ympärille pienyrittäjät saavat noin kahden hehtaarin kokoisien oman öljypalmuviljelyalan sekä lisäksi hehtaarin asumis- ja viljelykäyttöön.

Nämä pienviljelijät ovat muilta saarilta tulleita siirtolaisia sekä paikallisia asukkaita, jotka ovat menettäneet maa-alueensa yrityksille. Erään arvion mukaan, 4–4,5 miljoonaa ihmistä toimii Indonesiassa

öljypalmuyrittäjänä. Kuitenkin yli 90 prosenttia viljelyistä on plantaaseja.

Yhteisöt taistelevat maa- ja metsäkonflikteista

Yritysten öljypalmuviljelmät sijaitsevat yleensä niin sanotuilla valtion metsämailla, mistä ne saavat vuokrausluvan kymmeniksi vuosiksi valtiolta. Lupajärjestelmä on johtanut kasvavaan määrään maa- ja metsäkonflikteja.

Konflikteja on monenlaisia: Joissain yhteisöt ovat allekirjoittaneet sopimuksia yhtiön kanssa ja antaneet luvan plantaatille paikallisviranomaisten painostuksen alla tai ymmärtämättä sopimusten sisältöä. Toisissa tapauksissa yritykset vetoavat keskus- tai paikallishallinnolta saamaansa lupaan, kun taas yhteisöt vaativat omina pitämiään maita takaisin.

Rivani Noorin kertomus Jambilta on mielenkiintoinen esimerkki siitä, kuinka öljypalmuyritys voi toimia eettisesti kyseenalaisesti, mikä tekee indonesialaisesta palmuöljystä tuotetun biodieselin varsin kyseenalaiseksi tuotteeksi.

Indonesiassa toimii öljypalmuviljelyyn suosituksia laativa Roundtable on Sustai-

Kyläläisiä Sungai Beruangissa.

nable Palm Oil, jonka jäseniä maassa toimivat öljypalmuyritykset yleensä ovat. RSPO:ta on kuitenkin kritisoitu siitä, että

yritykset eivät seuraa sen suosituksia käytännössä. Lisäksi RSPO jäljittää tuotantoa vain tuottajaan saakka.

viitteitä:

Kimberly M. Carlson, Lisa M. Curran, Dessy Ratnasari, Alice M. Pittman, Britaldo S. Soares-Filho, Gregory P. Asner, Simon N. Trigg, David A. Gaveau, Deborah Lawrence, ja Hermann O. Rodrigues, 2012. *Committed carbon emissions, deforestation, and community land conversion from oil palm plantation expansion in West Kalimantan, Indonesia*. Lähde: www.pnas.org/cgi/doi/10.1073/pnas.1200452109 (16.8.2012)

FPP and Sawit Watch, 2006. *Ghosts on our land: Indonesian Oil Palm Smallholders and the Roundtable on Sustainable Palm Oil*.

Downey Alizon, 2012. The problem with Palm Oil. *The Environmental Magazine*, January 1, 2012.

Lucas Anton and Carol Warren, 2000. Agrarian Reform in the era of reformasi. *Indonesian in Transition; Social aspects of reformasi and crisis*. Toim. Manning, Chris ja van Diermen, Peter. Singapore: ISEAS.

Isomäki Risto, 2012. *Öljypalmukysymys*. Helsinki: Into.

PEKKA AIKIO

TEKOJÄRVET HUKUTTIVAT JA TUHOSIVAT

Porttipahdan ja Lokan tekoaltaiden alle hukutettiin 1960- ja 70-luvuilla puolentusinaa kylää. Vesi vei myös saamelaisen paikallisen luontaistalousjärjestelmän. Poroisäntä Oula Aikio uskalsi ryhtyä vastarintaan.

Saamentakkiin pukeutunut mies seisoo mustapukuisten hienojen herrojen keskellä, katsoo lääninhallituksen juhlasalin peränurkkaan ja puhuu poroista. Hän

kertoo siitä, kuinka Sompion Lapissa tehtiin massiivisia tutkimuksia, kuinka kivet ja maa-ainekset kartoitettiin ja kasviyhdykskunnat merkittiin muihin. Puu- ja metsävarannot arvioitiin ja jokainen kurjenpesämätäskin inventoitiin ja analysoitiin. Lapin tutkimusseuran vuoden 1970 vuosikokousjuhlan hieno kokousväki, joka koostuu tohtoreista, maistereista, Lapin elinkeinoelämän ja yhtiöiden edustajista, luonnonvarojen omisteliijoista ja hyödyntäjistä, kuuntelee vaivautuneesti. Ilmassa voiaistia konfliktin väreitä.

Saamenpukuinen jatkaa. Hän kertoo siitä, miten porojen laidunmaita tuhoetaan metsiä hakkaamalla ja hävittämällä ja viimein hukuttamalla alueen suurten

jokien laaksot patoamalla vedet. Poroisäntä pohtii tutkimusten laajuutta ja massiivisuutta, mutta ihmettelee sitä, ettei poron ja poroihmisten elämän edellytyksiä ole tutkittu lainkaan yhteiskunnan toimesta.

Poroisännän kotiseudulla Sompion padotaan Kemijoen latvavesiä läntisen Euroopan suurimpiin patoaltaisiin. Niillä on jo nimetkin, Lokka ja Porttipahta, vaikka altaat eivät vielä ole ylärajojaan myöten täynnä.

Kokouksen järjestävän tutkimusseuran sihteeri on porolaitumia hukuttavan Kemijokiyhtiön lakimies. Saamenpukuinen mies on isäni, Lapin paliskunnan poroisäntä Oula Aikio, joka on tullut suoraan leijonien luolaan

taistelemaan elämäntapansa puolesta. Olen mukana opiskelijana, istun lähellä ja kuuntelen, miten rohkeasti ja suoraan isäni puhuu.

suomi varasti maat

Poro on vapaasti laiduntava eläin, joka haluaisi vaeltaa kesä- ja talvilaiduntensa välillä. Poroisännän esi-isät ovat jo melkein sata vuotta aiemmin jutaneet eli saapuneet nomadisen poronhoidon mukana Sompioon, Venäjälle kuuluvaan Suomen suurruhtinaskuntaan.

Monet olivat lähteneet Ruijan yltä-angolta Norjan Koutokeinosta ja osa Käsivarren tuntureilta Ruotsin rajaseudulta, jossa valtioiden rajojen veto oli tehnyt porolaitumista ahtaita. Koutokeinossa saamelaiset olivat nousseet vastustamaan saamelaisia raa’asti riistänyttä kauppiasta ja häntä tukeneita pappia ja muita virkamiehiä. Ankariin tuomioihin johtanut kapina joudutti muuttoa Sompioon.

Ruotsin vallan aikana ja Venäjän valan alkukautena saamelaiset saattoivat

vielä jutaa Suomen alueella ja rajan yli.

Suomen keisarillinen senaatti alkoi 1800-luvun loppupuolella suojella maanviljelijöiden tiluksia myös poroja vastaan. Poroja käsiteltiin ikään kuin vahinkoeläiminä ja poronhoitoa alettiin pakottaa tilallisjärjestelmään, jossa porot eivät enää voineet vaeltaa kesä- ja

” 1800-luvun
alussa saamelaiset
saivat vielä jutaa. ”

talvilaidunten välillä. Järjestelmä pakotti ihmiset ja porot riippuvaisiksi kuntarajoista. Norjassa ja Ruotsissa poronhoito säilyi nomadisena.

Poroisäntä kertoo siitä, miten poroja onnistuttiin silti hoitamaan lajilleen tyypillisellä tavalla yhdistämällä lapinkylien saamalainen nomadismi valtion säättämään pakkojäsenyyteen talonpoikaudessa

paliskunnassa. Poroja paimennettiin sopivan pieniksi jaetuissa porokylissä. Lapin paliskunnassa niitä oli kymmenen ja niiden paimennusalueet rajautuivat toisiinsa. Jäsenet huolehtivat oman tokkansa paimentamisesta yhteisesti.

Vaikeiden lumikausien aikana, kun maa ja jäkälä jäätyivät, kaikki jutivat poroineen yhteislaitumille tunturialueelle, jossa lunta oli vähemmän kuin syvällä metsissä. Siellä tuhannet porot nuolivat koivunnuohaa, eli jäkälää koi-
vujen ja risujen rungoilta ja tunturikivien pinnalta. Porot menettivät paino-
aan, mutta pysyivät hengissä.

Poroisäntä naurahtaa itsekseen muistaessaan sen kerran, kun hän opetti poromiesten kokousta tutustumaan koi-
vun pinnan jäkäliin ja muistutti, että pohjoisessa on niin kovin ohut se kerros, missä elämä asuu.

Poronhoito perustui omien laajojen laidunmaiden hyödyntämiseen maista valtiolle maksetun maaveron, lapinveron perusteella. Ensimmäisen ras-
kaan petoksen juuri itsenäistynyt Suomi teki porosaamelaisia kohtaan 1924, kun

lapinvero lakkautettiin. Suomi varasti seuraavana vuonna säädetyn isojakolainsäädännön avulla saamelaisten maat: lapinveromaiden maarekisterimerkinnot jäivät merkitsemättä isojakoasiakirjoihin. Vanhat oikeudet eivät sinänsä mihinkään hävinneet, ne vain eivät enää näkyneet. Maat merkittiin uudisasukaille ja loput valtiolle.

Porosaamelainen saattoi saada maata omistukseensa vain ryhtymällä suomalaiseksi uudisasukkaaksi. Porosta tuli lainsuojaton, jota alettiin kohdella vahinkoeläimenä.

usko oikeudenmukaisuuteen

Poroisäntä on tottunut esittämään asiansa suomen kielellä. Hän on syntynyt vuosisadan alun Purnumukkaan. Hänen äitinsä on syntynyt Sompiossa, kodassa Tiukuvosassa Nattastunturien juurella. Äidin isä Uula-äiji on syntyjään Koutokeinosta. Äijin kanssa poroisäntä on lapsuudessaan vaeltanut lukuisia kertoja kalastamassa kotikylänsä Purnumukan lähivesillä.

Poroisäntä huokaa ja katselee hienoa kuulijakuntaansa. He kaikki edustavat tutkimusta ja tiedettä, hienoimpia ja tavoitelluimpia arvoja, mitä kouluja käymätön poroisäntä voi kuvitella. Meille lapsilleen hän on sanonut, että jos täältä metsien takaa lähtee

kouluun, pitää lukea itsensä ihan etupenkkiin asti. Leikkimiseen ei meillä ole varaa.

Poroisäntä ei vain käsitä sitä, miksi nämä hienot ihmiset eivät ymmärrä hänen ja muiden poroihmisten sanaa. Miksi he ovat valmiit häätämään

poronhoitajat poroineen pois laitumiltaan vaikka hukuttamalla.

Hän kokee hetkellistä syvää alemmuudentuntoa, koska havaitsee edustavansa maailmaa, jolla ei näytä olevan oikeutta olemassaoloon ja elämään. Hän kuitenkin palaa mielessään vahvaan uskoonsa siitä, että lopulta oikeus aina voittaa. Tätä uskoa hän yrittää valaa meihin nuorempiin.

mustat autot ajavat OHI

Poroisännän muistikuvat hyppäävät viimeisimpään sota-aikaan, jolloin Lapissa majaili suuri saksalainen vuoristoarmeija. Silloin poronhoitajat joutuivat luovuttamaan tuhansia poroja suomalaisen kenttäarmeijan muonitushuoltoon varten. Saamelaiden tokka hupeni murto-osaan.

Sodan jälkeen alkoi usko uuteen elämään palautua, vaikka Lapin sota jätti jälkeensä runsaasti miinoituksia, jotka surmasivat ja vammauttivat lukuisia poroyhteisön jäseniä.

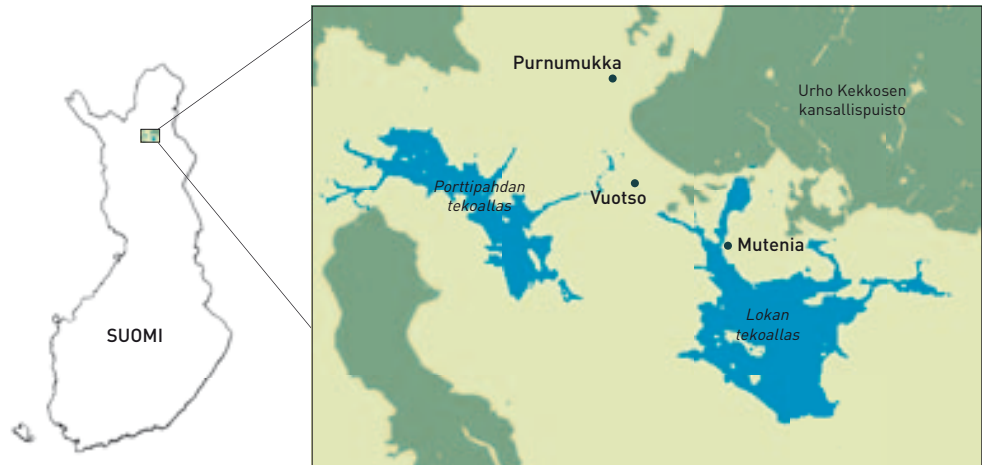
Porotokat kirmailivat laajalla alueella, joka ylsi Suomen määräämien palis-

kuntarajojen yli. Yhteistyö naapureiden kanssa toimi hyvin ja yhdessä ettotöitä tehtiin myös raja-alueilla. Kesällä vasa merkittiin yhdessä saamelaisnaapurien kanssa, pohjoisen rajan kahtapuolen.

1950-luvulla alkoivat uudet vieraat ajatukset jälleen liikkua porokylä mailla. Nyt kuului sitä, että ihanat ja hedelmälliset poromaat hukutettaisiin suuren veden alle.

Poroisännän kuuleman mukaan Kemijokiyhtiö harjoitti korruptoit-

nutta tilojen ja maiden hankintaa valtion tuella. Kuningas alkoholia käytettiin paljon. Yhtiö palkkasi maita ja kiinteistöjä ostamaan entisen poliisin, olihan erämaiden kansa tottunut pelkäämään esivallan ruoskaa. Kerrottiin, että miehellä oli hyvä yhteys pankkiin, josta hän sai tiedot jokivarren asukkaiden veloista. Siten hän pystyi nopeuttamaan maiden kauppaa yhtiölle edullisilla hinnoilla.

Poroyhteisö valitsi keskuudestaan allastoimikunnan hoitamaan allasasiaa jokiyhtiön suuntaan. Kemijokiyhtiö piti tätä kapinana: poroisäntä on kuullut toimikunnan jäseneltä jokiyhtiön kiinteistöpomon luvanneen kostaa allastoimikunnan jäsenyydestä vaikuttamalla näiden henkilöiden saamiin korvauksiin. Yhtiö pystyi jättämään toimikunnan jäsenten henkilökohtaisesti korvattavat maat pakolunastettaviksi ja tällöin omistajalle maksettiin korvaus, joka saattoi olla vain viidesosa vapaasta kauppahinnasta.

Yhtäkkiä poroisännän mieleen tupsahtaa myös pieni yksityiskohta: jos halusi ostaa talon seinäeristyksessä käytettävää tervapahvia yhden neliömetrin, joutui luovuttamaan kaksi neliömetriä maata.

Lain mukaan poromiehet pääsivät vaatimaan katselmustoimituksia väittämistään vahingoista oikeusprosessissa. Jokiyhtiö hoiti isännyyden ja kuljetukset. Poroisäntä muistaa, miten mustat autot ajoivat pysähtymättä Tuulisvaaran lähellä odottavien poromiesten valitseman katselmuspaikan ohi. Katselmus jäi pitämättä.

valtio hukutti kylät

Lokan tekojärvi valmistui 1967 ja Porttipahta 1970. Porttipahdan täyttämisen aloittaminen siirtyi muutamalla kuukaudella, kun Oulun ja Helsingin yliopistojen pohjoiset opiskelijajärjestöt kirjelmöivät

”Selviytyneet
koottiin Vuotson
kylään – kuin
Pohjois-Amerikan
reservaatteihin.”

Suomen hallitukselle ja vaativat säännöstelyn seurausten ja aiheutuvien vahinkojen tarkempaa selvittämistä ennakoon.

Ennen tekojärvien rakentamista alueella oli ollut puolentusinaa noin sadan asukkaan kylä: Vuotso, Yli-Kitisen varren kylät, Mutenia, Korvanen, Riesto ja Lokka. Liki 650 asukasta joutui muuttamaan. Pakkosiirto kosketti pääasiassa pohjoissaamelaisia.

Ihmiset joutuivat jättämään vähäisen omaisuutensa. Kulttuuri- ja kieliverkos-

tot repeytyivät ja tuhoutuivat. Selviytyneet saamelaiset koottiin tekoaltaiden rakentamisen jälkeen muun muassa Vuotson kylään – aivan kuin Pohjois-Amerikan intiaanit reservaatteihin.

Paliskunnan tuhannet porot pakenivat äkillisessä paniikkireaktiossa pohjoiseen, josta niiden palauttaminen on oma kertomuksensa.

Pakkomuuttojen yhteydessä tehtiin myös itsemurhia molempien tekojärvien alueella. Ruotsissa on Uumajan yliopiston tekemissä tutkimuksissa todettu nuorten porosaamelaismiesten itsemurhia tilanteissa, joissa he eivät ole voineet puolustaa poronhoitoaan ja oikeuttaan porolaitumiin. Omachtainen saamelainen kulttuuri hukutettiin valtion hyväksymän voimatoimin.

Poroisäntä miettii niitä lukuisia kertoja, jolloin hän osallistui hukkuvien porojen pelastusoperaatioihin pienellä jokiveneellä tekojärven peninkulmaisella ulapalla. Kelluvilta turvelautoilta ja niiden liepeiltä hinattiin turvaan 150 poroa, hinausmatka oli kolmesta seitsemään kilometrin pituinen. Suomen

viranomaiset ja jokiyhtiö eivät tarjonneet apua pelastustoimiin, vaikka Suomessa ainakin nykyisin on tapana järjestää kriisiapua.

Kesällä 1968 valokuvasin tekojärveen hukkuneita poroja ja sain kuvat julki Etelä-Suomen vasemmistolehdistä. Jokiyhtiön edustaja, eläköitynyt poliisi, kirjoitti valahtoisen todistuksen, jonka mukaan mediassa esitetyt tiedot ovat perättömiä, eikä Lokan tekojärveen ollut hukkunut yhtä ainutta poroa. Lapin maakuntalehdistö ei suostunut julkaisemaan yhtiön kannalta kielteistä informaatiota, koska Lapin läänin maaherra Martti Miettunen istui Kemijokiyhtiön hallintoneuvoston puheenjohtajana. Maaherra edusti Lappia riistävään jokiyhtiöön enemmän kuin jokivarsien ihmisiin.

KULTTUURINEN KANSANMURHA

Saamelaisen poronhoitojärjestelmän sosiaalisen ja kulttuurisen rakenteen ja dynamiikan tuhoaminen oli suurin altaiden aiheuttamista menetyksistä.

Saamelaisporonhoidon maankäyttö on aina perustunut yhteisölliseen kansanoikeuteen, jonka lähtökohtana on ylimuistoinen nautinta. Maankäyttö tilojen ulkopuolella on edelleen yhteisöllistä.

Tätä saamelaisten yhteisöllistä tapaoikeutta Suomen valtio ei tunne

eikä tunnusta. Niinpä myös tekojärvien aiheuttamia vahinkoja korvattiin lähinnä tilallisille ja muille maanomistajille: Lapin paliskunta sai poronhoitotyön vaikeutumisesta ja poronhoidon rakennevahingoista kaikkiaan noin miljoona markkaa korvauksia, eli runsaat

160 000 euroa. Yhteisöllisiä oikeuksia ei tunnustettu eikä korvattu.

Varovaisesti arvioiden paliskunnan saama korvaus hädin tuskin vastasi kymmenesosaa vahingosta. Samankaltainen vääryys tapahtui Norjassa 1980-luvulla, kun Alta-Koutokeinovesistön säännöstely toteutettiin.

Valtatyhteiskunta pakotti paikalliset luopumaan omasta perinteestään, kulttuuristaan ja elinkeinoistaan. Altaiden jälkeisinä vuosikymmeninä saamelaiset yrittivät mukautua kiihtyvään modernisaatioon ja ympäristömuutoksiin, kuten metsien avohakkuihin ja Agent Orange-vesakkomyrkyn käytön vaikutuksiin metsissään. Vesakkomyrkky oli sama, jota Yhdysvaltain sotavoimat käytti Vietnamin sodassa lehtimetsien hävittämiseen. Toimet muuttivat luonnon ekosysteemiä ja aluetta pysyvästi.

Päämääränä oli omaehtoisen luon- taistalouden ja kulttuurin syrjäyttäminen valtakulttuurin tieltä. Pohjoinen ilmastonmuutos ja altaiden säävaikutukset vaikeuttivat entisestään perinteisten elinkeinojen harjoittamista ja saamelais-

”Suomen toi-
met voidaan
2000-luvullakin
määritellä kult-
tuuriseksi kansan-
murhaksi.”

kulttuurin selviytymistä Sompiossa.

Eräs maailman johtavista ihmisoi- keusasiantuntijoista, professori Mar- tin Scheinin, on todennut, että Suomen toimet suhteessa saamelaiseen poron- hoitoon voidaan edelleen 2000-luvulla kuvata YK:n alkuperäiskansajulistuksen määritelmän mukaiseksi kulttuuriseksi kansanmurhaksi.

Vuonna 2007 hyväksytty YK:n alku- peräiskansojen oikeuksien julistus luet- telee viisi erilaista toimintatapaa, jotka kuuluvat kulttuurisen kansanmurhan käsitteen alle. Suomen nykyinen lain- säädäntö ja valtion muut toimet suh- teessa saamelaiseen poronhoitoon täyt- tävät näistä viidestä kohdasta kolme:

kyse on saamelaisen kansan erityisluon- teen ja integriteetin kieltämisestä, saa- melaisten kulttuurin perustana olevien keskeisten luonnonvarojen epäamisestä ja valtion toteuttamasta alkuperäiskan- san pakkoassimilaatiosta valtaväestöön.

Helpoimmin havaittava esimerkki tästä on poronhoitoa ja porotaloutta koskeva lainsäädäntö, josta on muuta- man viime vuosikymmenen kuluessa pyritty poistamaan kaikki alkuperäisiä poronhoitajia eli saamelaisia ja heidän asemaansa ja erityisiä oikeuksiaan kos- kevat viittaukset.

Tuloksena on ollut liki täydelli- nen sisäinen kaaos poronhoidossa, jossa elinkeinon laidundynamiikka on rau- nioitunut ja laidunrauha on kadonnut. Poronhoito on joutunut hyvin epäsuhtaiseen ja epäoikeudenmukaiseen joka- päiväiseen kilpailuun päälle vyöryvien muiden maankäyttömuotojen ja suur- petoinvaasion kanssa. On vain lyhyen ajan kysymys, että poronhoito nomadi- sena ja pohjoisen luontoon hyvin sopeu- tuneena, järkevänä maankäyttömuotona romahtaa.

Juma Xipaia

JOKEANI EI KAHLITA!

Juma Xipaia liittyi Belo Monten jättivoimalaa vastustavaan kansanliikkeeseen ajaakseen omia ja yhteisönsä oikeuksia. Vesi-voimala peittäisi Amazonin sademetsää veden alle satojen kilometrien säteeltä, se olisi valmistuessaan maailman kolmanneksi suurin.

Altamiran kaupungin periferiaa, joka jää voimalan rakentamisen jälkeen kokonaan veden alle.

Minä olen Juma Xipaia. Synnyin 3. tammikuuta 1992 alkuperäiskansa Xipayan Tykama-nimisessä kylässä, joka sijaitsee Iriri-joen vasemmalla rannalla Altamiran maakunnassa, Brazilian Perambucon osavaltiossa.

Kylästä kaupunkiin

Asuin lapsuuteni kylässä sukulaisteni keskellä. Kuljin mielelläni maalattuna, hiuksissani babassu-pähkinän öljyä, jotta näyttäisin hyvältä. Se oli vapaata elämää, tunsin olevani turvassa ja onnellinen. Oman kulttuurimme pelit, leikit, tanssit, musiikki ja erilaiset kotoiset ruoat kuuluivat elämään.

Talvisin keräilimme pähkinöitä,

kesäisin taas viljelimme kasvimaita, joilta saamme osan ravinnostamme, kuten monenlaista maniokkia, maissia, banaania, perunaa ja papaijaa.

Marraskuussa 2005 sairastuin pahasti, ja jouduin pidemmäksi aikaa kaupunkiin hoidettavaksi. Päätin jäädä Altamiraan asumaan, koska omassa kylässäni oli opetusta vain peruskoulun neljänteen luokkaan asti.

En kuitenkaan ollut voinut kuvitella, miten vaikeaa olisi sopeutua uuteen elämään. Ennakkoluulot olivat loputtomia ja jouduin kestäämään paljon hyljintää, vain koska olen intiaani. Usein ahdistuksen ja vihan hetkinä teki mieli palata juoksujalkaa takaisin kotikylään. Mutta itsekunnioitukseni nimissä ja kansani

kärsimien ongelmien vuoksi minun piti pysyä vahvana ja jäädä.

Rohkeutta minulta ei puuttunut, mutta se ei yksin riittänyt: tarvitsin enemmän. Ratkaisu oli liittyä yhteiskunnalliseen liikkeeseen. Opin tunte-

maan oikeuteni ja vahvistuin. Osallistuin Xingu Vivo Para Sempre (Xingu eläköön ikuisesti) -liikkeeseen ja opin lisää Belo Monten vesivoimalaitoksesta, taistelusta joka oli jatkunut jo yli kolmekymmentä vuotta.

Hallitus vaientaa hankkeen vastustajat

Näen Belo Monten hallituksen hankkeena, joka tulee tuomaan suurta onnettomuutta. Se muuttaa suoraan paikallisten ihmisten elämäntapaa ja

Santo Antônio'n alue Vitória de Xingussa jää täysin veden alle voimalan rakentamisen jälkeen.

loukkaa heidän oikeuksiaan. Voimailusta rakentava yhtiö on syyllistynyt sumeilemattomaan metsän hävittämiseen sekä ympäristön epätasapainon tuottamiseen.

Liityin mukaan taisteluun omien oikeuksieni vuoksi, mutta myös velvollisuudentunnosta saattaa nämä tiedot oman alueeni kyliin. Sukulaisteni täytyi saada tietää mikä Belo Monte todella on, jotta voimme taistella oikeuksiemme puolesta, puolustaa alueitamme ja tulla kunnioitetuiksi Brasilian kansalaisina.

Kun alkuperäiskansat ja perinteiset yhteisöt alkoivat järjestäytyä suoraan taisteluun hanketta vastaan, seurasi johtajien pidätyksiä ja muita julmuuksia, jotka pahensivat erimielisyyttä osapuolten välillä. Tässä liike menetti osan vahvuudestaan.

Osallistuminen taisteluun voimalahanketta vastaan on tuottanut myös minulle suuria ongelmia ja jouduin niiden takia lopulta lähtemään Altamirasta Manaukseen maaliskuussa 2011.

Altamiran kaupungin keskustassa.

Kesäkuussa 2012 Xingun jokivarren alkuperäiskansat valtasivat joessa sijaitsevan Pimentalin saaren vaatiakseen voimalan rakennustöiden lopettamista, kunnes hallitus ja patoa rakentava yritysrypäs täyttivät lain vaatimukset ja toimivat ehkäistäkseen voimalan aiheuttamia ongelmia, kuten kalastus- ja metsästyselinkeinon vaikeutumista, tartuntatautien määrän kasvua ja jokikulun vaikeutumista. Valtaukseen osallistui yli 300 henkilöä 21 alkuperäiskansakylästä ja yhdeksästä eri etnisestä ryhmästä.

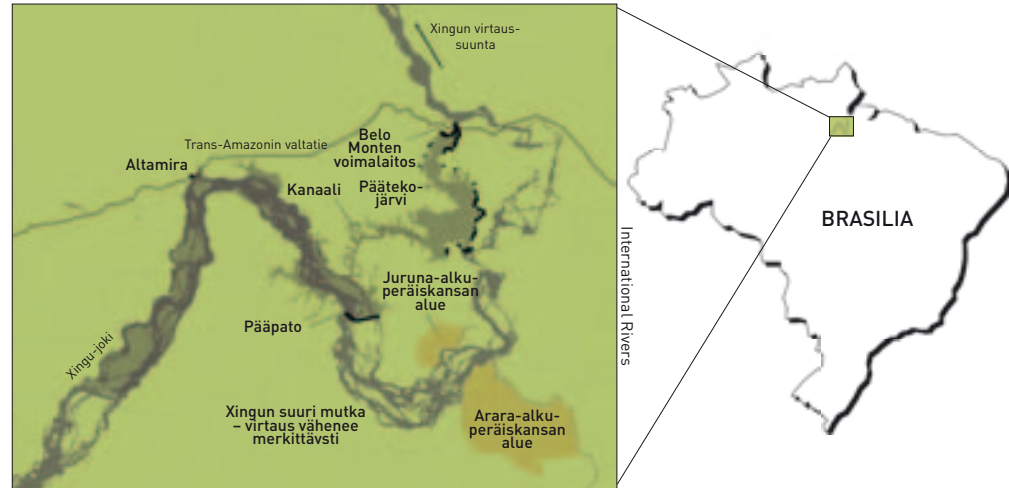
Kyseessä oli suuri muutos elämässäni ja muistutti kotikylästä lähtöä – mutta nyt tuskani oli vielä suurempi, koska jouduin niin kauas perheestäni. Eniten sydämeeni koski se, ettei minulla ollut mahdollisuutta hyvästellä vanhempiani ennen lähtöä.

Sain tässä tilanteessa tukea COIABilta, Amazonin alueen alkuperäiskansoja edustavalta kattoyhdistykseltä, joka taistelee edustamiensa yhteisöjen perusoikeuksien puolesta. COIABin 75 jäsenjärjestöä edustavat noin 430 000 ihmistä, eli lähes 60 prosenttia Brasilian alkuperäisasukkaista. Seurasin myös taistelua Belo Monteä vastaan etäältä ja osallistuin siihen COIABin kautta.

taistelu jatkuu

Helmikuussa 2012 palasin Altamiraan. Olen täällä mukana UFPA-yliopiston (Federal University of Pará) hankkeessa ja aion jäädä tänne toistaiseksi.

Palattuani huomasin, että voimalaitoksen rakentamisen aloittaminen on aiheuttanut kaupungissa suuria muu-

Suunnitellun voimalan alue.

toksia. Asukasmäärä on kasvanut järjestömästä, mikä on johtanut laadukkaan sairaanhoidon puutteeseen, rikollisuuden ja huumeiden lisääntymiseen, prostituutioon sekä vuokrien hallitsemattomaan nousuun. Nämä aiheuttavat pysyviä häiriöitä asukkaille.

On surullista joutua näkemään tämä hyökkäys luontoa vastaan: en olisi koskaan voinut kuvitella näkeväni Xingu-

jokea kahlittuna. Nyt huoleni vain kasvavaa. Yhteisöjä Xingu-joen ympäristöstä on lakannut olemasta. Kouluja on suljettu, kun oppilaita ei enää ole tarpeeksi. Ihmettelen, millaista tämän alueen alkuperäiskansojen elämä on muutaman vuoden kuluttua?

Surustani huolimatta aion jatkaa taisteluani alkuperäiskansojen oikeuksien puolesta niin kauan kuin elän.

BeLo monte hukuttaa kodit

Kati Pietarinen

Parán osavaltiossa sijaitsevalle Amazonasin sivujoelle Xingulle rakennetaan parhaillaan maailman kolmanneksi suurinta vesivoimalaa, Belo Monte. Megalomaaninen rakennelma tulee jättämään veden alle noin 640 neliökilometrin alueen, josta 400 neliökilometriä on Amazonin sademetsää.

Kymmenet tuhannet jättävät kotinsa

Valmis voimala tulee olemaan tuotannoltaan maailman kolmanneksi suurin. Se on kuitenkin vain yksi yli neljästäkymmenestä voimalasta, jota Amazonasin alueelle suunnitellaan rakennettavan seuraavan kymmenen vuoden aikana.

Voimalan tuottama sähkö tulee sekä asukkaiden että kaupalliseen käyttöön, erityisesti Brasilian kasvavaa alumiiniteollisuutta varten. Voimalan toiminta alkaa suunnitelmien mukaan vuonna 2015.

Hankeen rakennustyö alkoi heinäkuussa 2011. Hankkeen toteuttaa Norte

Energia -konserni. Brasilian kehityspankin kautta hanketta rahoittaa Brasilian kansa.

Voimalan rakennuksen seurauksena 20 000–40 000 ihmistä joutuu jättämään kotinsa. Joesta elävät alkuperäiskansat, perinteiset jokiyhteisöt ja paenneiden afrik-

kalaisten orjien perustamat quilombo-yhteisöt menettävät jokiuoman kuivuessa kala-saaliinsa. Veden tason lasku tuhoaa viljelijöiden elinkeinon. Altamiran kaupungissa taas kodit jäävät veden alle. Alueen eläin- ja kasvikunnan monimuotoisuus kärsii.

Myös jättihankkeen vihreys on kyseenalaista: patoaltaan alle jäävän kasvuston hajoamisesta syntyvät kasvihuonekaasut voivat olla jopa merkittävästi suuremmat kuin fossiilisilla polttoaineilla toimivan voimalan.

YK:n kestävän kehityksen Rio +20 -kokouksen alla kesäkuussa 2012 sadat paikalliset alkuperäisasukkaat, maanviljelijät, kalastajat ja aktivistit valtasivat Belo Monten työmaan ja kaivoivat auki jokea kahlitsevan hiekkapadon.

alkuperäiskansat eivät Luovuta

Kansalaisyhteiskunnan edustajat ovat käyneet pitkää poliittista ja oikeustaistelua patoa vastaan.

Alkuperäiskansayhteisöt ovat vastustaneet hanketta sen 1970-luvulla esitetyistä ensisuunnitelmista lähtien. Vuonna 1989 maailman lehdet uutisoivat kayapo-initiaalien johtaviin sotureihin kuuluvan Tuíran eleen hanketta koskevassa keskustelutilaisuudessa: nainen hiveli viidakkoveitsensä lappeella hankkeeseen osallistuvan sähköyhtiö Eletronorten silloisen johtajan kasvoja.

Taistelun kärjessä on Xingu Vivo Para Sempre (Xingu eläkään ikuisesti) -liike. Myös Siemenpuun tukema Amazonin alueen alkuperäiskansoja edustava kattoyhdistys COIAB on aktiivisesti mukana järjestämässä kansalaisprotestia ja mielenosoituksia.

COIABin mukaan voimalaprosessissa on rikottu Brasilian lakia ja kansainvälisten sitoumusten takaamia oikeuksia: hanke etenee, vaikka alueella elävien alkuperäiskansojen vapaata suostumusta hankkeeseen ei ole saatu. Brasilian korkeimpaan oikeuteen viety valitus alkuperäiskansojen

konsultaatiosta odottaa käsittelyä.

”Amazonin alkuperäiskansat kyseenalaistavat hallituksen kehitysmallin, koska se perustuu ympäristön säälimättömään ryöstöön ja erityisesti alkuperäiskansojen oikeuksien loukkaamiseen. Brasilian olisi-kin välttämätöntä pohtia energiamalliaan ja siirtyä vaihtoehtoihin, uusiutuviin ja puh-taisiin energianlähteisiin. Tuulivoima ja bio-massaan perustuva sähköntuotanto ovat jo nyt taloudellisesti kannattavia vaihto-ehtoja”, toteaa COIABin varajohtaja Sonia Guajajara.

”Joet ruokkivat meidän kulttuurimme. Emme me halua purjehtia kyynelten laak-sossa.”

Lähteet:

International Rivers 2012. *Belo Monte*

Factsheet.

www.internationalrivers.org/files/attached-files/belo_monte_factsheet_may2012.pdf

Movimento Xingu Vivo para Sempre.

www.xinguvivo.org.br

Juma Xipaia.

PIIA KORHONEN

LOPUKSI: ISTUTAAN HETKI RANTAKALLIOILLA

Tämä kirja on tarinoillaan kuljettanut meitä paikkoihin ja asioihin, jotka saavat itkun nousemaan kurkkuun. Tai hampaat pureutumaan yhteen raivon voimasta. Miksi maailmassa on näin? Miksi yhtiöillä on valta päättää toisten elämisestä ja asuinsijoista, miksi valtio ei kanna vastuutaan kansalaistensa oikeuksien toteutumisesta? Miksi kulutamme niin, että muut joutuvat väistymään?

Näillä viimeisillä sivuilla haluan hetken ajatella maisemia ja maisemakokemuksen merkitystä roolimme ymmär-

Uhattu näkymä: lapset hyppivät Mekongiin kuivan kauden aikana. Joelle suunniteltu Xayaburin pato jättäisi alleen 2100 ihmisen kodit. Miljoonilta jokivarren asukkailta häviäisivät viljelysmaat sekä kalasaaliit.

tämiseen maailmassa eläjinä. En ajattele tässä menneiden vuosisatojen maisemamaalarin ulkopuolisen tarkkailijan katsetta, vaan maisemaa ensisijaisesti paikkana ja elinympäristönä: kokonaisvaltaisen elämyksen ja elämisen kautta hahmottuvana tilana ja mai-

seman kokijaa ja eläjää sen sisäpuolisena osana. Ajattelen maailman hahmottuvan ympärillämme erilaisina maisemina, joissa elämisemme ja identiteettimme rakentuu ja joihin se kiinnittyy. Kun maisemamme muuttuvat, se vaikuttaa väistämättä meihin itseemme. Kun maisemiamme muutetaan väkivalloin, kun jotain puretaan tai rakennetaan, se tapahtuu myös meissä itsessämme.

maisemaan sitoutumisesta

Ympäristöestetikko Arnold Berleant kirjoittaa esteettisestä sitoutumisesta luontoon (*aesthetic engagement*). Berleantin mukaan luonto tulee meihin ja tuo tuleminen on vääjäämätöntä,

koska luonto on rajaton, eikä meillä ole kykyä pysyttäytyä sen ulkopuolella. Tiedolla ei ole voimaa vetää kontrolloivaa rajausta meidän ja luonnon väliin. Kun annamme mahdollisuuden luonnon ja ihmisen yhteydelle, hämmästyksen, ymmärryksen ja osallistumisen kautta, voimme tarkastella luontoa siitä itsestään käsin. Silloin me emme katso *sitä* vaan olemme *siinä*. Kun luontoa havaitaan siitä itsestään käsin, me emme enää ole sen tarkkailijoita, vaan olemme siinä osallistujia ja sitoutujia.

Ajattelen hakkuuaukeaa, tutun ja moneen kertaan ympärijuostun lenkipolun varteen varoittamatta ilmaantunutta hakkuuaukeaa. Eksyn. Maisema on muuttunut radikaalisti. Ennen suunnistin tästä risteyksestä maiseman, puiden, polun kaartumisen, reitin yleisen tunnun mukaan. Nyt en tiedä mihin mennä. Tunnusmerkit ovat kadonneet, kaikki näyttää erilaiselta. Valitsen suunnan summittaisesti, jotenkin etäisesti polku tuntuu tutulta. On kuitenkin mahdotonta muistaa, kuinka kauan tästä kestää seuraavaan maamerkkiin, alhaalla

avautuvaan lampimaisemaan. Aikaisemmin tiesin polun mutkien ja metsän tiheyden perusteella, miten paljon lam-melle on matkaa. Nyt toivon, että lampi jo pian näkyy ja voin siitä päätellä missä olen.

Ajattelen purjelaivaa, merta ja valasta pohjoisella Atlantilla, Espanjan ja Irlan-nin välillä. Laivan purjeet ovat ylhäällä, kaikki moottorit ovat pysähdyksissä, lai-vasta ei kuulu konemelua. Laivan vie-rellä ui utelias valas. Se ui aivan pinnassa

ja nousee välillä puhaltamaan ilmaa hengitysaukostaan. Kun se taas sukel-taa, sen pyrstö nousee pintaan. Ihmiset laivan kannella tarkkailevat valasta, valas tuntuu tutkiskelevan hiljaista laivaa. Tai niin meistä kannella olijoista tun-tuu. Ajattelemme, että valas ehkä tutkii, tai leikkii. Tai se miettii onko laiva sen lajitoveri, ehkä se tarkastelee mahdol-lista saalista. Muutamia kertoja se sukel-taa laivan puolelta toiselle, kulkee kans-samme hetken ja ui sitten pois, tämä yksin liikkeellä oleva valas.

Myöhemmin huomaan, että valaan kohtaaminen on yksi niistä kokemuk-sista, joiden kautta maailmassa olevat asiat todella välittyvät, ne ikään kuin avaavat luukun, josta voi hetkeksi kat-soa siihen laajempaan kokonaisuuteen, josta maailmassa saattaa olla kyse. Niitä hetkiä, joiden kautta voi hetken ymmär-tää jotain siitä, mikä mahdollisesti on ihmisen, tai ainakin yksittäisen yksilön rooli maailmassa. Olla tässä maailmassa tämän valaan kanssa, ymmärtää se ja toimia sen mukaan.

Laosiin suunniteltu Xayaburin pato aiheuttaa toteutuessaan voimakasta siirtolaisuutta alueelta pois. Laosin hallituksen on kerrottu jo siirtäneen kaksi kylää lähellä patotyömaata.

kun sitoutuminen irtisanotaan

Lisäksi on vielä toiset meret: pienkalastajien kalasaalittomat meret ja heidän maisemansa. Kun he seisovat rannallaan veneidensä vieressä ja katselevat meriään, ei maisemassa ole todennäköisesti

havaittavissa mitään suurempaa muutosta. Meri on kuitenkin eri: se on muutunut, koska sitä on muutettu, pyyntitavut on muutettu ja kalat ovat kadonneet.

Toisaalla pienviljelijät seisovat peltojensa ja laidunmaidensa laitamilla. Toi-

sella on edessään kannattavan pienviljelyn mahdollisuus, toisella elintilaa kaventavien, maata haukkaavien puuplantaasien muuri. On tekemisen mahdollisuus. On muutetut maisemat ja muuttuneet identiteetit. On irtisanottu sitoutuminen ja osallisuus.

Baan Pak Laanissa Mekongin varrella kalastajat käyttävät perinteistä kalastustapaa. Se katoaa, jos pato rakennetaan.

eu e você somos um só

Haluan vielä näyttää yhden maiseman. Saari on hieman kallioinen ja metsäinen, runsaan kanervikkoinen ja rantakivinen. Eniten on merta ja taivasta. Istua tässä ja uskoa, että kaikki mitä näkyy on olemassa ja että itse on todella läsnä juuri tässä maisemassa. Aaltojen saapuminen rantaan, vieriminen yli kivien, vetäytyminen takaisin, kivien yli, levän yli ja hetken päästä uudelleen yli kivien.

Rannalla köydenpätkä, lankku, lasinpala, muovikanisteri, pelastusrengas, äyskäri, tyhjä maitopurkki, jossa on vieraskielistä tekstiä. On melkein välttämätöntä tunnistella kallion juonteita kädellä, kahlata kylmässä meressä, syödä kourallinen karpaloita. Ympäristöestee-

Hanoissa, Vietnamissa kylien maita ja peltoja jää kasvavan kaupungin alle.

tikko Pauline von Bonsdorffin sanoin: ”Ruumiin kautta huomaamme ääreellisyytemme, rajallisuutemme ja sen, että maailma on muuta kuin minä, välillä vieras ja käsittämätön, mutta käsinkosketeltavan todellinen.”

Halusin lopuksi juuri tämän saaren kalliolle, koska tässä avarassa mai-

semassa on helpompi nähdä samanaisesta eteen avautuvat maisemat. Myös ne maisemat, joita en ole koskaan nähnyt, mutta jotka ovat piirtyneet maailmassa kanssaeläjien muisteihin ja identiteetteihin. Maisemat, joiden kautta elämä hahmottuu, maisemat jotka ovat osa omaa olemassaoloa.

Eu e você somos um só, sinä ja minä olemme yhtä ja samaa, luki kortissa, jonka sain Brasiliassa maattomalta maatyöläiseltä. On hetkiä, jolloin voi ymmärtää yhteyden meidän kaikkien ja kaiken välillä, jolloin voi ymmärtää asettella askeleensa yhteensopiviksi muiden ja muun elämän kanssa.

KIRJOITTAJAKUVAILUT

Pekka Aikio on eläkkeellä oleva tutkija, saamelaisaktiivi ja Suomen saamelaiskäräjien entinen puheenjohtaja. Hän on julkaissut lukuisia saamelaisten kulttuuria, historiaa ja oikeuksia käsitteleviä teoksia, artikkeleita ja raportteja sekä kirjoittanut erityisesti poronhoidosta. Aikio on porosaamelaisen poika ja itsekin poronhoitaja.

Scott Campbell on Oaklandista, Kaliforniasta kotoisin oleva tapahtumien järjestäjä, kirjoittaja ja kääntäjä, joka toimii sotaan, miehitykseen, siirtolaisuuteen ja vastarintaan liittyvien teemojen parissa. Hän on aktiivisesti mukana Occupy Oakland -liikkeessä sekä Palestiinan solidaarisuusverkostossa. Campbell on työskennellyt ja asunut pitkään Meksikossa.

Lizzie Díaz on uruguaylainen yhteiskunta- ja ympäristöaktivisti ja arkkitehti. Hän työskentelee Guayubiraryhmässä ja World Rainforest Movementissa, jotka ajavat luonnonmetsien suojelua ja tuovat esiin teollisten puuplantaasien aiheuttamia ongelmia. Díaz on ollut mukana ympäristöjärjestöissä 15 vuoden ajan.

Mika Flöjt on tutkija Lapin yliopiston Arktisessa keskuksessa. Hän on perehtynyt ydinvoiman ja uraanikaivosten aiheuttamiin ympäristökysymyksiin sekä Pohjois-Suomen kaivoshankkeiden vaikutuksiin ympäristöön sekä paikallisiin elinkeinoihin ja yhteisöihin.

Olli-Pekka Haavisto on toiminut pitkään kansalaisjärjestöissä ja -verkoissa keskittyen erityisesti vesikriisiin sekä etelän ja pohjoisen välisiin oikeudenmukaisuuskysymyksiin ja on myös mukana kansainvälisissä vesioikeudenmukaisuusliikkeissä. Hän on aiemmin toiminut Suomen Maan ystävien puheenjohtajana ja on parhaillaan Siemenpuu-säätiön hallituksen jäsen.

Ville-Veikko Hirvelä on Siemenpuu-säätiön hallituksen ja Intia-ryhmän jäsen, joka on Uusi Tuuli ry:n ja monien muidenkin järjestöjen aktiivi. Hän on globaalin kaupallisen ylikulutuksen ja siihen kuuluvan maailmankuvan kriitikko. Hirvelä on tehnyt pitkään vapaaehtoistyötä mm. kehitysmaiden sisäisten pakolaisten ja alkuperäiskansojen tukemiseksi.

Ari Kananen on insinööri ja raskaan kaluston opettaja Kainuun ammattiopiston aikuisopiston autoalalla. Hän harrastaa urheilua, metsästystä ja eränkäyntiä. Luonto on aina ollut Kanaselle tärkeä ja läheinen ja sen merkitys koko perheelle on korostunut Talvivaaran tapahtumien takia.

Timo Kuronen työskentelee Kepan Mekong-toimistossa Bangkokissa. Vuosikymmen sitten hän seurasi Prachuap Khiri Khanin hiilivoimalakamppailuja thaimaalaisesta PER-ympäristöjärjestöstä käsin.

Pia Korhonen työskentelee Siemenpuu-säätiössä ohjelmakoordinaattorina. Hän on opiskellut Helsingin yliopistossa ympäristöestetiikkaa ja purjehtinut Estelle-purjelaivalla Afrikkaan.

Mira Käkönen on Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen Mekong-ryhmän tutkija. Hän on Siemenpuu-säätiön puheenjohtaja ja tutkinut aiemmin vesikysymyksiä Aalto-yliopiston Vesi ja kehitys-ryhmässä.

Jukka Lassila on luomuviljelijä ja luomutuotannon aktiivinen puolestapuhuja Tuusulanjärven länsirannalta Etelä-Suomesta. Hän toimii Luomuliiton puheenjohtajana ja on tehnyt yhteistyötä kansalais- ja ympäristöjärjestöjen kanssa.

Mervi Leppäkorpi on Latinalaiseen Amerikkaan, kehityskysymyksiin ja siirtolaisuuteen keskittynyt sosiologi ja aktivisti. Hän on Siemenpuu-säätiön hallituksen varajäsen.

Yolanda Merino López on triquinainen Meksikosta. Hän opettaa opettajia käyttämään tietokonetta opetustyössä Oaxacassa, myös alkuperäiskansayhteisöissä. Hänen perheensä on kotoisin San Juan Copalasta. Toukokuussa 2011 Merino López osallistui Uusi Tuuli ry:n järjestämään alkuperäiskansojen oikeuksia koskevaan tiedotuskiertueeseen EU-maissa.

T. Marirajan on sosiologi, tutkija ja aktivisti, joka on työskennellyt 12 vuoden ajan eri kansalaisjärjestöissä, jotka edistävät paikallisten resurssien kestävää käyttöä ja luomuviljelyä syrjäytyneiden viljelijöiden keskuudessa. Marirajan on myös itse maanviljelijä ja 3,45 eekkerin suuruisen viljelysmaan omistaja.

Kati Pietarinen on siirtolais- ja pakolaisihteisiin sekä vähemmistökysemykseen erikoistunut vapaa toimittaja.

Kukka Ranta on tutkiva toimittaja, kirjailija ja freelance-valokuvaaja. Ranta on tutkinut kaupunkipolitiikkaa sekä rakenteellista köyhyyttä ja syrjäytymistä. Hän on myös toiminut siirtolaisien oikeuksia ajavassa Vapaa liikkuvuus-verkostossa.

Rivani Noor on indonesialaisen CAPPA Ecological Justice -järjestön hallituksen puheenjohtaja sekä Siemenpuun Indonesian työryhmän jäsen.

Sureerat Taechutrakul on Ban Kru-tissa sijaitsevan lomakeskuksen omistaja ja kotipaikkakuntansa Thap Sakaen ympäristöryhmän johtaja. Aiemmin hän oli aktiivinen Ban Krutin ympäristönsuojelukerhossa.

Elina Turunen on commons-verkostossa ja ympäristökysemysten parissa toimiva aktivisti.

Ruby van der Wekken on Siemenpuusäätiön Latinalaisen Amerikan ohjelmakoordinaattori ja Stadin Aikapankin perustajajäsen. Hän toimii myös commons-verkostossa, jonka pyrkimyksenä on viedä eteenpäin keskusteluja solidaarisuustaloudesta ja commonseista Suomessa.

Juma Xipaia on Parán osavaltiosta kotoisin oleva brasilialainen aktivisti, joka on mukana alkuperäiskansojen taistelussa oikeuksistaan. Hän on aktiivinen Brazilian alkuperäiskansajärjestöjen kattojärjestössä COIABissa (Coordenação das Organizações Indígenas da Amazônia Brasileira) sekä Belo Monten voimalahanketta vastustavassa Xingu vivo para sempre -liikkeessä.

VALOKUVAT

Hanna Koikkalainen s. 6, 9, 40, 42, 44, 46, 49, 178
Lucas Wahl s. 8
Peter Caton/Greenpeace s. 10
Georg Meyer/Greenpeace s. 11
Noora Ojala s. 12, 66, 70
Toni Haapanen s. 14, 17, 18, 20, 24
T. Marijaran s. 21
bengarrison/Flickr s. 23
Kukka Ranta s. 26, 29–31, 32, 34–39
Tommi Taipale s. 50, 86, 91–92, 95–96
Mira Käkönen s. 52, 55, 56, 60, 65, 138, 145, 147, 181
Simon Rawles/Oxfam s. 58
Eero Nukari s. 62
Ann-Mari Lintunen s. 68
Ulla Toropainen s. 69
Kati Pietarinen s. 71, 73
Virppi Venell s. 74
Dang Gno/Greenpeace s. 77
Nanag Sujang s. 78, 80

Timo Wright s. 84, 124
Talvivaara Oy s. 88, 97
Anima Manerjee, Naresh Kumar
Bunkar s. 98, 101–102, 104, 106
Pauliina Tuominen s. 107
Heriberto Rodriquez s. 108, 111, 115
Frida Guerrero s. 116
Klaus Welp s. 118, 121
Pertti Mikkonen 128
Lizzie Díaz s. 131, 133–135
Olli-Pekka Haavisto s. 136–137
Timo Kuronen s. 140, 143–144
Tove Selin s. 148
Natalie Behring/Greenpeace s. 150
CAPPA doc s. 152, 157, 159
Oka Budhi/Greenpeace s. 155
Pekka Aikio s. 160, 163, 166
Hélvio Romero/AE s. 168, 170–171
Amazon Watch s. 172
Atossa Soltani/Amazon Watch/
Spectral Q s. 174

SIEMENPUU-SÄÄTIÖN TERVEHDYS

Sijoiltaan menneet – kulutuksen häätämä elämä kertoo surullista tarinaa siitä, miten ihmiset eri puolilla maailmaa, myös Suomessa, ovat joutuneet lähtemään elinalueiltaan monenlaisista syistä. Kirjassa poraudutaan myös näkyvien syiden takana oleviin taloudellisiin, ideologisiin ja juridisiin rakenteisiin sekä pohditaan, mikä yhteys meidän kaikkien kuluttamisella on häätöihin. Toisaalta teoksessa esitellään vaihtoehtoja esimerkiksi ruuan ja energian tuottamiseen liittyen. Voimmeko oppia jotain siltä kolmasosalta väestöstä, joka kuluttaa maapallon kannalta kestävästi?

Sijoiltaan menneet – kulutuksen häätämä elämä on neljäs julkaisu Siemenpuu-säätiön teemakirjojen sarjassa. Kirjasarja käsittelee etelän ja pohjoisen välisiä suhteita eri teemojen kautta, ja niiden etelän-artikkelit pohjautuvat Siemenpuun tukemien toimijoiden työhön.

Ensimmäisenä teemakirjana ilmestynyt *Rikastettu vai köyhdytetty* esittelee etelän kaivoksien tapauskertomuksia ja kaivostuotteiden suhdetta pohjoisen markkinoihin. *Metsän jäljillä* tuo yhteen Suomen ja Etelän keskusteluja metsästä, metsän merkityksistä ja ylipäätään oikeuksista moninaisiin merkityksiin. *Kirja vedestä* kertoo, miten vesikriisi näkyy ihmisten elämässä maailman eri puolilla, ja tuo esille erilaisia käsitteitä vedestä ja ihmisen suhteesta siihen.

Siemenpuu-säätiö tukee kehitysmaiden kansalaisyhteiskuntien ympäristötyötä. Tuki suunnataan etelän järjestöjen paikallisesti suunnittelemiin ja toteuttamiin hankkeisiin, jotka edistävät ekologista demokratiaa ja ympäristönsuojelua tai torjuvat ympäristöuhkia. Ympäristön lisäksi huomioidaan ihmisoikeudet, sosiaalinen oikeudenmukaisuus sekä kulttuurinen monimuotoisuus.

Siemenpuun rahoitustoiminta alkoi vuonna 2002. Vuoden 2012 alkuun mennessä säätiö on tukenut 398:aa hanketta yli 50 maassa. Säätiön tuki kanavoidaan pääosin seitsemän eri teemoihin keskitetyn yhteistyöohjelman kautta. Maantieteellisesti yhteistyöohjelmat ovat Intiassa, Indonesiassa, Malissa, Mekongin alueella ja Latinalaisessa Amerikassa.

Hankkeiden rahoituksesta päättää 15 perustajajärjestön valitsema, vapaaehtoisista asiantuntijoista koostuva hallitus. Säätiö on luonut toimintansa tueksi laajan verkoston, jossa on vapaaehtoisia asiantuntijoita sekä Suomesta että ulkomailta. Siemenpuun toimintaa rahoittaa ulkoasianministeriö kehitysyhteistyömäärärahoista. Säätiön vuoden 2012 budjetti on 1,7 miljoonaa euroa.

Jaana Vormisto, toiminnanjohtaja

SIEMENPUU-SÄÄTIÖN PERUSTAJAT:

BirdLife Suomi www.birdlife.fi

Dodo www.dodo.org

Kehitysumaayhdistys Pääskyt
www.paaskyt.fi

Kehitysyhteistyön palvelukeskus
KEPA www.kepa.fi

Luonto-Liitto www.luontoliitto.fi

Maan ystävät www.maanystavat.fi

Natur och Miljö www.naturochmiljo.fi

Suomen luonnonsuojeluliitto
www.sll.fi

Suomen Tinku www.tinku.fi

Suomen Ympäristökasvatuksen seura
www.ymparistokasvatus.fi

Tekniikka elämää palvelemaan
www.tep.kaapeli.fi

Uusi Tuuli www.estelle.fi

Vihreä Sivistysliitto www.visili.fi

WWF Suomi www.wwf.fi

Ympäristö ja kehitys
www.ymparistojakehitys.fi